

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Lenka Šišová

Volný pohyb zboží a začleňování České republiky

Diplomová práce

Praha 2008

Autor práce: Lenka Šišová

Vedoucí práce: Doc. JUDr. PhDr. Ivo Šlosarčík LL.M. PhD.

Datum obhajoby: 2008

Bibliografický záznam

ŠÍŠOVÁ, Lenka. Volný pohyb zboží a začleňování České republiky. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2008. Vedoucí diplomové práce Doc. JUDr. PhDr. Ivo Šlosarčík LL.M. PhD.

Anotace

Diplomová práce „Volný pohyb zboží a začleňování České republiky“ pojednává o problematice volného pohybu zboží v rámci vnitřního trhu EU a sleduje vývoj začleňování ČR do této významné oblasti vnitřního trhu v průběhu její integrace do struktur EU. Diplomová práce mapuje období 1989 – 2006 a má za cíl zhodnotit, zda byl tento proces od počátku do vstupu ČR do EU kontinuální, či zda se v průběhu nebo po vstupu vztah ČR a EU v této oblasti výrazně kvalitativně měnil. Diplomová práce také hodnotí, zda se v průběhu začleňování vyskytly nějaké závažné problémy a zkoumá, jaké byly jejich příčiny. Diplomová práce rozkládá problém volného pohybu zboží a začleňování ČR na několik dílčích problémů, z nichž nejvýznamnější jsou: obchodní toky se zbožím mezi ČR a státy EU (teritoriální a komoditní struktura..), technické aspekty (technická harmonizace, standardy a normy, sbližování práva), ekonomické souvislosti (vývoj HDP, platební bilance, atd.)

Annotation

Diploma thesis „Free movement of goods and integration of the Czech republic” deals with the matter of free movement of goods in the European internal market and studies the development of the Czech integration in this area during her association with the EU. The diploma thesis monitors the period 1989-2006 and aims to evaluate whether the process was continual during the period or if it changed. The diploma thesis also evaluates if there were some significant problems during the process of the integration and searches for their reasons. Diploma thesis decomposes the problem into several partial problems, of which the most important are: goods flows between Czech Republic and the EU (mostly territorial and commodity structure..), technical aspects (technical harmonization, standards and norms, law convergence), economic context (GDP, balance of payments, etc.).

Klíčová slova

Volný pohyb zboží, vnitřní trh, Evropská unie, Česká republika, zahraniční obchod, obchodní politika

Keywords

Free movement of goods, internal market, European Union, Czech Republic, foreign trade, trade policy

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne

Lenka Šišová

Obsah

1.	Úvod	8
1.1.	Prameny a literatura	10
1.1.1.	Teoretická východiska a metodologie	18
1.1.1.1.	Teorie ekonomické integrace	18
1.1.1.2.	Teorie zahraničního obchodu	20
1.1.1.3.	Metodologie.....	21
1.2.	Principy vnitřního trhu Evropské Unie a volného pohybu zboží	22
1.2.1.	Smlouva o Evropském hospodářském společenství	22
1.2.2.	Bílá kniha o dokončení vnitřního trhu	24
1.2.3.	Jednotný evropský akt	28
1.2.4.	Shrnutí	29
2.	Vývoj přistupování ČSFR 1989 – 1992	30
2.1.	Vývoj ekonomiky ve srovnání se středoevropskými státy, analýza komoditních a teritoriálních změn v obchodě se zbožím.....	30
2.1.1.	Liberalizace zahraničního obchodu, změny v teritoriální struktuře obchodu se zbožím (obrat k ES) a její implikace pro ČR.....	31
2.1.1.1.	Teritoriální změna obchodu se zbožím.....	32
2.1.2.	Analýza změn komoditní struktury českého zahraničního obchodu se zbožím	33
2.2.	Smluvní zajištění obchodu se zbožím ES/ČSR.....	35
2.3.	Technické a institucionální aspekty obchodu se zbožím	36
2.4.	Závěr – syntéza ekonomických, zahraničně obchodních a institucionálních veličin volného pohybu zboží v prvních letech transformace	37
3.	Vývoj přistupování ČR v letech 1993 – 1996	39
3.1.	Úvod.....	39
3.2.	Smluvní a institucionální zajištění obchodu se zbožím mezi ČR a EU	39
3.2.1.	Evropská dohoda o přidružení ČR k ES	40
3.2.1.1.	Dovoz z ČR do EU	41
3.2.1.2.	Dovoz z EU do ČR.....	42
3.2.1.3.	Ustanovení v oblasti sblížování práva a technické harmonizace.....	43
3.2.1.4.	Institucionální zajištění plnění Evropské dohody.....	44
3.2.2.	Analýza vlivu Evropské dohody o přidružení v rámci vývoje české ekonomiky	45
3.2.2.1.	Vliv monetární politiky ČNB na růst importů.....	47
3.2.2.2.	Vliv potřeb transformující se ekonomiky na importy	48
3.2.2.3.	Hospodářská a zahraničně obchodní politika ČR v mezinárodních souvislostech	50
3.2.2.4.	Vliv ustanovení v Evropské dohodě, zušlechťovací styk a antidumping	52
3.3.	Sblížování práva v oblasti vnitřního trhu, technická harmonizace	55
3.3.1.	Bílá kniha o začleňování přidružených zemí do vnitřního trhu a její význam pro volný pohyb zboží	55
3.3.2.	Aktivity ČR	55
3.4.	Závěr - shrnutí dosažených výsledků ČR v letech 1993 – 1996	57
4.	Období 1997 – 2000	59
4.1.	Úvod - Období krize a zpětného vzestupu	59
4.2.	Zahraněční obchod se zeměmi Evropské Unie.....	60
4.3.	Obchodní vztahy EU a České republiky	61
4.4.	Aktivity Unie v oblasti vnitřního trhu a rozšíření, reakce ČR	62
4.4.1.	Akční plán vnitřního trhu, Amsterdamská smlouva	62
4.4.2.	Agenda 2000.....	63
4.4.3.	Posudek k žádosti České republiky o členství v Evropské unii.....	64
4.4.4.	Přístupové partnerství mezi ČR a EU	67
4.4.5.	Národní programy přípravy České republiky na členství a hodnotící zprávy Komise v letech 1998 - 2000.....	68

4.4.6.	Protokol k Evropské dohodě mezi ČR a EU o posuzování shody a akceptaci průmyslových výrobků (PECA)	74
4.5.	Sbližování legislativy v oblasti volného pohybu zboží – čeho bylo dosaženo	74
4.5.1.	Sbližování legislativy v oblasti volného pohybu zboží	75
4.6.	Vývoj přístupových jednání mezi ČR a EU	78
4.7.	Shrnutí dosažených výsledků ČR v letech 1997 – 2000	79
5.	Období 2001 – 2004.....	81
5.1.	Nový růst ekonomiky.....	81
5.2.	Vývoj zahraničního obchodu se zeměmi EU	81
5.3.	Obchodní vztahy se zeměmi EU	82
5.4.	Přejímání legislativy v oblasti volného pohybu zboží	83
5.4.1.	Strategické dokumenty	83
5.4.2.	Aktivity ČR v oblasti volného pohybu zboží	86
5.5.	Přístupová jednání.....	88
5.5.1.	Závěrečná jednání o vstupu – summit v Kodani a smlouva o přistoupení	89
5.6.	Shrnutí dosažených výsledků ČR v období 2001-2004	91
6.	Česká republika po vstupu – dopady plného zapojení do vnitřního trhu Unie.....	92
6.1.	Makroekonomické dopady vstupu	92
6.2.	Vliv vstupu na obchod se zbožím	95
6.2.1.	Vliv na některé skupiny zboží	96
6.3.	Mikroekonomické dopady vstupu, vliv na spotřebitele	99
6.4.	Přejímání nové legislativy vnitřního trhu.....	100
6.5.	Shrnutí vlivů vstupu do EU na ČR.....	101
Závěr	103
Použitá literatura a zdroje.....		109
Seznam Tabulek		115

1. Úvod

Vnitřní trh Evropské Unie je se svými čtyřmi svobodami jedním z nejdůležitějších stavebních kamenů evropské integrace, jeho založení bylo cílem už prvních zakládajících smluv Evropských společenství, navíc se neustále prohlubuje a rozrůstá. Volný pohyb zboží je jednou z nejvýznamnějších svobod vnitřního trhu, uváděnou vždy na prvním místě. Přistoupení České republiky k Evropské unii by bylo nemyslitelné bez správného a úplného zapojení do struktur vnitřního trhu. Volný pohyb zboží hrál v přístupovém procesu České republiky k Unii velmi důležitou roli, neboť byl na rozdíl od ostatních ekonomických svobod intenzivně rozvíjen již před vstupem a to od první třetiny devadesátých let hlavně v rámci Asociační dohody. To je také důvod, proč jsem si tuto problematiku vybrala. Druhým důvodem bylo to, že ačkoliv je daná problematika velice důležitá, neexistuje na dané téma v češtině mnoho publikací komplexnějšího charakteru. Jako jednu z mála lze jmenovat publikaci Prof. Ludřka Urbana: Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění, která se však zaměřuje pouze na některá z hledisek, která je dle mého názoru nutno zkoumat.

Cílem této diplomové práce je souhrnně analyzovat a zhodnotit proces přistupování kandidátské země k vnitřnímu trhu EU se zaměřením na volný pohyb zboží v případové studii na ČR. Dále se pokusím postihnout vlivy, které mělo přistupování k dané ekonomické svobodě vnitřního trhu na ekonomickou situaci České republiky a její obchodní vztahy s Evropskou unií během přístupního procesu a po vstupu. Vzhledem k tomu, že dané téma zahrnuje velké množství okruhů, vyzdvihnu v práci především problematiku průmyslových výrobků, ke které se váže oblast technických požadavků, normalizace a certifikace, dále se dotknu problematiky nepřímých daní, cel, ochrany spotřebitele. Diplomová práce řeší jak tyto otázky, které jsou spíše institucionálního rázu, tak otázky ekonomické, jako je zahraniční obchod, vnější rovnováha a nerovnováha a růst popř. pokles HDP. Při sledování prohlubování procesu integrace obchodu se zbožím jsem vycházela z teorie ekonomické integrace, která stanoví jednotlivé fáze dle rozsahu odstranění vzájemných překážek obchodu (zóna volného obchodu, celní unie, vnitřní trh, další stadia nejsou pro zkoumanou problematiku relevantní).¹

Hlavní otázky, které si v diplomové práci kladu jsou tyto:

1. Byl proces uvolňování zboží mezi ČR a EU kontinuální, či jej lze rozdělit na zřetelně oddělené fáze ohraničené časovými termíny (např. vstup do EU), které lze zahrnovat

¹ přiblížení teoretických konceptů použitých v práci poskytuje sub-kapitola 1.1.1.

teoreticky vymezenými stádii ekonomické integrace – dají se tato stádia výrazně odlišit nebo se prolínala a nelze je jasně identifikovat?

2. Byl proces přistupování ČR k vnitřnímu trhu EU v oblasti volného zboží hladký a bezproblémový, nebo se zde objevily také nějaké rozpory a problémy? Jak se tyto problémy konkrétně projevíly?
3. Které faktory působily na nepříznivý vývoj obchodních toků zboží mezi ČR a EU v polovině 90.let?
4. Jakým způsobem ovlivnilo přistoupení ČR k vnitřnímu trhu EU její obchod se zbožím s členskými státy EU?

Jako rámec pro diplomovou práci jsem zvolila chronologický (nebo historický) vývoj integrace ČR. Domnívám se, že toto pojetí má své výhody, spočívající v možnosti zachytit právě žádanou kontinuitu, či diskontinuitu vývoje. Úskalí spatřuji ve ztíženém komplexním sledování jednotlivých oblastí problematiky (jako je zahraniční obchod, technická harmonizace, vývoj institucí), neboť ty je nevyhnutelně nutné rozsekat do jednotlivých kapitol.

Období přistupování ČR k EU dělím na pět částí, jejich hranice představují pomyslné milníky v hospodářském vývoji ČR se zaměřením na růst celé ekonomiky. Vzájemné aktivity Unie i ČR zasazují do rámce všeobecného ekonomického vývoje ČR, který obsahuje jak vývoj HDP a struktury české ekonomiky, tak vývoj obchodu zbožím mezi ČR a EU a v některých kapitolách i vývoj zahraničně obchodní politiky ČR. Dále se zaměřím aktivity Unie vůči kandidátským zemím a ČR v oblasti volného pohybu zboží a vlastní obsah jednání, jakož i aktivity ČR v oblasti přidružení k vnitřnímu trhu (Zaměřím se pouze na svobodu volného pohybu zboží – tj. hlavně přejímání legislativy, aktivity v oblasti technické harmonizace a problematiky nepřímých daní.)

Diplomová práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola má ráz teoretický, vysvětlují se v ní principy volného pohybu zboží a nejdůležitější dokumenty evropské integrace, které volný pohyb zboží nějakým způsobem pohnuly kupředu. Další aplikační kapitoly se zabývají samotným přístupovým procesem České republiky k Evropské unii v oblasti volného pohybu zboží. Kapitoly jsou rozděleny podle cyklických období růstu české ekonomiky, přístupový proces je zasazen do tohoto rámce.

Ve druhé kapitole analyzuji a hodnotím krátké období let 1989-1992, které se vyznačovalo transformačním poklesem české ekonomiky a započítím prvních snah o přiblížení se Západu a Evropským Společenstvím. Prvním a velmi významným krokem

učiněným v tomto období bylo vyjednání Asociační dohody s ES, která zakládala rozsáhlou liberalizaci obchodu se zbožím mezi ČSFR a ES (vzhledem k rozpadu ČSFR nebyla ratifikována). V tomto období proběhla výrazná teritoriální i komoditní přeorientace trhu se zbožím.

Třetí kapitola se věnuje růstovému období let 1993 – 1996 a podrobně analyzuje Asociační dohodu ČR s EU, která byla nově vyjednána a vstoupila v platnost v roce 1995. Tato kapitola také analyzuje příčiny výrazných obchodních deficitů ČR s EU, které nastaly v polovině 90.let a zjišťuje, které faktory se podílely na vniku těchto deficitů. Kapitola se také zabývá vlivem ekonomických ustanovení v Evropské dohodě a dalších faktorů na obchodní toky zboží mezi ČR a EU.

Ve čtvrté kapitole se věnuji časovému úseku 1997 – 2000, který byl pro Českou republiku velmi obtížný kvůli měnové krizi z počátku roku 1997, na níž navázala hospodářská recese. V kapitole se pokusím zarámovat problematiku volného pohybu zboží a výměnu zboží s EU do těchto skutečností a uvést problémy vnější nerovnováhy ČR do souvislostí s ekonomickou transformací a liberalizací zahraničního obchodu. Toto období považuji za důležité kvůli zmíněným hospodářským problémům, a také proto, že Česká republika v něm zahájila přístupové rozhovory s EU a uzavřela kapitolu Volný pohyb zboží.

Pátá kapitola se zabývá období let 2001 – 2004, tedy let, kdy se Česká republika těšila příznivému růstu ekonomiky a podařilo se jí dokončit přístupový proces. I přesto, že negociační kapitola volný pohyb zboží byla již uzavřena, zbývaly ČR mnohé úkoly k dokončení především v oblasti sbližování práva.

Šestá kapitola shrnuje vlivy plného zapojení ČR do vnitřního trhu Unie v perspektivě tří let po vstupu z hlediska vlivu na ekonomickou situaci ČR, v oblasti technické pokračující úkoly především v oblasti přejímání legislativy vnitřního trhu. Kapitola také analyzuje vliv vstupu na obchodní výměnu zboží mezi ČR a EU.

1.1. *Prameny a literatura*

Literatura zabývající se problematikou evropské integrace a vnitřního trhu obsahuje velké množství syntetických děl, která se zabývají Evropskou integrací jako takovou či všeobecně vztahem EU a ČR. Vzhledem k nedostatku literatury na konkrétní téma volného pohybu zboží vycházím v práci z velké části z těchto syntetických děl a dále z pramenů, jako jsou jednotlivé smlouvy Evropských Společenství a Evropské Unie, Hodnotící zprávy Evropské Komise na pokrok České Republiky, Bílé knihy Evropské Komise a strategické dokumenty vlády České republiky. V oblasti technické harmonizace využívám seriál

technických dokumentů ministerstva pro místní rozvoj: **Cesta do Evropské unie**, které popisují aktivity ministerstva a dalších orgánů ČR při zavádění norem EU, a dále **Sborník dokumentů technické harmonizace** vydaný Evropskou Komisí a přeložený Úřadem pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví. Pro evaluaci všeobecných makroekonomických veličin ČR využívám data **Českého statistického úřadu** a **České národní banky**, která porovnávám s analýzami obsaženými v několika pracích týkajících se makroekonomie, jak nejdůležitější mohu jmenovat hlavně knihu Michala Mandela a Vladimíra Tomšíka: **Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice**, která se ve své třetí části zabývá vnějšími makroekonomickými vztahy a monetární politikou v ČR v letech 1993 – 2003. Přínos této práce vidím v důkladném vysvětlení všech vlivů, které působily na vnější rovnováhu malé otevřené ekonomiky, kterou ČR bezpochyby je.

Pro hodnocení všeobecné ekonomické situace ČR (makro i mikroekonomické) využívám kromě zmíněných dat ČSÚ i data Eurostatu a především ročenky ústavu **CERGE-EI**, který každoročně vydával publikace zabývající se mikro a makroekonomickou situací v České republice, zahraničním obchodem atd.

Autoři, kteří nějakým způsobem přispěli do diskuse o problematice volného pohybu zboží a ČR, lze rozdělit na skupiny: 1. autory zabývající se všeobecně Evropskou integrací, 2. autory, zabývající se vnitřním trhem a ekonomickými vnějšími vztahy EU, 3. autory, zabývající se zapojováním ČR do integračního procesu EU (ať už ekonomického, či politického), 4. autory, zabývající se zahraničními obchodními vztahy a zahraničně obchodní politikou ČR. Ve zkoumaných dílech lze z hlediska volného pohybu zboží vysledovat dva přístupy: první, který chápe otevírání trhu se zbožím v rámci širšího ekonomického zakotvení ČR v Evropě jako veskrze pozitivní jev a klady podle něj převažují nad zápory, a druhý přístup, který upozorňuje spíše na to, že ČR nepřizpůsobila některé své politiky (např. politiku vnějších vztahů, proexportní politiku, promyšlenou hospodářskou politiku) rychlosti liberalizace zahraničního obchodu se zbožím, což mělo negativní důsledky. Druhý přístup zároveň spíše odsuzuje radikálně liberální koncepci zahraničně obchodní politiky ČR v první polovině 90.let.

Mezi nejpodstatnější díla, která se všeobecně zabývají oblastí vnitřního trhu EU, lze zařadit práci Evy Cihelkové a Vlasty Adámkové: **Vnitřní trh Evropské Unie**. Praha: Vysoká škola ekonomická 2000. Tato práce se podrobně zabývá analýzou čtyř svobod vnitřního trhu EU.

Všeobecný výklad k problematice vnitřního trhu také poskytuje kniha Milana Černohubého: **Jednotný trh Evropských společenství po roce 1992**. Toto dílko vyšlo v roce 1990 a analyzuje změny, které se v rámci jednotného trhu udály díky Jednotnému Evropskému aktu.

Práce Evy Cihelkové a Milana Černohubého lze zařadit mezi díla spíše výukového rázu, která mají význam pro všeobecné pochopení systému vnitřního trhu EU. Jejich zaměření je velmi neutrální.

Jako jediné česky psané dílo, které se explicitně a komplexně věnuje problematice přistupování ČR k vnitřnímu trhu EU mimo jiné i v oblasti volného pohybu zboží, lze jmenovat publikaci Prof. Ludřka Urbana: **Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění**, která vyšla v roce 2002. Většina práce se věnuje vnitřnímu trhu EU jako takovému – jeho čtyřem svobodám a vývoji vnitřního trhu od počátku evropské integrace až po současnost a přibližně čtvrtina knihy se zabývá vývojem přistupování ČR k vnitřnímu trhu v rámci všech čtyř svobod. Práce vyšla v roce 2002, a proto časově postihuje pouze vývoj do roku 2001. Autor přednáší ekonomickou integraci a vnitřní trh EU na IES FSV UK.

Prof. Urban patří mezi autory, kteří hodnotí veskrze pozitivně přínosy zapojování České republiky do vnitřního trhu EU a dopady Evropské asociační dohody. K problému přistupuje hlavně z hlediska institucionálního, kdy analyzuje konkrétní kroky ze strany ČR a EU (legislativa, Evropská dohoda, hodnotící zprávy) Konstatuje, že v oblasti vzájemného obchodu ČR a EU Evropská dohoda a další mechanismy napomohly k vytvoření silné vazby jejich trhů a lepší konkurenceschopnosti českého zboží, která vznikla díky tomu, že si české subjekty již před vstupem začaly zvykat na konkurenčně náročné ekonomické prostředí a jeho parametry.² Prof. Urban zároveň uvádí, že obchod ČR s EU nepřispíval k vnější nerovnováze ČR, ačkoliv zde existoval obchodní schodek v neprospěch ČR. Domnívám se, že dílo přes svou nespornou kvalitu obsahuje některá bílá místa, která se týkají především problémů, jež nastaly v průběhu začleňování ČR do vnitřního trhu EU (polovina 90.let). Prof. Urban tyto potíže téměř nezmiňuje. Zaměření díla odpovídá celkovému zaměření autora, který se ve svých dalších pracích zabývá celkovou ekonomickou integrací a vnitřním trhem EU z širšího institucionálního hlediska.

² L.Urban: *Evropský vnitřní trh a příprava ČR na začlenění*, Linde 2002, str. 182

Další díla, která uvádím níže, se nezabývají explicitně problematikou volného pohybu zboží, ale příbuznými či souvisejícími problematikami, jako je ekonomický vývoj ČR (v oblasti HDP), všeobecný proces přistupování ČR k EU, oblast zahraničního obchodu ČR. V jednotlivých dílech lze však vysledovat postoje autorů, které jsou důležité pro sledovanou problematiku. Tyto postoje u rozboru každého díla uvádím.

Jako alespoň jedno dílo za mnohá díla, která se věnují vnějším ekonomickým vztahům EU mohu jmenovat práci Evy Cihelkové: **Vnější ekonomické vztahy EU**. Ekonomka Eva Cihelková přednáší problematiku vnějších ekonomických vztahů a vnitřního trhu na Vysoké škole ekonomické a vydává díla didaktického rázu, jak je toto obsáhlé dílo, které se zabývá kromě všeobecného pojednání o zahraničním obchodě i vnějšími ekonomickými vztahy EU s jednotlivými světovými oblastmi. Mnou zkoumané problematiky se dotýká pouze okrajově v rámci vztahů EU se sousedskými státy formou asociačních dohod. Obecně popisuje podobu a funkci asociační dohody s ČR a nehodnotí ji. Domnívám se, že přínos díla k diskusi o volném pohybu zboží je spíše v zasazení do všeobecných vnějších ekonomických vztahů EU se zeměmi střední a východní Evropy.

Problematika mechanismů obchodní výměny mezi ČR a EU a vliv zapojování ČR do vnitřního trhu EU na ekonomickou situaci ČR se objevuje v několika pracích českých autorů, kteří se primárně nezaměřují na problematiku volného pohybu zboží, ale obecně na *zahraniční obchod* České republiky. Tito autoři se většinou upozorňují, že zapojování ČR do užších vztahů s EU naráželo na některé problémy, které definují jako nedostatečná adaptace vnitřních institucionálních struktur ČR, které by například podporovaly české exportéry, a dále upozorňují na absenci některých institutů zahraničně-obchodní politiky ČR v kritickém období zapojování do vnitřního trhu EU (až do konce druhé třetiny 90.let), které se normálně ve světě vyskytují (např. neexistence proexportní politiky, antidumpingového zákona a dalších ochranných opatření, atd.)

Domnívám se, že do diskuse o problematice obchodní výměny a obchodní politiky obecně významně přispěla svými pracemi Prof. Božena Plchová, autorka, která publikuje práce týkající se obchodních vztahů mezi ČR a EU na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE. Většinou se jedná o materiály výukového rázu a vzhledem k vysoké erudici autorky (či autorského kolektivu, který vede) bych je ráda zařadila mezi relevantní literaturu v oblasti zahraničně obchodní politiky ČR a obchodu se zbožím mezi ČR a EU. Mezi tyto práce lze zařadit publikace jako: **Zahraničně obchodní politika ČR v procesu asociace s EU z roku**

2001, dále Česká republika a Evropská unie, či Zahraníční ekonomické vztahy České republiky. Vzhledem ke svému zaměření (zahraníční obchod a vnější ekonomické vztahy ČR) Plchová k problému přistupuje především z institucionálního hlediska zahraničně obchodní politiky a jejích nástrojů, analyzuje politická a právní hlediska problému. (formulace zájmů ČR a jejich převedení do politické praxe) Například problematiku Evropské asociační dohody nazírá z čistě zahraničně-obchodního hlediska a proto ve své práci kritizuje zejména zpoždění určitých kroků hospodářské politiky ČR v oblasti zahraničního obchodu a vyjednané podmínky Evropské dohody, které podle ní přispěly k zvýšené dynamice dovozů z EU do ČR. Plchová zřejmě zastává spíše názor, že ČR, jakožto méně vyspělý partner v relaci s EU měla v první polovině 90.let více dbát na ochranu průmyslových odvětví, která byla v relaci k EU v inkriminovaném období méně konkurenceschopná (například textilní či hutnické výrobky). Domnívám se, že Plchová poskytuje dobrý vhled do problematiky zahraničního obchodu a hospodářské a obchodní politiky ČR během 90.let a jejích vztahů s EU v této oblasti, srovnává českou zahraničně-obchodní politiku s běžnými uzancemi v mezinárodním obchodě, ale omezuje se pouze na úzce zaměřené pojetí problému v rámci svého oboru bez širších ekonomických a politických souvislostí.

Podobné názory jako Plchová zastává i skupina autorů okolo Aloise Holuba, která vydala dvě publikace týkající se ekonomického a obchodního vývoje ČR v souvislosti s přistupováním k EU **Zapojení české ekonomiky do EU: Dynamika, restrukturalizace a mezinárodní ekonomické vztahy (VŠE, Praha 2001)** a **Česká republika na cestě do EU (IČRE, Praha 2003)**. Ať se to již týká strukturálních změn české ekonomiky, či změn v zahraničním obchodě či hospodářského růstu, autoři často zmiňují uspěchanou liberalizaci českého zahraničního obchodu a příliš rychlé otevření se západní konkurenci, což zapříčinilo problémy s platební bilancí (např. Mesároš ve stati týkající se zbožových změn kritizuje malou ochranu českých výrobců, která se například projevovala nižšími tarify ČR než měly ostatní vyspělé i transformační ekonomiky a proběhla dříve, než nutné institucionální změny, které by zajistily potřebné pojistky). Autoři však narozdíl od Plchové neanalyzují konkrétní příčiny, ani nepředstavují jiné možnosti vývoje či věci, které mohla ČR udělat, aby se situace vyvíjela lépe.

Dalším autorem, který se všeobecně zabývá problematikou je Jan Hřích, který se věnuje výzkumu v oblasti zahraničně obchodní politiky ČR. Jeho publikace vyšly v rámci výzkumu Ústavu mezinárodních vztahů.

Jan Hřích analyzuje český systém podpory vnějších ekonomických vztahů v knize **Obchodní politika Evropské unie a obchodní vztahy České republiky s Unií (ÚMV, Praha 2001)** a dále například v příspěvku **Vývoj ekonomické dimenze zahraniční politiky České republiky jako reakce na vývoj vnější pozice České ekonomiky** do sborníku *Zahraniční politika České republiky 1993-2004* (editor Otto Pick a Vladimír Handl). Hřích považuje stejně jako Urban teritoriální přeorientaci směrem k EU v počátku 90. let za kladný jev, ale kritizuje nedostatky v hospodářské politice státu, které nedovedly reagovat na zhoršující se schodek obchodní bilance v polovině 90.let. Hřích přispěl do diskuse o problému obchodu se zbožím již širším zasazením do ekonomických souvislostí, a v uvedených statích upozorňuje stejně jako Plchová a další výše uvedení autoři na nedostatky a nesystematičnost v hospodářské politice ČR za Klausových vlád až do roku 1998. Jan Hřích se dokonce podílel na návrzích změn v obchodní politice ČR.

Další skupina autorů, která určitým způsobem přispěla k dané problematice volného pohybu zboží, se zabývá všeobecně procesem přistupování ČR k EU, a to spíše z politického a institucionálního hlediska. Pavel Černoch ve své knize **Cesta do EU, východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990 – 2004 (Linde, Praha 2003)** přistupuje k procesu přidružení ČR k EU a k rozšíření EU jako k procesu, který je pro všechny zúčastněné země přínosem. Černoch vychází ze svých bohatých zkušeností z různých evropských institucí (pracoval například pro Delegaci Evropské Komise v Praze či pro různé evropské výzkumné instituce) a jeho pohled na věc je proto také tímto „evropským“ zázemím ovlivněn. Černoch nahlíží nejprve celý proces ze širšího, celoevropského dějinného pohledu, poté mapuje přístupový proces chronologicky z hlediska institucionálního a politického a nakonec se zamýšlí nad budoucností vývoje v Evropě. Jeho práce je přínosem především pro všeobecné a politické zařazení procesu začleňování ČR „zpět do Evropy“, problematice vnitřního trhu se věnuje pouze okrajově, okrajově se také zmiňuje o vyjednávání Evropské dohody, které představovalo pro kandidátské země jisté zklamání, protože podmínky byly stanoveny velmi tvrdě a smlouvy neobsahovaly jakýkoliv závazek budoucího členství. Jeho práci zmiňuji proto, že se domnívám, že přispěl do diskuse zasazením vývoje do širších politických souvislostí, a jeho práce je relevantní i pro autory, kteří se zabývají spíše výzkumem ekonomických vztahů. Není totiž možné opomíjet jednu dimenzi rozšiřování ve prospěch jiné, neboť tyto dimenze jsou navzájem provázány.

Dalším dílem, které se zabývá cestou ČR k členství v EU, je sborník statí kolektivu autorů pod vedením Hynka Fajmona **Cesta České republiky do Evropské Unie (Centrum pro studie demokracie a kultury, Praha 2004)**. Cílem sborníku je reflexe historického

fenoménu „návratu do Evropy“ z pohledu „eurorealismu“. Sám editor v úvodu konstatuje, že cílem sborníku nebylo „být vůči tomuto fenoménu neutrální“. Jednotlivé stati sborníku se zabývají tímto problémem především z diplomatického a politického hlediska zasazeného do historického rámce vývoje vztahů ČR a EU od roku 1989. (Druhá část sborníku se zabývá Evropskou ústavou, a proto ji pro svoji potřebu neanalyzuji). Je nutno upozornit, že Fajmon i v této publikaci dostává své pověsti euroskeptika, s čímž musí čtenář počítat. Ačkoliv se může zdát, že toto politické hledisko nemá se sledovanou problematikou volného pohybu zboží příliš společného, jednotlivé stati obsahují několik zajímavých postřehů. Například pozdější český velvyslanec při EU Josef Kreuter ve stati *Nedorozumění a zájmy na cestě České republiky do rozšířené Evropské unie* z pozice očitého svědka upozorňuje na různé politické zájmy, které se prolínaly se zájmy ekonomickými při vyjednávání ČR a EU o Evropské dohodě. Ráda bych proto zařadila uvedené dílo mezi zajímavé příspěvky do diskuse o začleňování do vnitřního trhu EU, neboť upozorňuje na prolínání politických a ekonomických zájmů a nutnost sledovat i politické pohnutky a jejich dopady na obchod mezi státy.

Uznávaný ekonom Petr Zahradník se ve své knize **Vstup do Evropské unie – Přínosy a náklady konvergence (C.H.Beck, Praha 2003)** věnuje především ekonomické dimenzi přistupování ČR k EU a sblížování české ekonomiky s ekonomikou států unie. Sledované problematiky volného pohybu zboží se pouze dotýká v kapitole věnované kohezi a konvergenci celkového makroekonomického prostředí ČR s EU. Zahradník se zabývá se problematikou FDI (přímých zahraničních investic), měnového kurzu, obchodní bilance a různých politik ČR. Z mikroekonomického hlediska zkoumá připravenost několika vybraných českých odvětví na vstup do EU (kniha vyšla v roce 2003) – např. dopravy, energetiky atd. Zahradník podotýká, že v průběhu 90. let až do roku 1997 Česká republika nevykazovala známky kompatibility v oblasti hospodářské politiky s politikou Unie. Praktickou realizaci principu čtyř ekonomických svobod v rámci začleňování do jednotného trhu EU spojuje s ultimativním požadavkem nutnosti zvyšování vlastní konkurenční schopnosti ČR. Domnívám se, že jeho práce je důležitá pro všeobecné zasazení integrace ČR do vnitřního trhu EU do ekonomických souvislostí hospodářské konvergence.

Mezi pracemi, které se týkají integračního a transformačního procesu kandidátských zemí do EU lze jmenovat knihu **Winners and Losers of EU Integration (Policy Issues for Central and Eastern Europe)** editované Helenou Tang, které srovnává integrační proces ve středoevropských a pobaltských kandidátských zemích. Na sborníku se podílelo několik autorů, za Českou republiku Petr Pavlík, který identifikuje benefity a problémy integračního procesu v několika oblastech, kromě ekonomické oblasti je to například sociální koheze či trh

práce. Nezabývá se konkrétně volným pohybem zboží, ale všeobecně konstatuje, že liberalizace obchodu s EU měla kladné dopady na spotřebitele a podniky privátního sektoru (většinou se zahraniční účastí), které byly schopny se rychle restrukturalizovat a využít možností otevřeného trhu. Naopak „losers“ je podle něj české zemědělství a sektory těžkého průmyslu. Přínos tohoto díla do diskuse vidím především v jeho rozšíření zorného pole na mikrosféru, neboť situací podniků jakožto výrobců zboží je pro sledovanou problematiku velice významná.

Celkově lze konstatovat, že literatura, zabývající se explicitně problematikou volného pohybu zboží, je na trhu méně zastoupena než například literatura zabývající se politickými a institucionálními aspekty integračního procesu ČR.

Problematika volného pohybu zboží v sobě zahrnuje několik dílčích problémů, které je nutno analyzovat pro získání celkového obrazu vývoje situace po celé sledované období. Domnívám se, že pro komplexnost analýzy je nutno problém nazírat ze dvou hledisek.

Jako první uvádím hledisko institucionální, kterým se zabývá většina autorů zkoumajících všeobecný proces integrace ČR do Evropské Unie. Toto hledisko v sobě zahrnuje zejména vývoj institucí a smluvních vztahů mezi Českou republikou a EU v oblasti volného pohybu zboží, konkrétně například jednotlivé kroky obou stran v oblasti legislativy a technických norem, dále vytváření specifických institucí a jejich činnost (například instituce pro technickou harmonizaci).

Jako druhé lze v dané oblasti jmenovat hledisko ekonomické, které v sobě zahrnuje především problematiku zahraničního obchodu a jeho změn v průběhu sledovaného období, a jaké dopady to mělo na celkovou makro a mikroekonomickou situaci České Republiky.

Dále při ještě podrobnějším rozložení na dílčí problémy se ukazuje nutnost zkoumat jednotlivé oblasti, které mají vliv na celkovou problematiku volného pohybu zboží. V oblasti legislativy a technických norem to jsou hlavně témata jako ochrana spotřebitele, hygienické a technické normy (normy starého a nového přístupu), duševní vlastnictví atd. Dále je to oblast cel a všeobecně překážek volného obchodu a jejich odbourávání na základě konkrétních smluvních vztahů (především Evropská dohoda). V oblasti zahraničního obchodu lze zkoumat jak jeho teritoriální zaměření (v našem případě na EU), tak zbožovou strukturu, která se nejčastěji uvádí podle mezinárodních standardů SITC³ nebo podle Kombinované nomenklatury. V oblasti obecných ekonomických vztahů v zahraničním obchodě je možno

³ *Standard International Trade Classification*

zkoumat zejména směnné relace, transformační výkon ekonomiky, míru otevřenosti, komparativní výhodu a souvislosti s mezinárodní ekonomikou. Domnívám se, že přínos diplomové práce je právě ve spojení dvou zmíněných hledisek, neboť většina zmíněných prací se zabývá pouze oddělenými problémy.

Pro další zkoumání bych doporučila zejména analýzu vlivu technických standardů na vzájemný obchod ČR a zemí EU, neboť v této oblasti bylo zatím uděláno velmi málo studií (ráda bych uvedla například studii Vienna Institute for International Economic Studies vedenou Michaellem Landesmannem, která byla provedena v roce 2002, tj. nezahrnuje například změny po vstupu transformačních zemí do EU).

1.1.1. Teoretická východiska a metodologie

Při zpracování diplomové práce jsem vycházela zejména z **teorie ekonomické integrace**, která se pokouší postihnout benefity ekonomické integrace spočívající v překonání protekcionismu a odstranění překážek v mezinárodních ekonomických vztazích a dále z teorie zahraničního obchodu, která se pokouší nalézt odpověď na otázku, čím je určována struktura vývozu a dovozu, tedy specializační profil dané ekonomiky (v našem případě ČR). Teorie ekonomické integrace je vlastně jedním ze základů evropské integrace a ČR slouží jako dobrý příklad k rozpoznání jejích jednotlivých stádií. Teorie zahraničního obchodu je důležitá pro pochopení teritoriální a komoditní struktury českého zahraničního obchodu.

1.1.1.1. Teorie ekonomické integrace

Vnitřní trh EU je postaven na této teorii a většinou je označován jako předposlední stádium ekonomické integrace, jako předstupeň hospodářské a měnové integrace spočívající v zavedení jednotné měny a jednotné hospodářské a fiskální politiky.

Teorie ekonomické integrace popisuje navazující stádia ekonomické integrace, která se navzájem liší v úrovni, na které jsou odstraňovány překážky vzájemných ekonomických vztahů mezi zúčastněnými státy. Tyto stádia popsal již v roce 1961 významný ekonom Bela Balassa.

Tato stádia zahrnují:

1. Zóna volného obchodu – zúčastněné země odstraňují vzájemné překážky obchodu se zbožím jako jsou cla, kvóty a další překážky. V případě České republiky byla tato zóna vytvořena postupně se zeměmi EU díky Evropské Asociační dohodě (netýkala se všech výrobků) již před přistoupením ČR k EU.

2. Celní unie – zúčastněné země odstraní cla na vzájemný obchod se zbožím a aplikují jednotný celní tarif vůči třetím zemím. Tohoto stádia dosáhla Česká republika přistoupením k Evropské Unii.
3. Vnitřní trh – zúčastněné země odstraní veškeré překážky týkající se volného pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu společně se zrušením kontrol na hranicích, země přijmou principy tržní regulace (pravidla hospodářské soutěže). Česká republika se stala členem vnitřního trhu se svým vstupem do EU s některými výjimkami (např. volný pohyb osob) a kontroly na hranicích byly zrušeny až r. 2008 se vstupem ČR do Schengenského systému
4. Hospodářská a měnová unie – země zavedou jednotnou měnovou politiku společně s jednotnou měnou, koordinují své fiskální politiky – ČR do této fáze dosud nevstoupila.

Bariéry týkající se zboží většinou zahrnují cla, a různé poplatky se stejným účinkem jako cla (v případě EU různé poplatky na dovoz zemědělských produktů) a dále systém importních kvót, které jsou založeny na licencích na právo dovozu určitého množství výrobku. Tyto klasické protekcionistické nástroje ztratily převážně svou váhu v 80. letech, kdy se prosadil tzv. „nový protekcionismus“ založený např. na antidumpingových procedurách či „dobrovolném omezení vývozu“ (kdy vyvážející země či exportér sám pod hrozbou sankcí dobrovolně omezí svůj vývoz do určité země). Konečně posledním typem bariér jsou tzv. netarifní překážky dovozu, které zahrnují různé technické, zdravotní, veterinární či fytosanitární požadavky na dovážené zboží, bez jejichž splnění je dováženému zboží zamezen přístup na trh dovážející země. Evropská Unie zavedením vnitřního trhu v roce 1992 bojovala proti všem těmto překážkám, jak bude rozvedeno dále v kapitole o principech vnitřního trhu EU. Nicméně ČR a ostatní země střední a východní Evropy těmto překážkám čelily a jejich postupné odstraňování vyznačovalo cestu těchto zemí k členství v Evropské Unii a jejím vnitřním trhu. Česká republika je dobrým příkladem země integrující se do struktur vnitřního trhu EU a její postupné začleňování pokrývá jednotlivá stádia ekonomické integrace od zóny volného obchodu (která však nebyla zavedena okamžitě, ale díky některým protekcionistickým tendencím v EU postupně na různé výrobky), přes celní unii a vnitřní trh. Je nutno již na začátku říci, že žádná z výše uvedených fází nenastala okamžitě, určitým datem, ale překážky byly odstraňovány postupně a proto je také obtížné kvantifikovat a časově zařadit přesně benefity, které toto odstraňování přineslo.

1.1.1.2. Teorie zahraničního obchodu

Za obecně platné se považují v zahraničním obchodě tyto funkce:

- transformační funkce zahraničního obchodu (vliv zahraničního obchodu na stav vnitřní rovnováhy)
- růstová funkce – zdůrazňuje uplatňování ekonomie času a úspor práce ve vztahu k zahraničí, souvisí s vytvářením specializace jednotlivých ekonomik, což je důležité zejména pro malé otevřené ekonomiky, jako je ČR
- transmisní funkce – přenos informací a stimulů z vnějšího prostředí do domácí ekonomiky
- zahraniční obchod jako bariéra růstu domácí ekonomiky

Jednotlivé teoretické směry definují různě kritéria pro specializaci ekonomik v zahraničním obchodě:

- absolutní výhoda (absolutní rozdíly v nákladech na výrobní faktor)
- komparativní výhoda (relativní rozdíly v nákladech na výrobní faktor)
- rozdíly v hojnosti jednotlivých výrobních faktorů v různých zemích (práce, kapitál)
- rozdíly v technice a technologiích
- rozdíly v lidském kapitálu a jeho kvalitaci (znalosti)

Teorii absolutních rozdílů v nákladech práce a výhod zahraničního obchodu z toho plynoucích formuloval už Adam Smith. Na něj navázal se slavnou teorií komparativních výhod anglický klasik ekonomické teorie David Ricardo.

Zahraněční obchod v závislosti na hojnosti jednotlivých výrobních faktorů v zemích definovali švédští ekonomové Eli Heckscher a Bertil Ohlin, kteří dospěli k závěru, že země se bude specializovat na taková zboží, při jejichž výrobě je využit ten výrobní faktor, který je v dané zemi relativně hojnější.

Dalším přístupem je teorie technologické mezery, formulovaná britským ekonomem V. Poserem, který považuje za nejdůležitější faktor podpory vývozu inovace, díky nimž dochází k odstupům mezi inovujícím výrobcem (zemí) a ostatními, kteří ji dohánějí.

A konečně nejmodernější přístupy k zahraničnímu obchodu zdůrazňují důležitost znalostí a všeobecně lidské kvalifikace jako předpokladu dalšího růstu. Zastáncem této teorie je například americký ekonom P. Kenen.

Naproti těmto teoriím stojí teoretické přístupy, které vysvětlují, za jakých okolností se zahraniční obchod může stát brzdou ekonomického rozvoje. Tyto přístupy většinou vedou k zastávání protekcionismu v mezinárodním obchodě. Jednou z teorií je například teorie tzv. dětského průmyslu, kterou autoři H.Carey a Friedrich List aplikují na rané fáze rozvoje určitých odvětví průmyslu, kdy je tento průmysl ještě nekonkurenceschopný, takřkajíc „v plenkách“ a měl by být chráněn příslušnými opatřeními. V ČR ji aplikoval například Valter Komárek v diskusi o podobě liberalizace zahraničního obchodu ČR.

1.1.1.3. Metodologie

Diplomová práce je zpracována metodologií případové studie. Jedná se o jednopřípadovou studii, která vychází z výše uvedených teorií ekonomické integrace a zahraničního obchodu. Případem je historická epizoda přistupování ČR k vnitřnímu trhu EU (v oblasti zboží) vymezená daty 1989 – 2006. Jak již jsem naznačila výše, v práci využívám rozbor procesu k objasnění jeho souvislostí s prohlubováním vztahu ČR a EU. Je nutno na začátku poukázat a všeobecně známý fakt, že případová studie má své limity především v zevšeobecňování a pak také v prokázání kauzality, neboť nemůže využít metody srovnání. Ve studii jsem proto schopna prokázat, **zda a jak** určité proměnné ovlivnily výsledek, spíše než do jaké **míry**. (například v rozboru procesu zhoršování obchodní bilance ČR s EU v letech 1995 – 1996) V práci jsem použila především metody analýzy a syntézy. Pro sběr dat při hodnocení zbožových toků mezi ČR a dalšími zeměmi vycházím z údajů Českého statistického úřadu zveřejněných na internetu a v pravidelně vycházejících statistických ročenkách a z veřejně přístupné databáze Eurostatu COMEXT. V oblasti hodnocení institucionálního a technického pokroku ČR využívám pravidelných hodnotících zpráv Evropské komise a technických sborníků českých institucí (zejména publikace Cesta do Evropské unie, do které přispívala různá ministerstva a pak Sborníku dokumentů technické harmonizace vydané Evropskou Komisí a přeložené Úřadem pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví). Informace porovnávám například s daty OECD nebo agentury CzechTrade, České národní banky. Práce je vedena chronologicky, což má dle mého názoru své výhody i nevýhody. Výhody spatřuji v možnosti sledovat požadovanou kontinuitu či diskontinuitu vývoje a změny jednoho období oproti obdobím předcházejícím. Nevýhody spatřuji v tom, že v takovéto struktuře je nevyhnutelně nutné sledovat i dílčí problémy v chronologickém sledu a „rozsekat“ je do jednotlivých kapitol. Tak například není možné sledovat reálné směnné relace jako jeden celek během celého sledovaného období, ale vždy

jen za období zkoumané v určité kapitole. Na druhou stranu vždy je možné v příslušné kapitole odkázat na kapitoly předcházející a učinit určité srovnání.

1.2. Principy vnitřního trhu Evropské Unie a volného pohybu zboží

Tato kapitola má za cíl načrtnout principy vnitřního trhu EU v oblasti volného pohybu zboží v *rozboru nejdůležitějších právních dokumentů ES* z období před započítáním snah České republiky o vstup do ES/EU, které se upravují problematiku volného pohybu zboží.

Společný trh se svými čtyřmi svobodami, mezi nimiž na prvním místě se uvádí volný pohyb zboží, byl jedním ze základních stavebních kamenů Evropského hospodářského společenství. Principy společného trhu jsou upraveny v primárním právu EU, společný trh patří do prvního pilíře EU, tj. do výhradní rozhodovací pravomoci orgánů EU.

1.2.1. Smlouva o Evropském hospodářském společenství

Zakladatelská **Smlouva o Evropském hospodářském společenství** (dále jen Smlouva), která byla podepsána 25. března 1957 v Římě, konstatuje, že „Posláním Společenství je *vytvořením společného trhu*...podporovat harmonický rozvoj hospodářských činností ve Společenství, nepřetržitý a vyvážený růst, vyšší stabilitu, rychlejší zvyšování životní úrovně a užší kontakty mezi členskými státy“.⁴ Společný trh se tedy měl stát nástrojem k dosažení hospodářského rozvoje a prosperity členských zemí a jejich občanů. Společný trh je tvořen čtyřmi základními svobodami (svoboda pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu), svobodě pohybu zboží však Smlouva věnuje největší pozornost. Hlavní články Smlouvy týkající se volného pohybu zboží jsou čl. 3, který do rámce úkolů Společenství zasazuje i vytvoření celní Unie a podporu hospodářské soutěže ve společenství, dále čl. 9-29, které tvoří kostru celní Unie zrušením cel a poplatků s obdobným účinkem a harmonogramem jejich odstraňování, a zavedením společného celního sazebníku vůči třetím zemím čl. 30-36, které se týkají zrušení kvantitativních omezení dovozů a vývozů, čl. 95-99, které se zabývají odstraněním daňové diskriminace vyváženého a dováženého zboží. Celní Unie je pouze prvním, avšak nikoliv dostačujícím krokem k vytvoření společného trhu.

Ve Smlouvě byla dále upravena problematika státních monopolů obchodní povahy a státních podpor, které by mohly omezit volnou soutěž a volný pohyb zboží (čl. 37, 92-94).

⁴ Smlouva o zřízení Evropského hospodářského společenství, čl. 2, Revidovaný překlad právního předpisu ES, str.8

Podle Smlouvy měl být společný trh vytvořen do dvanácti let od jejího vstupu v platnost, v roce 1968 však jediným fungujícím prvkem společného trhu zůstávala pouze celní Unie, a pohyb zboží se nadále neobešel bez mnoha překážek.

Během 70. let a první poloviny 80. let dochází k ropným krizím, k celosvětovému hospodářskému zpomalení a jisté stagnaci integračního procesu a i společný trh zůstával nadále fragmentován, omezoval se pouze na celní unii s přetrvávajícími mnoha překážkami fungování čtyř svobod. Členské země využívaly velmi často možnosti omezení volného pohybu zboží, které jim dávala Smlouva⁵ a dokonce ustanovení Smlouvy obcházel zaváděním různých nových překážek dovozu konkurenčního zboží jak ze zemí Společenství, tak z třetích zemí, aby tak ochránily svoje stagnující průmyslová odvětví. Jednalo se hlavně o různé technické požadavky na výrobky kvůli deklarované ochraně zdraví a bezpečnosti spotřebitele. Smlouva ponechala spoustu otázek týkajících se hlavně překážek volného pohybu zboží nezodpovězených a její znění musela během let dále upřesnit rozhodnutí Evropského soudního dvora, která tak vytvořila precedens pro další vývoj. Teprve toto precedenční právo Evropského soudního dvora vneslo světlo na rozsah pojmu „zboží“ a „umožnilo definovat zboží, které je předmětem Smlouvy, jako jakýkoli výrobek, u něhož lze stanovit peněžní hodnotu.“⁶ Evropský soudní dvůr dále například ve svých rozhodnutích z roku 1962 a 1979 poskytl interpretaci toho, co jsou to vlastně opatření s obdobným účinkem jako cla a kvantitativní omezení společně s pojetím podaným ve stanoviscích Komise (v návaznosti na článek 9 Smlouvy, který taková opatření zakazuje). Podle jeho rozhodnutí č.8/74 v případě Dassonville je „jakákoli úprava obchodu členských států, která může obchod uvnitř Společenství přímo či nepřímo, skutečně nebo potenciálně omezovat, má být pokládána za opatření s obdobným účinkem, jako kvantitativní omezení. Zejména jde o případy, kdy vnitrostátní úprava určitého státu diskriminuje dovezené výrobky ve srovnání s výrobky domácími.“⁷ Evropský soudní dvůr dále ve svém rozhodnutí ve známém případě 120/78 Cassis de Dijon otevřel cestu zásadě vzájemného uznávání výrobků členskými státy, když rozhodl, že „výrobek, legálně vyrobený nebo uvedený na trh v jednom členském státě musí mít možnost volného pohybu v dalších členských státech EU bez ohledu na to, zda odpovídá předpisům stanoveným těmito členskými státy.“⁸ Takto rozhodl na základě faktu, že předpisy týkající se výrobků z hlediska bezpečnosti, zdraví nebo životního prostředí, byly v členských

⁵ např. články 36, 46, 108, 115 Smlouvy o EHS

⁶ Bílá kniha – Příprava přidružených zemí střední a východní Evropy na začlenění do vnitřního trhu Unie, Příloha, str. 279

⁷ L.Urban: Evropský vnitřní trh a příprava ČR na začlenění, Linde 2002, str. 50

⁸ Bílá kniha – Příprava přidružených zemí střední a východní Evropy na začlenění do vnitřního trhu Unie, Příloha, str. 280

zemích srovnatelné, a lišily se často pouze formou, proto by měly být za normálních okolností uznány ve všech členských státech.

Dalšího závažného pokroku v oblasti volného pohybu zboží a dalších svobod společného trhu bylo dosaženo až v druhé polovině 80.let.

Průlomem v přípravě inovací v mechanismech vnitřního trhu se staly tyto dva významné akty:

1. Bílá kniha o dokončení vnitřního trhu z roku 1985
2. Jednotný Evropský akt z roku 1987, který doplňoval Římskou smlouvu

1.2.2. Bílá kniha o dokončení vnitřního trhu

Bílá kniha Komise o dokončení vnitřního trhu z roku 1985 upozorňovala na přetrvávající překážky společného trhu, které zabraňují jak volnému pohybu zboží, tak osob, kapitálu a služeb. Bílá kniha byla koncipována do tří hlavních částí, které se týkaly tří oblastí překážek ekonomických svobod společného trhu. V první části se zabývala fyzickými překážkami pohybu zboží a osob, v druhé části technickými překážkami pohybu zboží, dále problematikou veřejných zakázek, problémy v oblasti volného pohybu pracovníků, služeb a kapitálu. Ve třetí kapitole Bílá kniha identifikovala daňové překážky volného pohybu zboží a pracovníků a nastiňovala možnosti řešení. Celkem Bílá kniha doporučovala odstranit všechny tyto rozmanité překážky do roku 1992 přijetím téměř 300 nových právních předpisů a vypracovala tak program dokončení společného trhu. Já se budu v této podkapitole zabývat pouze opatřeními Bílé knihy, která se týkají volného pohybu zboží.

1. Fyzické překážky pohybu zboží

Bílá kniha označila několik příčin fyzických překážek pohybu zboží. Podle ní se jednalo především o kontroly, které prováděly fyzicky celnice za účelem zjištění, zda byly u zboží zaplacený příslušné daně (DPH), dále příčiny obchodní, ekonomické (možnost omezení dovozu z důvodů hospodářských problémů států, do kterého bylo zboží dováženo či jeho problémů s platební bilancí – čl. 115 a 108 Smlouvy), zdravotní a fytosanitární kontroly, kontroly pro statistické účely a za účelem ochrany před terorismem či obchodem s drogami. Bílá kniha požadovala úplné odstranění kontrolních míst na hranicích a vytvoření alternativních mechanismů pro kontrolu problémů, kterými se tato kontrolní místa zabývala. Bílá kniha argumentovala, že fyzické kontroly na hranicích jsou pro občany ES nejviditelnější překážkou vnitřního trhu a zároveň nepředstavují nejefektivnější možné řešení výše zmíněných problémů, které mohou být řešeny novými politikami a spoluprací členských

států.⁹ K odstranění fyzických kontrol a zbytečných formalit na hranicích stanovila harmonogram do roku 1988 a k nezbytné koordinaci politik a aproximaci práva stanovila cíl do roku 1992.

2. Technické překážky pohybu zboží

Bílá kniha označila technické překážky v podobě rozdílných národních standardů na technické parametry výrobků za nejzávažnější překážku fungování společného trhu, která zvyšuje náklady na výrobky, skladování, odrazuje od obchodní spolupráce a pokřivuje výrobní postupy, které se musejí přizpůsobovat národním trhům, spíše než aby se soustředily na celý evropský trh, a tak výrobci přichází o významné úspory z rozsahu a ve výsledku všechny tyto vyšší náklady platí spotřebitel.¹⁰

Technická harmonizace – Nový přístup

Bílá kniha požadovala ve věci technických překážek zavedení nové strategie, která by spočívala v adekvátní kombinaci dvou dosavadních prvků používaných v oblasti technických požadavků na výrobky – za prvé vzájemného uznávání a za druhé podrobné harmonizace technických požadavků. Bílá kniha považovala dosavadní tzv. *sektorový přístup* k harmonizaci požadavků na výrobky za zastaralý, velmi pomalý a neflexibilní. Protože harmonizační legislativa musela splňovat podrobné požadavky jednotlivých kategorií všech výrobků, stala se velmi technickou, což prodlužovalo její přípravu. Dalším nepříznivým faktorem byla nutnost jednomyslného přijímání směrnic postihujících technické požadavky na výrobky Radou dle čl. 100 Smlouvy. Proto Bílá kniha zavedla tzv. *Nový přístup* ke sjednocování technických požadavků,¹¹ jenž se použije v případě výrobků, u kterých bylo z bezpečnostních nebo zdravotních důvodů či z důvodů ochrany životního prostředí nutno provádět harmonizaci technických předpisů. Sektorový přístup byl nadále používán pouze u některých výrobků (léčiva, chemikálie, motorová vozidla, potraviny...).

Nový přístup spočívá v urychlení a větší flexibilitě procesu stanovení technických požadavků na úrovni Rady. Napříště měly evropské směrnice schvalované Radou stanovovat pouze základní bezpečnostní požadavky zásadní důležitosti pro vybrané skupiny výrobků. Jde o výrobky, které jsou citlivé vzhledem k potenciálnímu riziku, které představují pro spotřebitele, např.: zařízení nízkého napětí, jednoduché tlakové nádoby, hračky, stavební

⁹ Bílá kniha o dokončení vnitřního trhu, čl. 29, str. 10

¹⁰ *tamtéž*, čl. 60, str. 19

¹¹ *tamtéž*, čl. 67. – 73., tzv. *Nový přístup* byl kodifikován rozhodnutím Rady č. 85/C136/01 z roku 1985

výrobky, strojní zařízení, osobní ochranné prostředky, zdravotnické prostředky, spotřebiče plyných paliv, teplovodní kotle, výbušniny pro civilní použití, rekreační plavidla, výtahy, chladící spotřebiče, telekomunikační koncová zařízení, rádiová zařízení, lodní zařízení, atd.¹² Splnění těchto základních požadavků musí opravňovat výrobek k volnému vstupu na trhy všech členských států. Podrobnější technické specifikace výrobků, tzv. Evropské normy (společné pro všechny státy) vkládala Bílá kniha do rukou evropských nevládních harmonizačních institucí CEN (Comité Européen de la normalisation – Evropský výbor pro normalizaci, založen r.1961), CENELEC (Comité Européen de Normalisation Electrotechnique – Evropský výbor pro normalizaci v elektrotechnice, založen r. 1959), UEATC, RILEM¹³, které měly o přijetí Evropských norem rozhodovat na základě hlasování kvalifikovanou většinou. Evropské normy, navrhované těmito institucemi, jsou dobrovolné a výrobce může vždy využít jiné technické specifikace k vyhovění požadavkům, nicméně výrobky vyrobené v souladu s Evropskými normami měly předpoklad shody s příslušnými základními požadavky. Evropské normy také musí být povinně přejaty národními normalizačními institucemi a členskými státy a veškeré národní normy, které jsou s nimi v rozporu, musí být zrušeny. Členy evropských normalizačních orgánů jsou normalizační instituce všech členských států a přidružených zemí a podílejí se tak mimo jiné činnosti na tvorbě a přijímání evropských norem. V České republice to je Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví (ÚNMZ). Evropské normalizační orgány produkují ročně stovky evropských norem.

V dalších letech byl rozpracován program **posuzování shody** výrobků se základními požadavky, v roce 1989 Rada schválila tzv. Globální přístup k posuzování shody, který stanovoval postupy, které mohly být použity pro prokázání shody se základními požadavky.¹⁴ Bylo ustanoveno celkem 8 základních modulů posuzování shody, v nejjednodušším modulu A si může výrobce stanovit shodu sám, u složitějších výrobků (ostatní moduly) může shodu prokázat pouze notifikovaný orgán (autorizovaná zkušebna).¹⁵ Výrobek, u kterého je prokázána shoda se základními požadavky směrnic nového přístupu, nese označení CE. Označení CE znamená Conformité Européene, tj. v překladu „evropská shoda“ a tímto označením na sebe bere výrobce odpovědnost za škody způsobené případnou vadou výrobku.

¹² ÚNMZ: *Příručka pro zavádění směrnic založených na novém přístupu a globálním přístupu*, Praha, 2000, sborník dokumentů technické harmonizace, svazek 14, str. 135 - 139

¹³ v současnosti jsou to tyto instituce: CEN, CENELEC a ETSI – European Telecommunications Standards Institute (Evropský ústav pro telekomunikační normy – založen r. 1988)

¹⁴ Rezoluce Rady č. 90/C 10/01

¹⁵ pro podrobnější informace odkazují čtenáře na Příručku pro zavádění směrnic založených na novém přístupu a globálním přístupu, kapitola 5

Vedle harmonizované oblasti byla ještě pro určité skupiny výrobků (např. sportovní potřeby, střelné zbraně atd.) ponechána oblast, kde buď neplatí společná úprava, nebo platí úprava národní. Zde však platí obecná zásada bezpečnosti výrobků podle směrnice 92/59/EHS – podle této směrnice musí výrobce resp. dovozce uvádět na trh pouze bezpečné výrobky.¹⁶ Tato směrnice je směrnicí horizontální a platí v podstatě pro všechny výrobky uváděné na trh členských zemí Společenství resp. EU. Druhou velice důležitou „horizontální“ směrnicí je směrnice o odpovědnosti za vadné výrobky. Odpovědnost nese výrobce, který uvedl výrobek na trh, pokud neprokáže, že škoda byla způsobena například špatným zacházením, nikoliv vadou výrobku.

Vzájemné uznávání

Bílá kniha nařizovala v případech, kde není z hlediska bezpečnosti výrobku či jeho zdravotní nezávadnosti nutné postupovat podle pravidel technické harmonizace, používat přístup vzájemného uznávání, navazující na rozhodnutí Evropského soudního dvora (výrobku, který je legálně vyrobený a nabízený v jednom členském státě, musí být umožněn volný vstup na trhy ostatních členských států¹⁷).

3. Daňové překážky pohybu zboží

Bílá kniha označila harmonizaci nepřímých daní za jednu z esenciálních součástí dobudování vnitřního trhu a jejich rozdíly považovala za závažnou překážku volného pohybu zboží. Odkazovala na pokrok, který byl dosažen v oblasti nepřímých daní v letech 1967 – 1977. V těchto letech bylo postupně přijato šest směrnic, které rušily komplikované národní systémy daní z obratu a zaváděly daň z přidané hodnoty (DPH) ve všech členských zemích. Za nejdůležitější je považována tzv. šestá směrnice č. 77/388/EEC z roku 1977, která harmonizovala rozdílné soustavy DPH, vytvořené během let v jednotlivých členských zemích. (Tato směrnice byla několikrát novelizována a v roce 2006 nahrazena směrnicí 2006/112/EEC o společném systému daně z přidané hodnoty.)

Bílá kniha vytyčila program alespoň částečné harmonizace daňových sazeb DPH (zavedení pouze dvou sazeb a DPH a určení jejich povoleného rozmezí) a spotřební daně a vytvoření jednoduchého a transparentního systému výběru daně u zboží, které se bude převážet přes hranice a prodávat v jiném členském státě EU tak, aby se daň dostala do rukou státu, kde se bude zboží prodávat. Systém výběru daní byl ještě několikrát změněn.

¹⁶ H.Machková a kol.: *České podnikatelské subjekty a vnitřní trh EU, VŠE, Praha 2004*
¹⁷ Bílá kniha o dokončení vnitřního trhu, čl. 77, str. 24

Je nutno poznamenat, že výše daňových sazeb u DPH a spotřební daně představuje v EU velmi komplikovanou problematiku, mezi daňovými sazbami jednotlivých států existují dodnes značné rozdíly, státy často ani nerespektují rozmezí stanovená směrnicemi a stále běží velký počet výjimek, takže je otázkou, zda budou sazby daní vůbec kdy plně harmonizovány.

V pasáži o veřejných zakázkách (část II.) Bílá kniha upozorňovala na to, že členské státy neplní ustanovení čl. 59 a následujících Smlouvy a směrnice týkající se veřejných zakázek¹⁸ a slibovala další diskuze Komise s členskými státy a prověřování zadávání veřejných zakázek. Dále volala po vydání dalších směrnic k zvýšení transparentnosti zadávání veřejných zakázek a směrnic týkajících se zakázek v oblasti telekomunikací, vody, energií a dopravy, rozšíření používání systému TED (Tenders Economic Daily – systém elektronické publikace veřejných zakázek).

Bílá kniha o dokončení vnitřního trhu upozornila na rozsáhlé nedostatky fungování vnitřního trhu a ukázala cestu k jeho dalšímu prohlubování, avšak k zajištění jejího cíle dokončit vnitřní trh do konce roku 1992 bylo potřeba přijmout reformující doplnění Smlouvy o založení EHS, kterým se stal v roce 1987 Jednotný evropský akt.

1.2.3. Jednotný evropský akt

Jednotný evropský akt (dále jen JEA) byl schválen v roce 1986 jako první velká novela Smlouvy a vstoupil v platnost po ratifikaci v parlamentech členských zemí 1.7.1987.

JEA ustanovil k přijímání směrnic v oblasti vnitřního trhu hlasování v Radě kvalifikovanou většinou, což byl zásadní průlom, kterým se značně urychlil proces dokončování vnitřního trhu. Rozhodování jednomyslně JEA ponechal pouze v některých citlivých oblastech, např. při přijímání ustanovení v oblasti „sladování zákonodárství, týkajícího se daní z obrátu, spotřebních daní a jiných forem nepřímého zdaňování.“¹⁹

JEA definoval evropský vnitřní trh jako „oblast bez vnitřních hranic, v níž je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu“²⁰, který bude Společenství postupně vytvářet během období končícího 31.12.1992.

¹⁸ Směrnice 70/32/EEC, 72/62/EEC, 71/305/EEC, 71/304/EEC

¹⁹ Jednotný evropský akt, čl. 19

²⁰ Jednotný evropský akt, čl. 13

1.2.4. Shrnutí

Tato kapitola měla za cíl přiblížit čtenáři hlavní principy svobody volného pohybu zboží, jak byly nastaveny nejdůležitějšími dokumenty ES před rokem 1989 a tudíž ilustrovat, jak vypadalo prostředí, do kterého Česká republika v době své transformace začala se svým zbožím pronikat.

2. Vývoj přistupování ČSFR 1989 – 1992

V roce 1989 se díky rozpadu hospodářských a politických struktur východního bloku jevílo jako logické řešení pro postkomunistické země směřovat svoji ekonomickou a společenskou transformaci směrem k tržním ekonomikám Evropských společenství. Tato kapitola ukazuje, jaký vliv měly převratné změny vyplývající z rozpadu komunistického bloku na obchod se zbožím Československa a co z toho dále pro Československo vyplývalo.

2.1. Vývoj ekonomiky ve srovnání se středoevropskými státy, analýza komoditních a teritoriálních změn v obchodě se zbožím

Transformačnímu poklesu HDP byly v první polovině 90.let vystaveny všechny středoevropské bývalé komunistické země. Pokles HDP v ČSFR byl však ze všech nejmělkčí, jak ukazuje následující tabulka.

tabulka 1: ČR a vybrané středoevropské státy: Indexy růstu HDP 1989-1992 v %

	1989	1990	1991	1992
ČR	100	98,8	87,3	86,9
Polsko	100	88,4	82,2	84,4
Maďarsko	100	96,5	85	82,4
Slovensko	100	97,5	83,3	77,9

Pramen: Economic Survey of Europe 2002, No.1, s.320

Z přepočtených indexů růstu vyplývá, že ČR měla oproti ostatním středoevropským zemím výhodu, protože její HDP poklesl zdaleka nejméně. Z tabulky je také možno vyčíst, že nejkratší byl pokles HDP u Polska, které se vrátilo k růstovým hodnotám už v roce 1992, kdežto ČR dosáhla dna v roce 1992, ostatní státy klesaly ještě po roce 1992 a dosáhly dna v roce 1993. Proč byl ekonomický pokles ČR nižší než u ostatních transformačních ekonomik? Na tuto otázku odpoví bližší zkoumání makrostruktury HDP, které ukázalo, že strukturální změny v ekonomice byly k ČR příznivé. Průmysl, který byl tradičně největším československým sektorem, v důsledku transformační krize značně poklesl – o 28%, pokleslo také zemědělství. Sektor služeb, který se zvýšil o 8%, tak nabyl v české ekonomice prvenství a díky jeho růstu také nebyl český transformační pokles tak hluboký jako v ostatních

transformačních ekonomikách, kde poklesly všechny tři sektory.²¹ Průmysl byl od té doby vždy na druhém místě, až do dnes však zůstává významným sektorem v české ekonomice.

2.1.1. Liberalizace zahraničního obchodu, změny v teritoriální struktuře obchodu se zbožím (obrat k ES) a její implikace pro ČR

Důvody transformačního poklesu lze vidět pro všechny tranzitivní ekonomiky mimo jiné i v převratných změnách v zahraničním obchodě všech těchto zemí. Jejich podniky ztratily významnou část svých trhů v bývalých zemích RVHP, především v bývalém SSSR, kde se mnoho podniků dostalo do platební neschopnosti díky nemožnosti přizpůsobit se novým podmínkám obchodování (obchodování za konvertibilní měnu, nikoliv za stále hůře fungující clearingový rubl a obchodování za světové ceny, nikoli za „kontraktní“ ceny RVHP). Tím, že české podniky ztratily svá odbytiště, ztratily i část svých příjmů, dále čelily poklesu domácí poptávky, export i import oproti roku 1989 klesal v letech 1990 a 1991 a v roce 1992 pouze mírně vzrostl, což se vše odrazilo v poklesu HDP.

tabulka 2: Absolutní pokles exportů a importů ČSR v prvních letech transformace v běžných cenách v bil. USD

	1989	1990	1991	1992
Exporty	10,8	9,1	8,0	8,8
Importy	10,8	9,8	7,1	10,3
Obchodní bilance	0,0	-0,7	0,9	-1,5

Zdroj: Holub, A. *Economic Transformation in the Czech Republic: General Outline and Selected Problems*, Praha: VŠE, 1996, str.69

Nicméně podniky se velice rychle změněným podmínkám přizpůsobily a našly si obchodní partnery v zemích ES. Toto bylo umožněno ze strany české vlády hlavně rozsáhlou liberalizací zahraničního obchodu.

Liberalizace zahraničního obchodu zahrnovala mimo jiné odstranění monopolu zahraničního obchodu, zavedení směnitelnosti měn a snižování tarifní ochrany české ekonomiky. Nicméně nástroje podpory exportu se v duchu liberálního přístupu pravicové české vlády omezily na výrazné podhodnocení kurzu české koruny proti kurzu podle parity kupní síly. Koncem roku byla koruna devalvována o 80%. Tento kursový polštář umožnil českým exportérům na zahraničních trzích konkurovat hlavně nízkou cenou, avšak postupně se zmenšoval díky nástupu dvouciferné inflace, která byla jeho logickým důsledkem. V roce

²¹ Holub, A. *Hlavní tendence růstu a strukturálních změn české ekonomiky*. in: *Zapojení české ekonomiky do EU: Dynamika, restrukturalizace a mezinárodní ekonomické vztahy*. Praha: VŠE, 2001, str.12

1991 byla také zavedena 20% dovozní přírážka, která byla po každoročním snižování zrušena k 1.1.1993 společně se zavedením DPH.

Změna teritoriální struktury českého zahraničního obchodu se odehrála až neuvěřitelně rychle. V roce 1989 země RVHP ještě představovaly v celkovém obrátu československého zahraničního obchodu téměř 55%, dnešních 15 „starých“ členů EU 32% a rozvojové země 8%. V roce 1991 země ES představovaly již více než 50% a tento trend pokračoval i v dalších letech.

tabulka 3: Teritoriální změna českého zahraničního obchodu

Vývoz			Dovoz		
	1989	1993		1989	1993
Celkem	100	100	Celkem	100	100
z toho:			z toho:		
TE	54,20%	35,00%	TE	54,30%	35,00%
VTE	37,20%	57,40%	VTE	37,10%	57,40%
EU	31,90%	52,70%	EU	31,90%	56,20%
RZ	8,60%	7,60%	RZ	8,60%	7,60%

Poznámka: TE = transformující se ekonomiky střední a východní Evropy a bývalý SSSR, VTE = vyspělé tržní ekonomiky, RZ = rozvojové země

Pramen: ČSÚ, MPO

Tato teritoriální změna měla pro české podniky dvě významné implikace: zaprvé podnítila i změny v komoditní struktuře vývozu a zadruhé znamenala pro české zboží mnohem větší konkurenci na vyspělých západních trzích.

2.1.1.1. Teritoriální změna obchodu se zbožím

Teritoriální přeorientace obchodu se zbožím měla pro ČR ještě jeden závažný důsledek. Tímto důsledkem bylo zhoršení reálných směnných relací (TT – terms of trade). Směnné relace jsou definovány poměrem indexu zahraničních cen exportu (P_{EX}) k indexu zahraničních cen importu (P_{IM}):

$$TT = P_{EX}/P_{IM} * 100^{22}$$

Smysl ukazatele směnných relací spočívá v možnosti vyjádřit kupní sílu vývozu, vyvolanou vývojem cen v zahraničním obchodě dané země.²³ Jinými slovy, pokud se směnné relace zhorší na hodnotu méně než 100, pak se musí realizovat větší množství vývozu, aby se zaplatilo stále stejné množství dovozu. Tabulka ukazuje vývoj směnných relací ČSR ve srovnání s jinými ekonomikami.

²² Mandel, M. *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice*. Praha: Management Press, 2003, str. 15

²³ Plchová, B. *Zahraněční ekonomické vztahy ČR*. Praha: Oeconomica, 2007, str. 22

tabulka 4: Reálné směnné relace (1980 = 100)

	1985	1988	1990	1992
Rakousko	101	108	104	101
Nizozemsko	105	104	105	105
Maďarsko	92	91	94	84
Československo	85	91	97	76

Zdroj: Hamarnehová, I. Specifika fungování zahraničního obchodu ČR, in: Aktuální otázky zahraničního obchodu České republiky po vstupu do EU. Praha: Professional Publishing, 2005, str. 17

Tabulka ukazuje, že směnné relace ČR se po roce 1990 výrazně zhoršily, a to v důsledku uvedené devalvace koruny, která byla impulsem k vysoké inflaci a zároveň v důsledku zvýšení relativně dražších dovozů z vyspělých zemí (namísto dovozů z RVHP). Srovnání s ostatními státy podobné velikosti ukazuje, že transformační Maďarsko prodělalo podobný vývoj, ačkoliv jeho směnné relace neklesly tolik jako české v důsledku odlišně nastaveného kurzu maďarského forintu. Uvedený vývoj měl negativní vliv na domácí disponibilní důchod, neboť část důchodu byla právě v důsledku zhoršení relací ztracena.²⁴

Teritoriální přeměnu obchodu se zbožím ČR v prvních letech transformace hodnotím kladně, jako dobrý počátek nastoupené cesty začleňování se do trhu EU. Pokud ČR chtěla jednoho dne vstoupit do EU a plně se zapojit do struktur vnitřního trhu, nešlo tak udělat ze dne na den. Zvýšené propojení zahraničního obchodu se zeměmi EU bylo zároveň impulsem pro celkovou ekonomickou konvergenci, která je mimo jiné nutná pro vstup země do Eurozóny.

2.1.2. Analýza změn komoditní struktury českého zahraničního obchodu se zbožím

V analýze komoditní struktury českého zahraničního obchodu se zbožím s EU budu využívat tradiční nástroj komoditní klasifikace dle mezinárodně užívané Standard International Trade Classification (SITC), která rozlišuje jednomístnou až osmimístnou klasifikaci celkem devíti skupin výrobků. Povětšinou využívám základní jednomístnou klasifikaci.

Analýza komoditní struktury českého zahraničního obchodu se zbožím by měla odpovědět na otázku, jak se Česká republika specializuje ve vztahu k ostatním zemím, jaký je její profil, a zda tato struktura odpovídá **komparativním výhodám** České republiky. Jako komparativní výhody ČR důležité pro rozvoj mezinárodního obchodu se zbožím lze jmenovat:

²⁴ pro bližší výklad vlivu TT na disponibilní důchod odkazují čtenáře například na knihu T. Jirgese: *Směnné relace v zahraničním obchodě*. Praha: VŠE, 2002

tranzitní poloha, relativně vysoká vzdělanost a kulturní úroveň obyvatel, relativně nízké mzdy a platy ve srovnání se západní Evropou, tradice země v průmyslové výrobě (avšak v dané době tato výroby technicky zaostávala). Nicméně jen malá část výrobků byla konkurenceschopná na náročných trzích (exportně orientované značky, jejichž goodwill přetrval ještě z dob před druhou světovou válkou). Jako nevýhodu lze jmenovat zejména nedostatek surovin, malou rozlohu a limitující klimatické podmínky, malý počet obyvatel.

Komoditní struktura vývozu ČSR před rokem 1990 měla charakter vývozu vyspělejší země do zemí méně vyspělých (do zemí RVHP), po přeorientaci směrem na západní náročné trhy to byl charakter vývozu země méně vyspělé do zemí průmyslově vyspělejších, jak je vidět z tabulky. Tento posun se projevil hlavně ve skupině SITC č. 6, která obsahuje polotovary, tj. výrobky s malou přidanou hodnotou – došlo ke nepříznivému zvýšení z cca 22% v r. 1989 na více než 30% čs.vývozu.

tabulka 5: Zbožová struktura zahraničního obchodu ČR – změna v prvních letech transformace

Vývoz		
	1989	1993
0+1+4 potravinářské výrobky	5,10%	7,90%
2+3 suroviny a paliva	8,90%	12,30%
5 chemikálie	7,60%	9,30%
6 průmyslové zboží dle druhu materiálu	22,40%	30,80%
7 stroje a dopravní prostředky	44,40%	27,40%
8 Různé hotové výrobky	9,70%	12,30%
9 ostatní	1,90%	0,00%

Dovoz		
	1989	1993
0+1+4 potravinářské výrobky	8,00%	7,70%
2+3 suroviny a paliva	26,00%	16,50%
5 chemikálie	9,30%	12,00%
6 průmyslové zboží dle druhu materiálu	10,40%	15,90%
7 stroje a dopravní prostředky	36,90%	35,80%
8 Různé hotové výrobky	6,20%	11,70%
9 ostatní	3,10%	0,40%

Pramen: Statistické údaje ČSÚ

Negativním posunem byl rovněž pokles strojírenských výrobků – SITC 7 (stroje, dopravní prostředky a dopravní zařízení z téměř 45% celkového čs. vývozu v r. 1989 na pouhých 27% v roce 1993. Tato skupina je důležitá, neboť obsahuje mimo jiné vysoce technicky náročné výrobky a stroje pro investiční využití. Tento trend hodnotím negativně jako ukázkou ztráty konkurenceschopnosti nejvýznamnější skupiny českého vývozu, která rovněž odpovídala komparativní výhodě ČR spočívající v průmyslové tradici a relativně vysoce kvalifikované pracovní síle. Rovněž v dovozu se podíl skupiny 7 nevyšil, což není příliš pozitivní jev. Tato skupina totiž obsahuje investiční stroje a zařízení. Například cca 20%

roční růst importů dvoumístné skupiny SITC 84 (stroje, zařízení atd.) odráží problémy v dovozu techniky nutné pro investice do privatizovaných továren.²⁵

2.2. Smluvní zajištění obchodu se zbožím ES/ČSR

Výše uvedená přeorientace českého zahraničního obchodu se zbožím na trhy zemí ES byla mimo jiné umožněna i vstřícnými kroky ze strany ES k ČSR, ale také k dalším střeoevropským transformačním zemím Polsku a Maďarsku v podobě liberalizace vzájemných vztahů zakotvené v obchodních dohodách. První kodifikací vzájemných ekonomických vztahů mezi porevolučním Československem a ES byla dohoda o obchodní a hospodářské spolupráci z května 1990. Tato tzv. kooperační dohoda obsahovala závazek ES poskytnout ČSR doložku nejvyšších výhod a množství opatření týkajících se liberalizace vzájemného obchodu a podpory vzájemných ekonomických vztahů. 1.1.1991 ES učinila jednostranný krok nad rámec dohody a poskytla ČSFR výhody plynoucí z Všeobecného systému celních preferencí.²⁶

Evropská společenství poskytla nově se transformujícím zemím střední a východní Evropy pomoc z programu Poland and Hungary Assistance for Economic Restructuring PHARE, který byl původně určen pouze pro Polsko a Maďarsko a roku 1990 byl rozšířen mimo jiné země i na Československo. Kromě finanční pomoci pokračoval i vzájemný dialog o ekonomickém přiblížení ČSFR k ES, který vyústil v roce 1991 v intenzivní jedenáctiměsíční osmikolová jednání ke smlouvě o přidružení a 16.12.1991 v podepsání **Evropské dohody o přidružení ČSFR k ES**. V průběhu celého procesu se ES pohybovala mezi snahou pomoci nově se transformujícím ekonomikám a tendencí chránit trhy svých členských zemí. Hlavním problémem byl postoj Francie, Belgie, Portugalska a Řecka, které se bránily příliš velké liberalizaci dovozu zemědělských, uhelných a hutnických (výrobní ESUO) a textilních výrobků ze střední a východní Evropy. Proto byly tyto výrobky v Evropských dohodách považovány za citlivé a obchod s nimi podléhal přísnějším pravidlům, což se projevilo v pomalejším odstraňování cel.

Kvůli zdlouhavému procesu ratifikace Evropské dohody byla zároveň k zajištění plynulosti procesu vytváření zóny volného obchodu uzavřena **Prozatímní dohoda o obchodu a otázkách s obchodem souvisejících mezi ČSFR a EHS a Evropským společenstvím uhlí a oceli** – upravovala pouze části Evropské dohody, které se týkaly vzájemného obchodu a

²⁵ Kubálek, J. *Czech Republic. in: From Association to Accession. Varšava: Institute for EastWest Studies, 1995, str.122*

²⁶ *General System of Preferences, GSP – podle pravidel GATT je uplatňován vůči množství rozvojových zemí, v roce 91 bylo do seznamu zemí GSP zařazeno i ČSFR, následnická ČR byla z GSP vyškrtána v souvislosti se vstoupením Prozatímní evropské dohody v platnost v březnu 92*

protože obchodní politika spadala plně do kompetence ES, ke schválení dohody stačil ze strany ES tedy pouze souhlas Rady a vstoupila v platnost 1.3.1992.

ES liberalizovalo ke dni vstupu dohody v platnost asi 70% dovozů z ČSFR, ČSFR jen asi 20-25% dovozů z EHS, zbývající třetina československých dovozů měla být liberalizována v průběhu 5-6 let od vstupu dohody v platnost, zatímco před plnou liberalizací zbývajících dovozů do ČSFR mělo uplynout 10 let. Dohoda byla tedy uzavřena jako asymetrická ve prospěch ČSFR

Vzhledem k rozpadu ČSFR Evropská dohoda o asociaci ČSFR k ES nikdy nevstoupila v platnost, ani nebyla poměrně rozdělena na dohodu mezi ČR a SR, Evropská Společenství během jednání o rozdělení ČSFR zastavila ratifikaci Evropské dohody a trvala na vypracování dohody nové. Nicméně obchod se zbožím se řídil dále ustanoveními Prozatímní dohody a svou vlastní dynamikou, nehledě na ratifikační proces nové Evropské dohody. Evropská dohoda a její vliv na obchod se zbožím ČR/EU bude analyzována v další kapitole. Prozatímní dohoda platila plně tři roky – do 1.2.1995.

V roce 1992 byla v Maastrichtu přijata novelizace smlouvy o EHS, tzv. **Maastrichtská smlouva**, zakládající Evropskou unii. Ministři zemí ES odmítli možnost přijetí nových členů ze střední a východní Evropy před vstoupením smlouvy v platnost. Ukázalo se, že přistoupení nebude tak snadné, jak si tyto země přály. Proto se vlády střeoevropských zemí soustředily na rozvíjení vzájemných hospodářských vztahů a liberalizaci vzájemného obchodu, které předznamenal jejich zástupci již na schůzkách v Budapešti a Visegrádu v roce 1991. 22.12.1992 podepsaly vlády ČSFR, Maďarska a Polska **Střeoevropskou dohodu o volném obchodu (CEFTA)**.

2.3. Technické a institucionální aspekty obchodu se zbožím

Sbližování práva a technická harmonizace

Jak bylo řečeno v sub-kapitole 1.2, shodné technické požadavky na výrobky a harmonizace práva a norem týkajících se zboží jsou esenciální pro země, které měly zájem proniknout na trhy zemí EU. Česká republika, jako jedna z nich si uvědomovala nutnost započít se sbližováním svého práva s EU, tento požadavek byl také obsažen v Evropské dohodě. Dokumenty, týkající se sbližování práva ČSFR a ES byly projednány a schváleny již v roce 1991 v souvislosti s podepsáním Evropské dohody. Současně s přípravou Evropské dohody byla připravována rozhodnutí československých vlád týkající se zajištění slučitelnosti československého právního řádu s právem Společenství. Vláda schválila usnesení o sbližování práva v říjnu 1991 pod č. 396/1991. Toto usnesení se stalo prvním významným

vládním dokumentem o sblížení práva ČR s právem ES, a to zejména po metodické stránce, a zůstalo v platnosti i po oddělení ČR a SR. V konkrétních oblastech týkajících se volného pohybu zboží například Česká republika přijala v roce 1992 zákon č. 634/1992 o ochraně spotřebitele.

Po roce 1989 bylo nutno reformovat československou soustavu závazných norem, protože ta byla v rozporu s demokratickými principy, které staví na dobrovolnosti norem. Prvním krokem k sblížení československých norem s normami ES bylo přijetí zákona č. 142/1991 Sb., o československých technických normách, ve znění zákona č. 632/1992 Sb. Od 1.5.1991, kdy nový zákon vstoupil v platnost, byly téměř všechny technické normy schvalovány jako nezávazné. S účinností zákona byla odstartována další etapa národní normalizace, charakterizovaná úsilím o harmonizaci soustavy českých norem se soustavou především evropských, ale i mezinárodních norem.²⁷ Úředním orgánem pro oblast normalizace se stalo Ministerstvo hospodářství, výkon státní správy zabezpečoval Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví a normalizační činnosti vykonával Český normalizační institut (ČSNI). V roce 1991 byly také do soustavy českých norem přejety první evropské normy, ÚNMZ byl přiznán status přidružené organizace k CEN a CENELEC. Nutno říci, že české technické normy a standardy měly vysokou úroveň již před rokem 1989 a jejich sblížení s normami EU bylo proto pro ČR jednodušší než pro ostatní střeoevropské země.

2.4. Závěr – syntéza ekonomických, zahraničně obchodních a institucionálních veličin volného pohybu zboží v prvních letech transformace

Období let 1989-1992 hodnotím jako jedno z nejvýznamnějších v procesu začleňování do evropského vnitřního trhu se zbožím. Nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím obchod se zbožím v prvních transformačních letech byla dle mého názoru výrazná teritoriální přeorientace československého zahraničního obchodu. Tato přeorientace byla v podstatě pro ČR největším zahraničně-obchodním „šokem“ za celé období integrace k EU. Ztráta odbytišť na východě a hledání nových, náročnějších a konkurenčnějších trhů v západní Evropě ovlivnilo pokles celkového zahraničního obchodu a také HDP, který je mimo jiné tvořen

²⁷ Ministerstvo hospodářství. *Cesta do Evropské Unie, Technická harmonizace, Praha 1996, str. 45*

saldem zahraničního obchodu.²⁸ Tento teritoriální převrat se společně s dopady liberalizace zahraničního obchodu provedené českou vládou promítl v negativní změně komoditní struktury obchodu se zbožím a v poklesu indexu směnných relací, což znamenalo, že ČR se posunula z pozice průmyslově vyspělejšího vývozce k méně vyspělým zemím (dříve RVHP) do pozice méně vyspělého vývozce (jak bylo řečeno více, díky většímu podílu vývozu polotovarů a poklesu vývozu strojírenských výrobků). Negativní vývoj směnných relací způsobený právě touto teritoriální změnou a také devalvací koruny také znamenal pro ČR dražší dovozy (musela vyvézt větší množství zboží, aby mohla dovézt stejné množství zboží, jako dříve). Nicméně teritoriální přeorientaci hodnotím v jejím důsledku kladně, neboť měla kladný vliv na stabilizaci zahraničně-obchodních vztahů ČR a položila základ pro ekonomický růst v budoucnu.

Československo si své zahraniční obchodní vztahy kodifikovalo uzavřením Evropské dohody s ES a dohody CEFTA. Začalo se také přibližovat k zemím ESVO. ČSR rovněž začala se sblížením právních předpisů a technických norem, což byl nutný požadavek pro další možnost pronikání na trhy zemí ES. Celkově hodnotím toto období, jako úspěšný začátek cesty ČR k začlenění do vnitřního trhu EU z institucionálního a smluvního hlediska. Z hlediska makroekonomického hodnotím kladně nepříliš silný pokles HDP ve srovnání s ostatními transformačními ekonomikami a flexibilitu, která umožnila přeorientovat rychle zahraniční obchod směrem k zemím s vyspělou tržní ekonomikou. Nicméně změnu zbožové struktury, která nutně díky tomu proběhla, hodnotím spíše záporně. Nutno ovšem říci, že to byl do jisté míry nevyhnutelný vývoj, který proběhl i v ostatních transformačních zemích.

²⁸ jednoduché zdůvodnění pro účely práce je obsaženo v rovnici produktu čtyřsektorové ekonomiky: $Y = C+S+G+NX$ (NX je saldo bilance zboží a služeb)

3. Vývoj přistupování ČR v letech 1993 – 1996

3.1. Úvod

Období let 1993 – 1996 považuji pro vývoj obchodních vztahů ČR a EU v oblasti zboží za velice důležité. Pokud má být splněn hlavní požadavek práce – tedy sledovat kontinuitu vývoje a odhalit případné problémy na cestě začleňování ČR do vnitřního trhu EU, je třeba analýzu provést právě zde, a to z několika důvodů. Především proto, že v tomto období se již mohly naplno projevit důsledky Evropské dohody, neboť ta začala ve své obchodní části platit již od počátku roku 1992. V tomto období se také zvyšoval hospodářský růst ČR, a to velmi slibně, ale na druhou stranu se kumulovaly některé problémy, které později vyústily v měnovou krizi a pokles v dalších letech. Pokud sledujeme také vývoj ostatních zemí, které uzavřely své asociační dohody ve stejnou dobu, jako ČR (Maďarsko, Polsko), můžeme se pokusit vysledovat, jaké rozdíly mezi nimi vedly k rozdílnému vývoji jejich a ČR.

V této kapitole tedy nejprve zdokumentuji nejdůležitější ustanovení Evropské dohody týkající se volného pohybu zboží a poté se pokusím zhodnotit její vliv na ČR v letech 1993-1996 v širších makroekonomických souvislostech, které zahrnují vývoj některých složek platební bilance v závislosti na politice centrální banky a vnějšího ekonomického vývoje našich obchodních partnerů. Budu podrobněji sledovat zbožovou strukturu dovozu a vývozu ČR a pokusím se vysvětlit, proč byla právě takováto v závislosti na obchodních vztazích českých podniků a jejich partnerů v EU. Na závěr také srovnám vývoj ČR se dvěma transformačními ekonomikami Polskem a Maďarskem.

3.2. *Smluvní a institucionální zajištění obchodu se zbožím mezi ČR a EU*

Nejdůležitějším smluvním dokumentem zajišťujícím vzájemné obchodní vztahy mezi ČSFR a ES se stala Evropská dohoda, kterou jsem zmínila v sub-kapitole 2.2., respektive Prozatímní dohoda, která kodifikovala obchodní výměnu mezi ČR a EU. Vzhledem k rozpadu ČSFR oba nástupnické státy zahájily jednání, která vyústila v podepsání separátních ED pro ČR a SR. Tyto dohody se od dřívější dohody lišily pouze v minoritních ustanoveních. Změnou oproti původní dohodě bylo především zakomponování závěrů **summitu EU v Kodani z června 1993**, který rozhodl urychlit liberalizaci dovozů ze zemí střední a východní Evropy o 1-2 roky a rozšířit celní koncese pro tyto země. To představovalo posílení

asymetrie ve prospěch ČR hlavně u ocelářských, textilních a zemědělských výrobků, které se v roce 1992 podílely na českém vývozu do ES více než 40%.²⁹

Tento vstřícný krok ze strany EU reflektoval zhoršení sald obchodní bilance těchto zemí (ČR, SR, Maďarsko, Polsko), kdy dovozy z EU začaly převyšovat vývozy. Summit dále **poprvé oficiálně formuloval závazek rozšíření EU** – ty země, které si to přejí, mohou do EU vstoupit za předpokladu splnění tzv. kodaňských kritérií. Mezi hospodářská kritéria patřila „existence fungujícího tržního hospodářství, schopnost vyrovnat se s konkurenčními tlaky a tržními procesy uvnitř společenství s schopnost přijmout povinnosti plynoucí z členství, včetně cílů hospodářské a měnové Unie a podpory politických cílů Společenství“.³⁰

V následující sub-kapitole bych ráda popsala obchodní aspekty Evropské dohody a její přínos ke vzájemnému obchodu se zbožím mezi ČR a EU, stejně tak jako přínos pro začleňování ČR do vnitřního trhu EU se zbožím, který nespočívá pouze v obchodní výměně, ale také v harmonizaci technických požadavků na výrobky, podporování hospodářské soutěže atd. Dále bych ráda provedla analýzu vlivu Evropské dohody na skutečné obchodní toky mezi ČR a EU a vše zasadila do širších souvislostí makroekonomického vývoje a restrukturalizace české ekonomiky. V závěru provedu komparativní analýzu dopadů nového obchodního režimu na středoevropské země ČR, Polsko a Maďarsko.

3.2.1. Evropská dohoda o přidružení ČR k ES

Evropská dohoda se měla stát (jak v prosinci 1994 formulovalo zasedání Evropské rady v Essenu) nástrojem předvstupní strategie ČR a dalších kandidátských zemí. V článku 2 smluvní strany stanovily tyto cíle Evropské dohody:

1. Poskytnout vhodný rámec pro politický dialog umožňující rozvoj těsných politických vztahů mezi stranami.
2. Podporovat rozvoj obchodu a harmonických ekonomických vztahů mezi stranami a tím posílit i dynamický hospodářský rozvoj a prosperitu v ČR.
3. Poskytnout základnu pro finanční a technickou pomoc Společenství ČR.
4. Poskytnout vhodný rámec pro postupnou integraci ČR do Společenství.
5. Podporovat spolupráci v kulturních otázkách.³¹

Jak je vidět, ED se v žádném případě neomezovala pouze na obchodní otázky, ale měla se stát komplexním nástrojem pomoci ČR v integraci do EU. V následující části se však budu

²⁹ Oldřich Schmied, *Obchodní vztahy ČR a ES*, in: *Ekonom*, 32/1993

³⁰ Hynek Fajmon, *Cesta České republiky do Evropské Unie*, str. 24

³¹ *Evropská dohoda, zakládající přidružení mezi ČR a EU*, článek 2.

blíže zabývat především částmi Evropské dohody, které se týkaly liberalizace vzájemných obchodních a hospodářských vztahů mezi ČR a EU s akcentem na volný pohyb zboží.

Kromě obsáhlé hlavy III., která se zabývala mnou sledovaným volným pohybem zboží, se v Dohodě projednávají i další tři svobody vnitřního trhu ES – pohyb pracovních sil, kapitálu, služeb.

3.2.1.1. Dovoz z ČR do EU

Evropská dohoda v rámci liberalizace dovozů z ČR do EU používala několik nástrojů: kvantitativní omezení (kvóty), cla a celní kvóty a stropy. Kvóty na všechny průmyslové výrobky měly být odstraněny ke dni vstupu v platnost, různé režimy odstraňování cel u průmyslových výrobků uvádím níže.

U první skupiny, která představovala asi 70% průmyslových výrobků, měla být dovozní cla na tyto výrobky z ČR zrušena ke dni vstupu dohody v platnost, tedy 1.3.1992.³²

U skupiny II měla být dovozní cla výrobku majících původ v ČR ke dni vstupu v platnost snížena o 50%, úplně zrušena od 1.1.1993. Patří sem sůl, žula a další nerostné látky, chemické prvky, jako vodík a zásady, výtažky ze zeleniny, některé druhy kůže, feroslitiny a netvářený hliník, olovo a zinek.³³

U skupiny III byly zavedeny tarifní kvóty, do jejichž výše se dovoz uskutečňoval *bezcelně*, a které se každým rokem zvyšovaly o 30% až k úplnému odstranění cel na konci třetího roku. Současně měla být cla uplatňována na zboží dovezené nad tyto kvóty postupně snižována o 15% a zbývající měla být, jak již bylo řečeno, zrušena na konci třetího roku. Nicméně tyto kvóty a stropy byly odstraněny zcela již koncem roku 1994 díky vstřícnému kroku Evropské rady v Kodani, která rozhodla o urychlení liberalizace. Tento režim se uplatňoval například na cement, kovy, výrobky z kůže, hnojiva, některé ocelářské výrobky, automobily atd.

Zvláštní Protokoly upravovaly režim obchodu s *textilními, ocelářskými, uhelnými a zemědělskými výrobky* vzhledem k jejich **citlivosti**.

Speciální obchodní režim na dovoz českých *textilních výrobků* do Společenství byl obsažen v Protokolu č.1 k Evropské dohodě. Cla se měla každoročně počínaje 1.1.1994 snižovat. 1.1.1994 to bylo na tři pětiny základního cla, poté vždy o jednu pětinu, 1.1.1997 byla zbývající cla odstraněna.

³² Evropská dohoda, zakládající přidružení mezi ČR a EU, článek 9.

³³ *ibid.*, čl. 10

Jak již bylo řečeno, ED měla odstranit kvóty na všechny výrobky, což se ale netýkalo 24 kategorií textilních výrobků, které podléhaly ustanovením **Dodatkového protokolu k Evropské dohodě o obchodu s textilními výrobky**, který představitelé ES a ČSFR parafovali 17.12.1992 a který platí od 1.1.1993. V protokolu byly uvedeny kvóty na 24 kategorií českých textilních výrobků, které zahrnovaly jak materiály, tak finální výrobky. Protokol stanovil postupné zvyšování kvót s tím že, poslední kvóty byly odstraněny ke konci roku 1997. Výše těchto kvót však byla nastavena výše, než kdykoli představoval český dovoz do Unie, takže v podstatě neměly velký omezující vliv.

Protokol č. 2 k Evropské dohodě upravoval dovoz *ocelářských* výrobků do Společenství. Cla se měla snižovat počínaje 1.1.1993 na tři pětiny základního cla, poté každým rokem o jednu pětinu až k 1.1.1996 byla cla úplně zrušena.

Protokol č. 2 také upravoval dovoz českých *uhelných* výrobků. Cla na ně byla v zásadě zrušena k 1.1.1993, výjimky platily pro český dovoz do Španělska a Německa, kde byla cla zrušena až k 1.1.1996 – tyto země mohly také až do uvedeného data uplatňovat na dovoz českých uhelných výrobků kvantitativní omezení.³⁴

Obchod se *zemědělskými* výrobky byl považován za nejcitlivější záležitost vzhledem k velkému množství předpisů a úprav uplatňovaných na tyto výrobky v Unii v rámci společné zemědělské politiky. Jistá liberalizační opatření proběhla v segmentu zahrnujícím kapitoly 1-24 kombinované nomenklatury zboží, která spočívala v zrušení kvót a snížení cel ze strany EU. Obě strany si poskytly na další produkty poskytl celní kvóty a byl vypracován časový plán realizace těchto koncesí. Summit v Kodani pak ještě zkrátil konečné období o 6 měsíců. U nejcitlivějších položek agrárního obchodu se strany dohodly, že postupně prozkoumají produkt po produktu a budou postupovat recipročně v poskytování celních kvót, což se zejména týkalo produktů jako je skopové a hovězí maso, mléčné výrobky, cukr, obilí. Poskytnutí těchto kvót bylo podmínkou, aby se český vývoz do EU vůbec mohl uskutečnit, neboť jinak by překážky kladené dovozům ze strany EU měly prohibitivní charakter.³⁵

3.2.1.2. Dovozy z EU do ČR

Harmonogram rušení cel průmyslových výrobků ES dovážených do ČR byl v duchu asymetrie prodloužen na maximální dobu devíti let a celkově byl režim liberalizace podstatně jednodušší než u dovozů z EU do ČR. Výrobky byly podle citlivosti rozděleny na 4 skupiny (specifikované v přílohách IV-VII ED), v rámci nichž se cla rušila snižovala postupně, ta poslední měla být odstraněna až k 1.1.2001. Většina kvantitativních omezení dovozu do ČR a

³⁴ Protokol č.2 o výrobcích ESÚO k Evropské dohodě čl. 1-7

³⁵ Hřích, J. *Obchodní politika Evropské unie a obchodní vztahy ČR s unií*. Praha: ÚMV, 2001, str. 32

všechna omezení s rovnocenným účinkem měla být zrušena se vstupem Dohody v platnost (až na výrobky z uranu, na něž byly kvóty zrušeny až 1.1.2001).

Na obchodní vztahy ČR a ES se podle Evropské dohody vztahovala obecná pravidla: obě strany měly zrušit ve dni vstupu v platnost veškeré poplatky s účinkem rovnocenným dovozním clům a postupně rušit až ke konci pátého roku po vstupu v platnost veškerá vývozní cla a poplatky s rovnocenným účinkem.

Dále byl v Dohodě obsažen závazek zdržení se jakékoliv diskriminace fiskální povahy dovážených výrobků a obě strany se zavázaly nezavádět žádná nová cla nebo poplatky s rovnocenným účinkem, nezavádět nové kvóty nebo opatření s rovnocenným účinkem a nezvyšovat již uplatňovaná cla. Tato pravidla se nevztahovala na zemědělskou politiku obou stran. ČR bylo dovoleno mimořádně přijmout na omezenou dobu ochranná opatření v podobě zvýšení cel, která by měla ochránit nově vznikající průmyslová odvětví, odvětví procházející restrukturalizací nebo čelící vážným obtížím způsobujícím sociální problémy. Cla však nesměla převýšit 25% hodnoty dovezeného produktu, být uplatňována na více než 15% celkového dovozu průmyslových výrobků za poslední rok a být uplatňována po dobu delší 5 let. Toto opatření mělo ČR jakožto slabší straně, která se potýká s problémy hospodářské restrukturalizace určitou ochranu. K efektivnímu využívání tohoto nástroje by však ze strany ČR bylo nutné, „aby na odpovídající úrovni prováděla promyšlenou strukturální politiku, jež by mj. definovala základní priorit vývoje mikrosféry.“³⁶ A oběma stranám byla ponechána možnost zavádět mimořádná ochranná opatření **antidumpingovou** politiku, nebo přijmout opatření v případě, že výrobky dovážené hrozí zapříčinit závažnou újmu domácím výrobcům, nebo vážná narušení v některém odvětví.

3.2.1.3. Ustanovení v oblasti sbližování práva a technické harmonizace

Pro ČR byl velice důležitý v ED obsažený závazek, že musí začít sbližovat své právo s právem EU (byly vyjmenovány pouze některé oblasti) a explicitně vyjádřený závazek sbližování technických norem (v článku 75) či celní soustavy (článek 93), což pro ČR mělo přímý důsledek v povinnosti přejímat normy a zákony EU a ustavit pro tento proces novou institucionální infrastrukturu. Evropská dohoda obsahovala protizávazek Společenství a to pomáhat ČR v její snaze. Článek 75 ED zavazoval obě strany spolupracovat s cílem plné shody ČR s technickými předpisy Společenství, s Evropskou normalizací a postupy pro posuzování shody. ES mělo zajistit podporu používání svých technických předpisů, Evropských norem a postupů pro posuzování shody. Byla otevřena cesta k uzavírání dohod o

³⁶ Hřích, J. *Obchodní politika Evropské unie a obchodní vztahy ČR s unií*. Praha: ÚMV, 2001, str. 33

vzájemném uznávání a k účasti ČR v práci specializovaných normalizačních institutů CEN, CENELEC, ETSI a EOTC (Evropská organizace pro posuzování shody).

Velmi důležitá byla i úprava týkající se původu výrobků, který byl a je velmi důležitý z hlediska celních a jiných úlev. Za původní se považovaly výrobky buď zcela získané ve Společenství nebo v ČR nebo obsahující nepůvodní materiály podrobené dostatečnému opracování nebo zpracování a nebo hodnota těchto nepůvodních materiálů nepřekračovala 10% hodnoty výrobku. Vzhledem k asociačním dohodám uzavřeným s ostatními evropskými státy a dalším obchodním dohodám např. s ESVO se povolovala tzv. kumulace původu výrobků, tj. za původní ve Společenství nebo v ČR se považovaly i výrobky získané s použitím materiálů původních v těchto zemích. K ověření původu musí být vždy podán důkaz původu a to buď předložením certifikátu EUR.1 nebo přesně formálně stanoveným prohlášením na faktuře nebo jiném obchodním dokumentu, což pro české exportéry do jisté míry zvyšovalo administrativní zátěž.

Evropská dohoda byla postupně změněna pěti dodatkovými protokoly, z nichž za nejdůležitější považují již zmíněný protokol o obchodu textilními výrobky a protokol PECA platný od 1.1. 2001, který upravoval posuzování shody a akceptaci průmyslových výrobků. Tento protokol znamenal „průlom umožňující českým výrobkům přístup na trhy Unie...na jeho základě, i když v omezeném počtu výrobních sektorů, platila zásada, že byly uznávány české výsledky posuzování shody. Odpadala tak nutnost získávat potvrzení shody v členských zemích ES, což bylo často velmi zdlouhavé.“³⁷

3.2.1.4. Institucionální zajištění plnění Evropské dohody

Evropská dohoda pamatovala i na institucionální zajištění aktivit nutných pro její vlastní plnění. Bylo zřízeno několik společných orgánů: na úrovni ministrů zahraničí byla tímto orgánem Rada přidružení, při její činnosti jí pomáhal Výbor přidružení, složený na straně ČR z představitelů vlády a na straně Evropské Komise a Rady Evropských společenství z vyšších úředníků. Tento výbor se věnoval spíše technickým otázkám. Na parlamentní úrovni byl zřízen Parlamentní výbor přidružení.

Česká republika navíc zřídila Pracovní výbor pro provádění Evropské dohody, což byl mezirezortní dohlížecí a koordinační orgán, který kontroloval provádění Evropské dohody,

³⁷ Luděk Urban, *Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění*, str. 176

s dvaadvaceti podvýbory, které se věnovaly implementaci jednotlivých oblastí Evropské dohody a spolupracovaly s příslušnými orgány Evropské Unie. Gestorem jednotlivých podvýborů byl vždy příslušný orgán státní správy, do jehož působnosti převážně daná problematika patřila. Otázky volného pohybu zboží zajišťovala pracovní skupina č. 1. Volný pohyb zboží, jejímž gestorem se stalo Ministerstvo průmyslu a obchodu a spolupracujícím rezortem bylo např. Ministerstvo zemědělství či Ministerstvo financí. Gestorem skupiny 9. Harmonizace práva se stal Úřad pro legislativu a veřejnou správu a gestorem skupiny 14. Průmyslové normy a posuzování shody se stal Úřad pro normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví.

3.2.2. Analýza vlivu Evropské dohody o přidružení v rámci vývoje české ekonomiky

To, jaký měla Evropská dohoda vliv na skutečný obchod se zbožím mezi ČR a EU je nutno analyzovat nikoliv odtrženě, ale v perspektivě celkového makroekonomického vývoje ČR a strukturálních změn české ekonomiky. Následující dvě tabulky ukazují, že podíl zemí EU na zahraničním obchodě ČR se během let 1993-1996 konstantně zvyšoval. V průběhu období 1993 – 1996 pokračoval a stále se zhoršoval schodek bilance zahraničního obchodu, který byl tažen především schodkem se zeměmi EU, a zvětšoval se i schodek platební bilance, v roce 1996 se schodek běžného účtu platební bilance zhoršil a dosáhl rekordní hranice za celá 90.léta, téměř 7% HDP.³⁸ Podíl schodku běžného účtu platební bilance patří mezi tradiční ukazatele měnových krizí sledované zahraničními investory a ratingovými agenturami. Jeho zvýšení nad všeobecně uznávanou hranici 5% je považováno za velice nepříznivý jev, který by mohl indikovat nebezpečí měnové krize.

tabulka 6: Vývoj podílu EU-15 na zahraničním obchodu ČR (v %)

	1993	1994	1995	1996
Vývoz	52,7	59,1	60,9	58,2
Dovoz	56,2	59,6	61,1	62,4
Obrat	54,4	59,4	61,0	60,6

Zdroj: ČSÚ

Následující tabulka ukazuje, že schodek obchodní bilance se zeměmi EU se v roce 1994 zvýšil o 61% a v roce 1995 dokonce o 130% oproti předcházejícímu roku. Také je možno si všimnout velmi malého růstu vývozu do zemí EU v roce 1996 oproti roku 1995.

³⁸ Cerge Working Paper, Czech foreign trade in 1996, str. 28

Vývoz do zemí EU v tomto roce vzrostl pouze o necelá 3%, zatímco dovoz z EU vzrostl o 16%. Tento nepříznivý vývoj je možné přičíst útlumu poptávky v sousedním Německu, které bylo hlavním obchodním partnerem České republiky. Je nutno zdůraznit, že pro vývoj zahraničního obchodu se zbožím byla situace v Německu stále významnější, neboť Německo se stalo nejdůležitějším obchodním partnerem ČR s přibližně jednou čtvrtinou podílu na obratu zahraničního obchodu. Vývoz do ostatních zemí také zaznamenal pokles, např. vývoz do Itálie klesal po celé sledované období. Důvodem k těmto poklesům je recesní vývoj západoevropských ekonomik a následné snížení poptávky.

tabulka 7: Teritoriální struktura zahraničního obchodu ČR v letech 1993-1996 (v mil Kč) 100=předcházející rok

Ukazatel	1993	1994		1995		1996	
		<i>hodnota</i>	<i>index</i>	<i>hodnota</i>	<i>index</i>	<i>hodnota</i>	<i>index</i>
Obrat celkem	847 685	957 219	112,92	1 231 911	128,70	1 356 350	110,10
Z toho EU	461 595	565 871	122,59	748 582	132,29	823 557	110,02
Dovoz celkem	426 084	498 377	116,97	665 740	133,58	754 670	113,36
Z toho EU	239 305	296 662	123,97	405 929	136,83	471 068	116,05
Vývoz celkem	421 601	458 842	108,83	566 171	123,39	601 680	106,27
Z toho EU	222 290	269 209	121,11	342 653	127,28	352 489	102,87
Bilance celkem	-4 483	-39 535	881,89	-99 569	251,85	-152 990	153,65
Z toho EU	-17 015	-27 453	161,35	-63 267	230,46	-118 579	187,43

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Krytí dovozu vývozem se v případě obchodu se členskými zeměmi EU zhoršovalo a v roce 1996 nedosáhlo dokonce ani tří čtvrtin.

tabulka 8: Krytí dovozu vývozem v letech 1993-1996 v %

Krytí dovozu vývozem	1993	1994	1995	1996
Se zeměmi EU	92,9	90,7	84,4	74,8

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Jak jsem již napsala v úvodu, ráda bych nyní analyzovala tento nepříznivý vývoj a zjistila, zda ho lze přičíst přílišné liberalizaci dovozů z EU do ČR, a potažmo přímo podmínkám vyjednaným v Evropské dohodě, či zda byl důsledkem širších makroekonomických vlivů.

3.2.2.1. Vliv monetární politiky ČNB na růst importů

Nejprve je nutno se stručně zaměřit na všeobecnou makroekonomickou situaci v první polovině devadesátých let, která nám může napomoci vysvětlit, co vedlo k tomu, že se tolik zvyšovaly dovozy a jen málo vývozy. Domnívám se, že na zvyšování importů mělo vliv několik faktorů, z nichž významným je vliv měnových veličin. Teoretickým východiskem analýzy je tzv. monetaristický přístup k platební bilanci, který někteří ekonomové aplikují na situaci ČR v první polovině 90.let. ČR totiž v té době splňovala většinu předpokladů modelu.³⁹ Velmi zjednodušeně řečeno model považuje za ovlivňující veličinu peněžní zásobu v ekonomice, jejíž zvyšování se přenáší do zvýšení importu zboží a služeb. Peněžní zásoba tedy ovlivňuje saldo obchodní bilance, které zpětně ovlivňuje peněžní zásobu.⁴⁰ Importy však také pravděpodobně ovlivňoval pozitivní důchodový efekt (důchodový efekt říká, že pokud se zvyšuje HNP, tj. příjmy v dané ekonomice, zvyšují se i dovozy v závislosti na sklonu k dovozu, jinak řečeno, z každé další koruny příjmů v dané ekonomice bude v závislosti na jejím sklonu k dovozu určitá část utracena za importy). Platnost teorie pro ČR v letech 1991 – 1995 byla potvrzena např. ekonometrickou analýzou provedenou Komerční bankou.⁴¹

V letech 1991 – 1997 Česká národní banka sledovala politiku fixního měnového kurzu, tj. kurz koruny byl dán jako pevný vůči vybraným měnám a nesměl se hýbat. Pro jeho udržení banka intervenovala devizovými intervencemi. Zároveň však měla ČR vyšší úrokové sazby než ostatní země, což lákalo zahraniční investory, kteří poptávali korunová depozita a využívali tak kladného úrokového diferenciálu. Zvýšená poptávka po korunách však způsobovala apreciaci kurzu Kč, což ČNB (která si dala závazek fixního kurzu) nemohla dopustit, proto ČNB intervenovala a koruny prodávala. Tyto operace takzvaně sterilizovala, neboli nabízela státní pokladniční poukázky (neriziková aktiva) s výhodnou úrokovou sazbou a tak zpětně stahovala peníze z oběhu. Nikdy se jí však nepodařilo devizové intervence sterilizovat na 100% a peněžní zásoba rostla v letech 1993 – 1995 tempem cca 20%!⁴² Přebytečné peníze, které se takto dostaly do ekonomiky použily ekonomické subjekty (firmy a domácnosti) na nákup mimo jiné i zahraničních statků, takže i tímto je možné vysvětlit růst importů a deficitu obchodní bilance.

³⁹ HNP na své potenciální úrovni, malá otevřená ekonomika, 3.pevný kurz, 4.konstantní hodnota důchodové rychlosti peněz

⁴⁰ pro hlubší výklad odkazují čtenáře např. na: Kodera, Mandel M. Monetární přístup k automatickému vyrovnávacímu procesu obchodní bilance. Politická ekonomie, Praha: 1995, č.1, str.71-80

⁴¹ srov. Holub, Tomáš. Analýza poptávky po importu v ČR. Finance a úvěr, Praha: 1996, č.9, str.511-519

⁴² Martin Mandel a Vladimír Tomšík: Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice, Management Press, Praha 2003, str. 181

Od června 1996 začala ČNB provádět restriktivní měnovou politiku, která spočívala ve zvýšení úrokových sazeb (aby předešla inflaci, která hrozila při zvyšování peněžní zásoby). Tím došlo k obnovení přílivu zahraničního kapitálu. Rovněž již zmíněnou sterilizací (nabízením velmi bezpečných aktiv za relativně vysoké úrokové sazby) však ČNB vlastně lákala další zahraniční investory, kteří poptávali další koruny a tím se dostala do bludného kruhu, který bohužel skončil na jaře 1997 měnovou krizí.

3.2.2.2. Vliv potřeb transformující se ekonomiky na importy

Otázka, kterou se budu zabývat v této podkapitole, zní: Bylo zvýšení importů v polovině devadesátých let normálním důsledkem potřeb nových investic v transformující se ekonomice (tedy především dovážené stroje a zařízení), které by v budoucnu produkovaly exporty zboží, nebo se jednalo o spíše nezdravé zvýšení spotřeby? Nejprve provedu analýzu zahraničního obchodu se všemi zeměmi a poté se zeměmi EU. Veškeré podíly jednotlivých výrobků jsou v peněžním vyjádření. Komoditní struktura importů do ČR zůstávala během let transformace víceméně stále stejná. Nejzajímavější je postupné zvyšování podílu skupiny SITC č. 7, tj. strojů a dopravních zařízení, jejíž importy od počátku transformace do roku 1996 značně narostly. V roce 1994 se oproti r.1993 dovoz strojů (zejména investičního zařízení) zvýšil o 14% a v roce 1995 již o 30,6%! V roce 1995 nadprůměrnou dynamiku vykazovaly i skupiny tržních výrobků, přepravních zařízení a chemikálií. Tyto skupiny přispěly k celkovému deficitu obchodní bilance z více než 75%.⁴³ Jak vypadala dynamika dovozů ze strany EU? Vzhledem k tomu, že EU v letech 1993 – 1996 představovala cca 60% veškerého obrátu zahraničního obchodu, je na místě předpokládat, že zmíněnou dynamiku táhly právě dovozy ze zemí EU. Následující tabulky ukazují, jakým způsobem se měnila dynamika dovozů a vývozu dle komoditních skupin se zeměmi EU 15.

⁴³ Kapička, M.: *Vývoj obchodní bilance v letech 1993-96*, in: *Finance a úvěr 3/1997*, ročník 47, str.164.

tabulka 9: Dovozy a vývozy ČR/EU 15 v letech 1993-1996 v mil Kč a % (předcházející rok =100)

SITC V peněžním vyjádření (mil Kč)	1993			1994			1995			1996		
	Dovoz	Vývoz	Bilance	Dovoz	Vývoz	Bilance	Dovoz	Vývoz	Bilance	Dovoz	Vývoz	Bilance
0 Potraviny a živá zvířata	11 650	10 363	-1 287	16 046	10 405	-5 641	20 371	11 982	-8 389	23 610	8 752	-14 858
1 Nápoje a tabák	1 817	1 368	-449	2 694	1 302	-1 392	2 828	1 470	-1 358	2 974	2 125	-849
2 Surové minerály s výjimkou paliv	5 779	18 600	12 821	7 083	22 032	14 949	9 681	22 584	12 903	9 013	23 346	14 333
3 Nerostná paliva	3 187	10 756	7 569	5 991	10 904	4 913	4 915	12 536	7 621	7 258	14 585	7 327
4 Živočišné a rostlinné tuky, oleje	1 083	358	-725	1 274	573	-701	1 532	369	-1 163	1 597	287	-1 310
5 Chemikálie a příbuzné výrobky	29 353	18 915	-10 438	37 579	21 703	-15 876	51 436	27 756	-23 680	60 648	24 995	-35 653
6 Tržní výrobky podle materiálu	38 072	68 996	30 924	55 098	86 709	31 611	83 389	116 976	33 587	94 972	98 493	3 521
7 Stroje a přepravní zařízení	112 610	58 305	-54 305	127 799	69 585	-58 214	178 836	100 686	-78 150	213 259	120 349	-92 910
8 Různé průmyslové výrobky	34 872	34 355	-517	42 614	45 550	2 936	52 728	47 707	-5 021	57 528	59 038	1 510
9 Komodity jinde nezaříděné	869	240	-629	456	405	-51	493	485	-8	203	513	310
Celkem	239 292	222 256	-17 036	296 634	269 168	-27 466	406 209	342 551	-63 658	471 062	352 483	-118 579

Zvýšení v %, předcházející rok = 100

0 Potraviny a živá zvířata	38%	0%	27%	15%	16%	-27%
1 Nápoje a tabák	48%	-5%	5%	13%	5%	45%
2 Surové minerály s výjimkou paliv	23%	18%	37%	3%	-7%	3%
3 Nerostná paliva	88%	1%	-18%	15%	48%	16%
4 Živočišné a rostlinné tuky, oleje	18%	60%	20%	-36%	4%	-22%
5 Chemikálie a příbuzné výrobky	28%	15%	37%	28%	18%	-10%
6 Tržní výrobky podle materiálu	45%	26%	51%	35%	14%	-16%
7 Stroje a přepravní zařízení	13%	19%	40%	45%	19%	20%
8 Různé průmyslové výrobky	22%	33%	24%	5%	9%	24%
9 Komodity jinde nezaříděné	-48%	69%	8%	20%	-59%	6%
Průměr	28%	24%	23%	14%	7%	4%

Zdroj: Lukáš, Z.: Komoditní a teritoriální struktura mezinárodního obchodu, VŠE, Praha 2002 + ČSÚ + vlastní výpočty

Často se diskutuje skupina 78 – silniční vozidla, protože patří do skupiny 7, a přitom se nejedná o investiční celky, tudíž její importy nemohou produkovat pozdější exporty. Import této skupiny se skutečně výrazně zvýšil - roce 1994 nárůst o 25,8%, v roce 1995 o 42,6%, v roce 1996 kolem 30%.⁴⁴ Čím bylo způsobeno toto výrazné zvýšení dovozů automobilů? Bylo to příliš liberálně nastavenými podmínkami dovozu či prostě změnou preferencí spotřebitelů? Pokud se podíváme na harmonogram snižování celních tarifů podle skupin citlivosti výrobků, zjistíme, že cla na osobní automobily přetrvávala v polovině 90.let poměrně vysoko nad průměrem cel na průmyslové výrobky. V roce 1995 činila dovozní cla na nové vozy ze zemí mimo EU 19% a na vozy z EU 11,4% (nové vozy) resp.15,2% (ojeté vozy). Přitom průměr dovozních cel na průmyslové výrobky činil cca 4,9%.⁴⁵ Je tedy zřejmé, že ani poměrně vysoká celní ochrana v této oblasti nezabránila dovozu automobilů do ČR a tudíž muselo jít spíše o změnu spotřebitelských preferencí. Navíc tato skupina obsahuje i podskupinu díly k silničním vozidlům, které byly dodávány do české výroby silničních vozidel, tedy meziproducty.

Pokud zároveň rozdělíme dovozy z poněkud hrubšího hlediska, na investice, výrobní spotřebu a osobní spotřebu, zjistíme, že podíl osobní spotřeby byl ve sledovaných letech poměrně stabilní – 25%, zatímco váha investic postupně narůstala (z 36,9% v roce 1993 na

⁴⁴ *tamtéž*

⁴⁵ *jedná se o vážený průměr importních cel ČR u průmyslových výrobků z roku 1994 – převzato z: Jung, Z., Průša, M.: Výsledky Uruguayského kola a jejich význam pro Českou republiku, ÚMV, Praha 1994, str. 8*

39,3% v roce 1996). Zároveň v roce 1996 import investic narostl o 47%, čímž táhl nárůst veškerého importu.⁴⁶ Toto hrubé rozdělení nám lépe ukazuje odpověď na otázku v úvodu, totiž že pravděpodobně růst importů nebyl tažen spotřebou, ale spíše investicemi, které mohly produkovat budoucí exporty.

Závěrem je také nutno zdůraznit, že problémy se zvýšenými dovozy ze zemí EU a potažmo s obchodní bilancí neměla v polovině 90.let pouze ČR, ale také další transformační země, jako Polsko, Maďarsko či Slovensko.

3.2.2.3. Hospodářská a zahraničně obchodní politika ČR v mezinárodních souvislostech

Jak bylo popsáno v kapitole 3.2.1.2., Evropská dohoda zakotvila některá ustanovení, která měla ČR jakožto smluvní straně se slabší pozicí zajistit možnost provádět politiky k ochraně a rozvoji svých citlivých odvětví. Tyto možnosti však mohla ČR využít pouze v případě, že by si definovala strategické cíle své hospodářské politiky a prováděla promyšlenou strukturální politiku a politiku zaměřenou na rozvoj určitých odvětví, která by zahrnovala také proexportní opatření. Promyšlenou koncepci zahraničně obchodní a hospodářské politiky obecně však ČR neměla až do roku 1998, kdy ji zavedla nová sociálně demokratická vláda. Do té doby se zahraničně obchodní a proexportní politika ČR spoléhala na volnou ruku trhu, na kterém si každý výrobce musí poradit sám a nevyužívala mnohé nástroje, běžné ve světě. Již v roce 1997 však problémy vnější nerovnováhy přinutily vládu k zavedení některých opatření.

Některé klasické zahraničně obchodní nástroje byly uplatňovány již dříve. ČR reformovala svůj celní systém, ačkoliv cla neměla pro českou zahraničně obchodní politiku velký význam, ČR měla již od počátku své existence velice liberální dovozní režim a velmi nízké celní zatížení dovozů.

V oblasti cel Česká republika postupovala nejen podle Evropské dohody, ale také podle svých závazků z členství v GATT, ještě před ukončením Uruguayského kola GATT ČR zapracovala do svého celního zákona č.13/1993 požadované změny. Změny obsahovaly povinnost snížit průměrnou celní sazbu u průmyslových výrobků ve váženém průměru o 22% v období 4 let od vstupu dohody WTO v platnost, snížení průměrného celního zatížení průmyslových výrobků v období 4 let z 4,9% na 3,8% a odstranit v průběhu 10 let od založení WTO cla na farmaceutické výrobky a ve stejném období snížit na dohodnutou úroveň i cla na

⁴⁶ Kapička, M.: *Vývoj obchodní bilance v letech 1993-96*, in: *Finance a úvěr 3/1997*, ročník 47, str.165

výrobky chemické. U zemědělských výrobků mělo dojít k průměrnému snížení cel o 40% s různými mezemi podle citlivosti výrobků.⁴⁷ Od 1.1.1996 ČR také přizpůsobila svou nomenklaturu zboží Kombinované nomenklatuře zboží EU a v celém předvstupním období pravidelně aktualizovala svoji „Předpřístupovou strategii celní správy“.

Netarifní nástroje ČR využívala velmi sporadicky v systému kvantitativních restrikcí ve formě udělování vývozních a dovozních licencí na určité výrobky (např. textilní, metalurgické, některé zemědělské výrobky ve vztahu k EU i dalším zemím) a strukturovaná úprava v zákoně na sebe nechala čekat až do roku 2000 (zákon č.62/2000 Sb. O některých opatřeních při vývozu nebo dovozu výrobků a o licenčním řízení). Zákon o antidumpingu ČR schválila až v roce 1997, ačkoliv EU a další obchodní partneři antidumping proti ČR uplatňovali.

Proexportní politika nebyla praktikována až do roku 1997, kdy vláda schválila novou Koncepti proexportní politiky. Před tímto datem fungovalo v ČR několik institucí pomáhajících exportérům, jako je EGAP (Exportní garanční a pojišťovací společnost), která mimo jiné pojišťuje vývozní kontrakty proti politickým a komerčním úvěrovým rizikům, poskytuje úvěry a protizáruky z pověření státu. Její fungování konsolidoval zákon č. 58/1995 o pojišťování a financování vývozu se státní podporou. Další institucí je Česká exportní banka nebo agentura Czech Trade.

Domnívám se, že nesystematičnost v české zahraničně obchodní, proexportní a strukturální politice do roku 1997 byla velice negativním jevem. ČR neuplatňovala ani opatření, která byla ve světě naprosto běžná. ČR sice koncentrovala svou pozornost na výše zmíněné exportní instituce, ale zanedbala další činnosti, jako například obchodní diplomacii (byla zrušena síť obchodních delegatur a nebyla nahrazena novou sítí obchodně diplomatických služeb), činnost obchodně politickou a proexportní (pomoc podnikatelské sféře, podávání informací, pomoc při organizování zahraničních podnikatelských misí...). Tyto nedostatky se dle mého názoru podílely spolu s ostatními faktory na zpomalení dynamiky českého vývozu do zemí unie v polovině 90. let a na problémech v české platební bilanci. V další kapitole rozeberu obchodně smluvní faktory související se smluvní úpravou obsaženou v Asociační dohodě.

⁴⁷ *Iveta Hamarnehová a kol.: Aktuální otázky zahraničního obchodu České republiky po vstupu do EU, Professional Publishing, Praha 2005, str. 27*

3.2.2.4. Vliv ustanovení v Evropské dohodě, zušlechťovací styk a antidumping

Jak již bylo řečeno, Česká republika měla již před vyjednáváním Evropské dohody a před Uruguayským kolem GATT velmi liberální dovozní a vývozní režim. Jak se odrazily dohodnuté podmínky Evropské dohody, které obchod dále liberalizovaly, na vývozech ČR do zemí EU?

ČR se v roce 1993 podílela na importech do zemí EU 1,01%⁴⁸. Dle zjištění v předchozích sub-kapitolách se zdá, že vývozy a dovozy ČR byly ovlivněny spíše jinými faktory, než liberalizací obsaženou v Evropské dohodě. Jediné zboží, které bylo pravděpodobně více ovlivněno, byly citlivé položky, tj. textilní, hutnické a zemědělské výrobky. Neliberální režim těchto výrobků byl také ze strany kandidátských zemí střední a východní evropy kritizován, neboť právě pro tyto výrobky v kandidátských zemích existoval exportní potenciál a kandidátské země v těchto oblastech tradičně konkurovaly zemím ES.⁴⁹ Na tyto výrobky existovaly koncese v podobě celních kvót. Otázka je, zda tyto kvóty skutečně zabraňovaly dovozu českého zboží do zemí EU. Následující tabulka ukazuje, jakým způsobem byly využívány kvóty na některé textilní a hutnické výrobky.

tabulka 10: Využití kvót na některé textilní výrobky (dovoz z ČR do EU), v %

Produkt	Využití kvóty v %	
	1993	1994 leden - říjen
zpracované bavlněné tkaniny	97%	91%
nezpracované bavlněné tkaniny	63%	92%
syntetické tkaniny	62%	61%
svetry, pulovry, vesty	51%	43%
pánská a chlapecká trička	35%	32%
pánské a chlapecké košile	11%	8%
dámské a dívčí šaty	9%	20%
látkové matrace	6%	5%

Zdroj: Mizsei, K., Rudka A., From Association to Accession, Institute for EastWest Studies, Warszawa 1995, str.122

tabulka 11: Využití kvót na některé hutnické výrobky (dovoz z ČR do EU), v %

Produkt	Využití kvóty v %	
	1993	1994 leden - říjen
pláty (válcované za studena)	83%	61%
ocelový drát	77%	82%
ocelové svítky (válcované za tepla)	110%	100%
bezešvé trubky	31%	85%
svařované trubky	79%	60%

Zdroj: Mizsei, K., Rudka A., From Association to Accession, Institute for EastWest Studies, Warszawa 1995, str.123

⁴⁸ Mizsei, K., Rudka A., From Association to Accession, Institute for EastWest Studies, Warszawa 1995, str.116

⁴⁹ Marek Dan: Od Moskvy k Bruselu, Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou Unií v období 1957 – 2004. Praha: Společnost pro odbornou literaturu 2006, str.11

Je zřejmé, že kvóty na textilní výrobky nebyly ani celé využívány. Využití kvót je mnohem vyšší u polotovarů a materiálů, než u hotových výrobků. Jako důvod můžeme vidět především velkou konkurenci západních firem (značkové zboží) a firem z východní Asie (levné zboží). Další důvod je zapojení českých výrobků do subdodavatelských aktivit západních podniků především ve formě tzv. zušlechťovacího styku (tzv. OPT), který se velmi silně rozvinul ve vztazích mezi českými a západoevropskými podniky během 90.let. Nutno podotknout, že podobně se vyvíjely obchodní vztahy i v Polsku a Maďarsku. Zušlechťovací styk je typem subdodavatelského vztahu, kdy subdodavatel pro zahraničního příkazce zabezpečuje různé technologicky málo náročné aktivity. Příkazce dodává subdodavateli veškeré know-how, téměř všechny vstupy do výroby (suroviny, součástky, ingredience, příslušenství k polotovarům či výrobkům, které jsou předmětem aktivního zušlechtění).⁵⁰ Tyto suroviny a materiály jsou po aktivním zušlechtění opět vyvezeny od subdodavatele směrem k příkazci. Subdodavatel tedy nevyvíjí žádné inovace či výrobu vysoce náročnou na kvalifikaci. Tato forma obchodních vztahů byla výhodná proto, že na tyto aktivity se nevztahovaly kvóty dohodnuté v Evropské dohodě a dalších smlouvách, ale měly své vlastní kvóty (od roku 1992 existovalo cca 12 kvót, které se zvyšovaly cca 31% od roku 1993 a od roku 1995 o cca 52%⁵¹). Na druhou stranu znamenaly pro české subdodavatele významnou závislost na zahraničním partnerovi. Zušlechťovací styk byl velmi významnou položkou v českých vývozech zboží, v polovině 90.let již odpovídal cca 50% podíl na veškerých vývozech textilu a oděvů do členských států EU.⁵² Podobný vývoj lze zaznamenat i u strojírenských a metalurgických výrobků. Odhaduje se, že ve druhé polovině 90.let se pohyboval podíl dodávek po zušlechtění na vývozech České republiky mezi 28% a 30%!⁵³ Toto vysoké a zářející číslo lze považovat za velmi negativní jev, neboť vývoz po zušlechtění je konkurenceschopný prakticky pouze svojí cenou, ale nezakládá žádný prostor pro jiné komparativní výhody vyvážející země.

V průběhu roku 1992-1993 v došlo k podstatnému zvýšení vývozu ocelářských výrobků z ČSR do ES. „ES na tuto situaci reagovala přijetím ochranných opatření v podobě kvót a u trubek zahájením antidumpingového řízení a uvalením předběžného

⁵⁰ Sereghyová, J.: Subkontraktace jako prostředek integrování podnikové sféry transformčních zemí do evropských podnikatelských struktur, ICRE Working paper no.25, ICRE, Praha 2001, dostupné z: <http://nb.vse.cz/icre/wp/2001/wp-2001-0025.pdf>

⁵¹ Pellegrin, J.: The Political Economy of Competitiveness in an Enlarged Europe, Palgrave, Hampshire 2001, str.91

⁵² Sereghyová, J.: Subkontraktace jako prostředek integrování podnikové sféry transformčních zemí do evropských podnikatelských struktur, ICRE Working paper no.25, ICRE, Praha 2001, dostupné z: <http://nb.vse.cz/icre/wp/2001/wp-2001-0025.pdf>

⁵³ Pellegrin, J.: The Political Economy of Competitiveness in an Enlarged Europe, Palgrave, Hampshire 2001, str.91

antidumpingového cla. Dodávky ocelářských výrobků se tak značně zkomplikovaly a vývoz trubek byl znemožněn vůbec.“⁵⁴ V průběhu řízení ČSFR s ES vytvořily společný výbor, výsledkem jehož práce se stal dokument omezující do r. 1995 liberalizaci československého vývozu oceli, na druhou stranu poskytoval výrobcům ČSFR zajištěné tarifní kvóty pro vývoz oceli. Vývozy z ČR přesahující tyto kvóty byly zatíženy dodatečným clem ve výši 30%.⁵⁵ Tato opatření se dotkla zhruba jedné poloviny ocelářského vývozu. Spory o dovozu železa a hutnických výrobků se po roce 1993 znovu objevily v průběhu roku 1996 a vyústily v nové antidumpingové řízení ze strany Evropské komise. Celkem Evropská Unie proti České republice v letech 1993 – 1999 zahájila 6 antidumpingových řízení, která se týkala vývozu českých výrobců cementu, polypropylénových motouzů a oceli.

tabulka 12: Počet antidumpingových řízení proti ČR v letech '93 - '99

Rok	Počet zahájených AŘ	
	Celkem	z toho EU
1993	3	0
1994	3	2
1995	1	1
1996	1	1
1997	0	0
1998	2	2
1999	3	1
Celkem	13	7

Zdroj: MPO ČR

Pro české podniky znamenaly problémy s antidumpingem poučení, že i na liberalizovaném trhu EU existují určitá nepsaná pravidla a pro vývozce je nutná určitá seberegulace, která by měla znamenat jistou „umírněnost“ ve vývozech. A také se ukázalo, že evropské ocelářské lobby mají velkou moc a je nutno vidět liberalizovaný trh v širších souvislostech na pozadí problémů evropských ocelářských podniků.

ČR zákon o antidumpingu zavedla se značným zpožděním až v roce 1997 a ani poté nebyla tato možnost jejími výrobci příliš využívána, především z důvodů značné složitosti řízení i finanční náročnosti (nutnost složit u banky 100 000 Kč) a z důvodů důkazního břemene na straně žalující strany. Někteří autoři dokonce tvrdí, že tato liknavost ČR v zavádění ochranných a proexportních opatření poškodila české výrobce.

⁵⁴ Schmied, O.: *Obchodní vztahy ČR a ES, in: Ekonom, 32/1993*

⁵⁵ Hřích J.: *Obchodní politika EU a obchodní vztahy ČR s unií, ÚMV, Praha 2001, str.49*

3.3. Sbližování práva v oblasti vnitřního trhu, technická harmonizace

3.3.1. Bílá kniha o začleňování přidružených zemí do vnitřního trhu a její význam pro volný pohyb zboží

Vstředním krokem EU vůči kandidátským zemím se stala Bílá kniha, schválená Evropskou radou v červnu 1995, která byla unikátní pomůckou kandidátským zemím k usnadnění jejich přípravy na přijetí legislativy vnitřního trhu. Obsahem Bílé knihy byla doporučení, shrnující základní legislativu vnitřního trhu týkající se nejen čtyř základních svobod, ale mnohých dalších oblastí, jako jsou pravidla hospodářské soutěže a doprovodných politik. Bílá kniha sestávala z vlastního, poměrně krátkého textu a z obsáhlé přílohy, která obsahovala 23 kapitol týkajících se nejdůležitějších doporučení v oblasti vnitřního trhu. Volného pohybu zboží se nějakým způsobem dotkly tyto kapitoly: 2. Volný pohyb a bezpečnost průmyslových výrobků, 5. Zemědělství, 11. Volný pohyb zboží, 21. Celní Unie, 22. Nepřímé daně, 23. Ochrana spotřebitele. Jednotlivé kapitoly poskytovaly kandidátským zemím návod, jak postupovat při převádění směrnic vnitřního trhu do národní legislativy. Každá kapitola obsahovala výklad vzniku a významu příslušné primární legislativy, výčet relevantních směrnic, charakteristiku procesů nutných pro přípravu fungování legislativy a klíčová opatření a postup jejich realizace. Bílá kniha však neobsahovala doporučení v rozsahu celého *acquis communautaire*.

Bílá kniha se stala součástí předvstupní strategie kandidátských zemí, nikoliv předvstupního jednání kandidátských zemí, protože součástí předvstupního jednání se stalo převzetí veškerého *acquis*, tedy nikoliv pouze legislativy, týkající se vnitřního trhu.

Česká republika začala podle doporučení Bílé knihy postupovat, ačkoliv je nutné zdůraznit, že Bílá kniha neměla právní závaznost jako Evropská dohoda či usnesení vlády ČR. Bílá kniha charakterizovala sama sebe jako: vodítko (stručné shrnutí v úvodu Bílé knihy; bod 6.3.), informační příručku (bod 3.2), soubor doporučení, nikoliv příkazů (bod 3.27).

3.3.2. Aktivity ČR

V letech 1993 – 1996 ČR pokračovala ve svých aktivitách týkajících se přistupování k EU. Kromě kodifikace vzájemných vztahů s EU v podobě Evropské dohody ČR vyjádřila oficiálně svůj záměr vstoupit do EU a vyvíjela aktivity přímo zaměřené na konkrétní úkoly ve všech oblastech, zaměřím se především na oblasti volného pohybu zboží.

Přihláška do EU

Zatímco téměř všechny ostatní kandidátské země (Polsko, Maďarsko, Estonsko) podaly žádost o členství v EU již v letech 1994 – 1995, česká vláda si dala na čas a podala

přihlášku až v lednu.1996. Tím provedla jeden z nejdůležitějších kroků v období samostatné České republiky. Podáním žádosti ČR vstoupila do přednegociačního období. Již na zasedání Evropské rady v Madridu v prosinci 1995 požádala Evropská Rada Komisi, aby zpracovala co nejdříve po skončení mezivládní konference v roce 1996 jak individuální posudky k jednotlivým žádostem kandidátských zemí o členství, tak detailní analýzu dopadů rozšíření na samotnou Evropskou unii. V průběhu roku 1996 zaslala Komise zemím, které podaly přihlášky do EU včetně ČR rozsáhlý dotazník k přípravě posudku na tyto země jako kandidáty na členství v EU a v červenci 1997 předložila Komise Evropskému parlamentu posudky 10 kandidátských zemí i komplexní analýzu dopadů rozšíření.

Institucionální zajištění

Česká republika vytvořila řadu specializovaných orgánů, které měly být vládě nápomocné v otázkách evropské integrace. K 1.1.1995 byl vytvořen Vládní výbor pro evropskou integraci, který měl v otázkách evropské integrace největší pravomoci. V jeho čele stál předseda vlády a jeho stálými členy byli ministři financí, průmyslu a obchodu, financí a zahraničních věcí. Tomuto výboru byl nápomocen Pracovní výbor, v čele s náměstkem ministra zahraničních věcí, který využíval podpory 23 specializovaných pracovních skupin expertů včetně skupiny pro sblížování legislativy. O naplňování Evropské dohody se staraly již výše zmíněné orgány Rada přidružení, Výbor přidružení, Pracovní výbor pro provádění Evropské dohody atd.

Po podání přihlášky do EU byla vládou jmenována Negociační skupina z členů vlády s úkolem připravovat a vést jednání o plném členství.

Sbližování legislativy a Normalizace

Česká republika začala se sblížováním své legislativy s legislativou EU již v roce 1991. Závazek sblížování práva byl obsažen v oddíle III. Evropské dohody a velice důležitým podkladem ke sblížování českého práva s právem unijním se později stala i Bílá kniha schválena Evropskou radou na zasedání v Cannes v červenci 1995. V letech 1993 – 1995 schválila vláda několik usnesení týkající se sblížování legislativy, v roce 1995 vláda schválila důležitý strategický dokument - **Harmonogram sblížování práva ČR s ES** a uložila příslušným členům vlády i vedoucím ústředních orgánů státní správy přistoupit k postupnému budování slučitelnosti právních předpisů v jejich kompetenci s právními normami EU, se zvláštním zřetelem k právním předpisům odstraňujícím překážky vnitřního trhu. Tento harmonogram byl každé 3 měsíce spolu s hodnocením jeho plnění předkládán vládě ČR.

Zastřešující funkci pro sblížování legislativy převzal usnesením vlády č. 631/1994 Úřad pro legislativu a veřejnou správu. Na jaře 1996 pak vláda vydala „Priority plnění zásad Bílé knihy v České republice“, kde definovala opatření Bílé knihy, kterým by měla být do roku 2000 věnována největší pozornost.

Česká republika rovněž na začátku sledovaného období reformovala svůj systém nepřímých daní. Od 1.1.1993 začal platit nový systém DPH místo dřívější daně z obrátu. Česká republika začala uplatňovat dvě sazby daně z přidané hodnoty – základní 22% a sníženou 5%. Současně s DPH zavedla ČR systém spotřební daně uvalované na minerální oleje, alkohol a alkoholické nápoje a průmyslově zpracovaný tabák.

Česká republika se snažila i v překonávání technických překážek volného pohybu zboží. Zodpovědnost za koordinaci technické harmonizace převzal ve smyslu usnesení vlády ČR č. 97/93 a č. 631/94 ministr hospodářství, a působnost vykonával (a do dnes vykonává) Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, který se stal přidruženým členem evropských normalizačních institucí. Ministr hospodářství vydal program technické harmonizace. Na přelomu 1994/1995, kdy vláda ČR vyjádřila záměr podat přihlášku o členství v EU a ÚNMZ podal k evropským normalizačním institucím žádost o změnu statutu z přidruženého člena na člena plnoprávného (k čemuž došlo v roce 1997), došlo k výraznému urychlení harmonizace českých norem s evropskými. V roce 1995 došlo doslova k normalizační smršti, kdy bylo přežato přes 800 evropských norem a ke konci roku měla ČR převzato téměř 50% z celkového počtu norem CEN a CENELEC a téměř 90% norem ETSI. Rovněž byl přijat zákon o technických požadavcích na výrobky, který měl vstoupit v platnost 1.9.1997.

3.4. Závěr - shrnutí dosažených výsledku ČR v letech 1993 – 1996

V letech 1993 – 1996 dosáhla česká ekonomika omezeného růstu HDP, který však nedosáhl hodnoty HDP z roku 1989. Pokračovala transformační obchodní přeorientace na trhy vyspělých tržních ekonomik, obzvláště zemí EU. V odvětvové makrostruktuře HDP zůstával dominantní sektor služeb, rostl ale pomaleji než sektor průmyslu. Sektor zemědělství naopak dlouhodobě klesal. Česká republika pokračovala v nastoupené cestě přibližování se k EU, jejímž nejvýznamnějším mezníkem byla Evropská dohoda o přidružení ČR k EU (tzv. Asociační dohoda), která kodifikovala především vztahy týkající se vzájemné obchodní výměny, ale také další opatření, která měla posunout ČR blíže k EU. ED se stala součástí předvstupní strategie České republiky společně s dalšími výše uvedenými oblastmi. Úkolem této kapitoly bylo prozkoumat, zda výrazné deficity obchodu se zbožím v neprospěch ČR

byly způsobeny přílišnou liberalizací v neprospěch ČR, ústící z ekonomických podmínek dojednaných smluvně s EU, nebo zda na tyto deficity působily i jiné faktory. Domnívám se, že po analýze všeobecných hospodářských souvislostí lze konstatovat, že tyto deficity byly způsobeny vícero faktory. Jako faktory působící na zvýšení importů lze jmenovat potřebu transformující se ekonomiky dovážet výrobní zařízení a technologie, což se projevilo ve velkém vzestupu importů zboží klasifikovaného ve skupině 7 SITC. Dalším faktorem byla spotřebitelská poptávka a preference domácích subjektů, které upřednostňovaly zahraniční zboží. Tato poptávka byla podpořena politikou ČNB, která do ekonomiky dostávala neúnosně velké množství peněz. Za negativní dále považuji skladbu českých výrobně obchodních vztahů, kde se začal důrazně prosazovat typ sub-dodavatelského vztahu „vývoz v aktivním zušlechtění“, který mohl být důsledkem speciálního režimu EU vůči ČR v oblasti textilního a metalurgického průmyslu, obsaženého v ED. České republice lze v těchto letech vytknout některé zásadní nedostatky v uplatňování hospodářské strukturální, proexportní a zahraničně obchodní politiky. ČR neměla promyšlenou koncepci zahraničně obchodní a proexportní politiky zaměřenou na rozvoj citlivých odvětví až do roku 1997. Jako příklad lze jmenovat liknavost v uplatňování netarifních opatření v zahraničním obchodě a neexistenci ochranných opatření, jako je např. zákon o antidumpingu. Přesto ČR přijala důležité strategické dokumenty podporující technickou harmonizaci a další sblížování práva dle požadavků ED, k čemuž jí také pomohla důležitá pomůcka od EU v podobě Bílé knihy o začleňování přidružených zemí do vnitřního trhu EU. Tato bílá kniha ČR poskytla praktické vodítko v přejímání legislativy EU v oblasti nejen volného pohybu zboží ale celého vnitřního trhu. Česká republika prokázala velice dobrou připravenost v oblasti technických požadavků na výrobky, ke konci sledovaného období měla již přežato cca 80% technických norem EU a pokračovala v harmonizaci legislativy v dalších oblastech výrobků.

4. Období 1997 – 2000

4.1. Úvod - Období krize a zpětného vzestupu

V průběhu roku 1997 nastal v české ekonomice již druhý krizový pokles od roku 1989, který trval až do roku 1999. V roce HDP poklesl o -1%, v dalším roce došlo k dokonce ještě drastičtějšimu snížení do minusových položek a to o -2,2%. V roce 1999 se již ve druhém čtvrtletí začaly projevovat mírné známky zlepšení, takže HDP poklesl již jen mírně, a to o -0,4%, a v roce 2000 příznivý trend pokračoval, došlo k růstu HDP o uspokojivých 3,3%.⁵⁶ Příčinou tohoto významného poklesu byla závažná měnová krize (spekulační útok na českou korunu), která vypukla v květnu 1997 a byla následována bankovní a dlužnickou krizí. Pro účely této práce není nutné podrobně rozebírat příčiny finanční krize, zmiňme tedy aspoň pokračující vnější nerovnováhu české ekonomiky, charakterizovanou tradičními ukazateli měnových krizí: zvyšující se deficit běžného účtu platební bilance – v roce 1996 -7,4% HDP⁵⁷, v roce 1997 -6,1%, zvyšující se hrubý zahraniční dluh – v roce 1996 36,2% HDP, v roce 1997 již 44% HDP. Centrální banka se proti spekulacím útokům bránila devizovými intervencemi, omezením přístupu komerčních bank k úvěrům centrální banky, zvyšováním domácích úrokových sazeb, což mělo závažné národohospodářské dopady, protože to v období recese neúnosně zvyšovalo náklady domácích firem a konečně opuštěním systému pevného kurzu české koruny, což vedlo k výrazné devalvaci o více než 20% proti USD a o cca 7% proti DEM. V roce 1997 se výrazně zvýšil počet bankrotů českých firem oproti roku 1996 (1251 oproti 808), tento trend lze přičíst na vrub také pokračující restrukturalizaci, což je do jisté míry přirozený proces, nejen probíhající recesi. Nutno však poznamenat, že toto číslo ani zdaleka nedosahovalo počtů v západní Evropě, např. ve Velké Británii bylo v roce 1997 oznámeno 36 368 bankrotů, ve Francii 60 600.⁵⁸ Díky nedostatečnému zákonu o konkurzním řízení v ČR dlouhodobě přežívaly ztrátové podniky a bankám se hromadily nedobytné pohledávky, po vstupu v platnost zákona o konkurzu a vyrovnání v lednu 1998 a dalších opatření se situace začala zlepšovat.

⁵⁶ data převzata z publikace CERGE-EI: *Czech republic invited to the EU, Praha 2002*

⁵⁷ Martin Mandel: *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice, Management Press, Praha 2003, str. 201 – některé publikace uvádějí ještě vyšší číslo, např. CERGE-EI uvádí v roce 1996 schodek -8,6%*

⁵⁸ fact sheet CERGE-EI: *Czech republic in 1998, part IV. Microeconomy, str. 41*

4.2. Zahraniční obchod se zeměmi Evropské Unie

Depreciace koruny po uvolnění kurzu (cca o 10%) vedla k větší konkurenceschopnosti českých vývozu, což zlepšilo společně se zavedením dvou balíčků ekonomických opatření (v dubnu a květnu 1997) a snížením domácí poptávky poněkud saldo českých dovozů a vývozu, v roce 1999 bylo se zeměmi EU dokonce poprvé od roku 1990 dosaženo aktiva. (hlavně díky aktivu se Německem a také Slovenskem, zatímco s Itálií, Francií a Velkou Británií v důsledku stagnace českého vývozu panoval po celou dobu výrazný schodek). Tempo růstu celkového reálného exportu dosáhlo stagnace v roce 1997 (růst cca 1%), poté reálný export opět začal růst poměrně uspokojivými tempy (8,4% v r. 1999, 20% v roce 2000). Nicméně běžný účet platební bilance se po výrazném snížení schodku v roce 1998 a dosažení přebytku v roce 1999 dostal opět do schodku (r.1999 přebytek 2,7%, r.2000 opět schodek -5,3%), na přelomu tisíciletí se dokonce spekulovalo o možnostech další krize kvůli některým znepokojivým faktorům (pokles temp růstu reálného exportu po roce 200 a urychlení apreciacie reálného kurzu).

tabulka 13: Bilance zahraničního obchodu ČR v mld. Kč

Ukazatel	1997	1998	1999	2000
Vývoz celkem	709 261	834 227	908 756	1 121 099
EU 15	423 939	533 800	628 914	768 746
Dovoz celkem	859 711	914 466	973 169	1 241 924
EU 15	531 485	580 559	624 970	770 507
Bilance celkem	-150 450	-80 239	-64 413	-120 825
EU 15	-107 546	-46 759	3 944	-1 761

zdroj: ČSÚ

V teritoriální struktuře českého zahraničního obchodu se potvrzoval zavedený trend, země EU-15 v roce 1999 znamenaly již 70% českého exportu a více než 64% českého importu.⁵⁹

V komoditní struktuře českého zahraničního obchodu pokračoval stejný trend jako v první polovině devadesátých let, největší podíl na dovozu i vývozu měla skupina SITC č.7 – stroje a dopravní prostředky (cca 40% dovozu i vývozu) a dále č.6 – průmyslové zboží tříděné podle druhu materiálu (kolem 25% vývozu a 20% dovozu) a skupina č. 8 různé průmyslové výrobky (cca 13% vývozu a 11% dovozu). Je nutno zdůraznit, že na českém vývozu

⁵⁹ CERGE-EI fact sheets: Czech republic and the EU, Praha 2000, str. 86

dopravních prostředků se výrazným způsobem podílela Škoda auto a.s. (dnes Škoda auto a.s.), která představovala cca 8% celkového českého exportu a v roce 1997 byla na prvním místě mezi českými exportéry.

4.3. Obchodní vztahy EU a České republiky

V rámci řešení rostoucího obchodního deficitu a zpomalujícího se hospodářského růstu vláda zavedla v dubnu 1997 svůj balíček opatření, do kterého mimo jiné patřil systém obchodních depozit, který výrazným způsobem ovlivnil dovozy z EU. Všichni dovozci spotřebního zboží a potravin museli po dobu 180 dní deponovat v bance 20% hodnoty dovozu. Tento krok by se dal klasifikovat jako netarifní opatření, uvedené k řešení obchodního deficitu, ačkoliv bylo Evropskou Komisí značně kritizováno vzhledem k možnosti zablokovat dovozy drobných dovozců, kteří neměli dostatečné prostředky k deponování v bankách. Mě se však z pohledu závažných potíží v obchodní bilanci České republiky a předchozímu minimálnímu uplatňování podobných opatření jeví jako oprávněné, ačkoliv jeho účinnost a efekt na obchodní bilanci se jeví jako diskutabilní. (Zákon o netarifních opatřeních podobného rázu byl přijat v roce 2000.) Evropská Komise toto opatření ve svém posudku na žádost o členství ČR ve EU hodnotila jako krok zpět a opatření v rozporu s Evropskou dohodou, nutno ale připomenout, že možnost dočasného použití podobných opatření povolovala i ujednání Uruguayského kola GATT dle č. XIX. Systém dovozních depozit však byl kritizován i domácími ekonomy.

Po opuštění systému pevného měnového kurzu vyhlásila vláda další balíček opatření, kde pokračovala v politice vyhlášené v dubnu a obsahoval další škrty. Systém dovozních depozit byl zrušen vyhláškou č. 206/1997 Sb. Ministerstva průmyslu a obchodu s účinností od 21. srpna 1997.

Česká vláda se také v roce 1997 konečně odhodlala a na opakované žádosti exportérů schválila Koncepti proexportní politiky ČR s řadou nových prvků, kterou v roce 1999 na základě připomínek parlamentu a požadavků podnikatelů dále rozvedlo Ministerstvo průmyslu a obchodu.

V prvním čtvrtletí 1998 došlo k dalšímu obchodnímu sporu mezi ČR a EU. Úřednická vláda Josefa Tošovského zavedla kvóty na dovoz jablek z EU. Evropská Unie reagovala ostrými protesty a Komise navrhovala zavést protiopatření v podobě rušení zvýhodnění pro české dovozy vepřového masa, drůbeže a ovocných šťáv. Spor nebyl vyřešen k oboustranné spokojenosti ani při dubnové návštěvě premiéra Tošovského v Bruselu a Česká republika byla

nucena kvóty k 18.5.1998 zrušit. Tento nevydařený spor lze kvalifikovat jako důkaz nedostatečné vyjednávací schopnosti a pozice České republiky vůči Evropské unii, která si obchodní podmínky víceméně diktovala. Další problémy způsobila předběžná ochranná opatření na dovoz cukru s platností od 12.března 1999, která kritizovala pravidelná zpráva Komise. Česká republika také poprvé zavedla antidumpingová řízení proti dovozům z EU. Jednalo se o antidumpingové vyšetřování dovozů kojenecké výživy z roku 1998, které bylo ukončeno v červnu 1999. Česká strana sice našla důkazy o újmě, ale rozhodla se antidumpingové clo nevalit a případ uzavřít. V roce 1999 bylo také zahájeno antidumpingové vyšetřování proti dovozům soli.

V oblasti zemědělských výrobků vstoupila v červenci roku 2000 v platnost nová dohoda o vzájemných koncesích s Českou Republikou na bázi Dodatečného protokolu k Evropské dohodě. Díky dohodě celkem asi 54% tradičního zemědělského exportu z ČR do EU bylo osvobozeno od cla a totéž platilo pro 29% zemědělského exportu EU do České republiky.

4.4. Aktivity Unie v oblasti vnitřního trhu a rozšíření, reakce ČR

4.4.1. Akční plán vnitřního trhu, Amsterdamská smlouva

V průběhu 90.let Evropská Unie pokračovala v budování vnitřního trhu a v hodnocení dosažených výsledků. Na podzim 1996 Komise uveřejnila zprávu o fungování dokončeného vnitřního trhu spolu se seznamem jeho slabých míst a nedostatků. Na základě této zprávy se odehrál další krok, a to vypracování Akčního plánu vnitřního trhu a jeho schválení Evropskou radou na summitu v Amsterdamu v červnu 1997. Akční plán definoval čtyři strategické cíle:

1. Zefektivnění pravidel vnitřního trhu

- členské země měly vypracovat podrobný časový harmonogram dosud nezavedených směrnic
- dále se členské země měly samy zasadit o to, aby pravidla vnitřního trhu byla dodržována
- členské země měly prosadit zjednodušení národní legislativy, Komise měla také připravit plán zjednodušení a zlepšení legislativy vnitřního trhu a odstranit nedostatky v současném právním rámci zejména u: zadávání státních zakázek,

principu vzájemného uznávání, patentového systému, evropské standardizace a certifikace

2. Odstranit zbývající deformace trhu – což byl zejména nesourodý systém daně z přidané hodnoty a porušování pravidel na ochranu hospodářské soutěže
3. Odstranit sektorové překážky tržní integrace – zde se zmiňují oblasti, které nezahrnula Bílá kniha a Akční plán tak i reaguje na skutečnost, že legislativu je potřeba stále měnit a přizpůsobovat měnícím se podmínkám vnitřního trhu a technickému pokroku
4. Působení jednotného trhu ve prospěch všech občanů

V rámci dosažení těchto cílů bylo definováno množství přesně vymezených akcí, které měly být splněny do 1.1.1999 tak, aby se mohlo bez obtíží přejít k měnové unii. Evropská komise zároveň rozhodla, že bude kontrolovat plnění závazků členskými zeměmi a na každém zasedání Evropské rady bude předkládat výsledky. Tím vznikly publikace Single Market Scoreboard, kde Komise dvakrát ročně uveřejňuje, kolik směrnic členské státy neimplementovaly.

Na červencovém summitu byla také přijata Amsterdamská smlouva, která pozměnila Maastrichtskou smlouvu a Smlouvu o založení EHS. K otázkám čtyř svobod potažmo svobody volného pohybu zboží se smlouva nevyjadřovala, neboť to již nebylo potřeba, rozšířila však doprovodné politiky vnitřního trhu: politika sociální, ekologická a politika ochrany spotřebitele.⁶⁰

4.4.2. Agenda 2000

V červenci 1997 dodala také podle svého slibu Evropská komise posudky k přihláškám kandidátských zemí a zároveň materiál Agenda 2000, kde shrnula obecné hodnocení vstupních kritérií (politická a hospodářská kritéria i další požadavky na vstup) i svá vlastní doporučení týkající se úspěšného přistupování kandidátských zemí. Agenda 2000 zdůraznila význam plného přijetí *acquis* týkajícího se vnitřního trhu již před vstupem, neboť jen tak si lze představit plnou realizaci jednotného trhu bez hraničních kontrol.⁶¹ Dále Agenda 2000 popsala strategii rozšíření, kterou bude nutno zdokonalit a posílit v období před vstupem kandidátských zemí do Unie. Komise zhodnotila dosavadní předvstupní strategii, která vycházela z Evropských dohod, Bílé knihy komise o jednotném trhu, strukturálně členěného dialogu a programu PHARE. Komise v Agendě navrhla, že strukturálně členěný dialog se již používat nebude, neboť již není vhodný, řešení problémů, které by se objevily před vstupem

⁶⁰ Luděk Urban, *Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění*, str. 158

⁶¹ *Agenda 2000, For a stronger and wider Union – český překlad*, Evropská Komise, r. 1997, str. 13

navrhovala řešit bilaterálně. Dále navrhla doplnění pomoci z programu PHARE do roku 2000 o další pomoc pro rozvoj zemědělství (pro celou skupinu přidružených zemí mělo jít každoročně o částku 500 mil ECU – později byl pro tuto pomoc vyčleněn speciální program SAPARD - Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) a strukturální pomoc, která by směřovala k uchazečským zemím k přizpůsobení standardům infrastruktury Unie (každoročně 1mld ECU, program ISPA - Instrument for Structural Policies for Pre-Accession).⁶² Za klíčový prvek posílené strategie považovala Agenda 2000 tzv. **Partnerství pro vstup**, které bude mít formu rozhodnutí Komise po konzultacích s příslušnou uchazečskou zemí. Partnerství pro vstup by mělo podle Agendy obsahovat program přijetí *acquis*, vypracovaný Komisí společně s kandidátskými zeměmi, dále přesné závazky na straně uchazečské země a mobilizaci veškerých finančních a jiných zdrojů, které byly v Unii k dispozici k pomoci uchazečským zemím připravit se na přistoupení, především tedy program PHARE, ale i další možné formy pomoci. Dále se Komise zavázala vypracovávat pravidelné hodnotící zprávy na uchazečské země. V závěru Agendy 2000 Komise doporučila zahájení jednání s několika kandidátskými zeměmi střední a východní Evropy, mezi nimiž byla i Česká republika. Součástí Agendy 2000 byly i podrobné posudky na jednotlivé kandidátské země.

4.4.3. Posudek k žádosti České republiky o členství v Evropské unii

Posudek na Českou republiku byl vypracován v roce 1997 – v roce mnoha krizí a počínající hospodářské recese, kdy se Česká republika začala potýkat s mnoha problémy pramenícími z dlouhodobě neřešených strukturálních nedostatků, špatné legislativy, chyb v privatizaci a tak dále. Posudek Komise i přesto, že na tyto problémy upozorňoval, vyzněl vcelku povzbudivě, ačkoliv Komise zdůraznila, že Česká republika stále musí ujit v mnoha oblastech velký kus cesty a musí provést mnohá zlepšení. Komise do problematiky pronikla velmi podrobně, neboť čerpala z několika různých zdrojů (odpovědi českých institucí a státních orgánů na dotazníky zaslané Komisí v dubnu 1996, z bilaterálních setkání, ze zpráv velvyslanectví členských zemí a delegace, z hodnocení mezinárodních organizací i nevládních organizací). Konkrétněji se zaměřím pouze na části posudku, týkající se blíže našeho tématu.

Posudek nejprve všeobecně zhodnotil ekonomickou situaci v České republice pokračující restrukturalizaci a liberalizaci hospodářství poměrně příznivě. V oblasti zahraničního obchodu poukázal na vysokou otevřenost české ekonomiky – dovoz a vývoz zboží a služeb dosahoval dle posudku 107% HDP. Avšak posudek upozorňoval na stále

⁶² *tamtéž, str. 18*

poměrně nízkou přidanou hodnotu zboží, vyváženého na Západ. Konkurenční výhoda v podobě nízkých cen byla dosažena zejména díky nízkým nákladům na mzdy, avšak ta byla z části zlikvidována růstem mezd vyšším, než produktivita práce. Posudek poukázal na střednědobý význam zvyšování kvality a produktivity práce pro udržení trhů pro ČR (v roce 1996 dosahoval podle něj nárůst mezd 8,5%, kdežto nárůst produktivity pouze 4%).

Dále posudek zhodnotil ekonomiku ČR v perspektivě členství v EU na základě ekonomických kritérií, stanovených v Kodani:

- funkční tržní ekonomika

- schopnost vyrovnat se s konkurenčním tlakem a tržními silami uvnitř Unie.

Posudek konstatoval, že „Rámcem pro funkční tržní ekonomiku v podstatě v ČR existuje.“⁶³ Posudek dále hodnotil makroekonomickou stabilitu ČR, která byla až do roku 1996 velmi dobrá, poukázal však na krizi v roce 1997 („v květnu 1997 bylo nutno opustit měnové pásmo“⁶⁴) Za příčinu těchto problémů označil pokles vývozu do Unie a přísnější měnovou politiku.

Schopnost vyrovnat se s konkurenčním tlakem a tržními silami uvnitř Unie posudek považoval za velmi důležitou hlavně z hlediska fungování vnitřního trhu Unie. Posudek zdůraznil, že je zaprvé nutno převzít veškeré *acquis* a poté vytvořit příznivé ekonomické prostředí, tak aby hospodářské subjekty neměly po vstupu do EU problémy a nevyžadovaly po české vládě opatření, která by mohla narušit vnitřní trh. Posudek konstatoval, že je zatím těžké posoudit, zda je ČR schopna toto kritérium splnit. Apeloval na další zvyšování ekonomické integrace s Unií, což usnadní ČR situaci po vstupu. Posudek uvedl, že na zahraniční obchod ČR s EU připadá asi 60% celkového dovozu a vývozu, upřesnil však, že zatím ČR nedováží a nevyváží podobnou strukturu zboží jako EU, což by bylo dalším příznivým ukazatelem její konkurenční schopnosti. Dále posudek kritizoval zatím nedostatečnou restrukturalizaci českých podniků, která ovlivní jejich schopnost převzít normy *acquis* tak, aby mohly operovat na vnitřním trhu EU a dále netransparentní systém vlastnictví českých podniků.

V oblasti volného pohybu zboží posudek příznivě hodnotil snahy české republiky v oblasti přijímání *acquis*. Konstatoval, že v základních oblastech je vytvořen rámcem pro přijetí *acquis*, nejdůležitější směrnice jsou již přijaty (zákonné normy pro potraviny, chemické výrobky, farmaceutické výrobky, automobily, zákon o technických požadavcích na výrobky) a že pokud země bude pokračovat ve svém úsilí, bude schopna ve střednědobém časovém

⁶³ Posudek k žádosti ČR o vstup do EU, str. 31

⁶⁴ *tamtéž*, str. 32

horizontu přijmout celkové *acquis* týkající se volného pohybu zboží. Posudek považoval za důležité, aby ČR dále zlepšovala zabezpečení dohledu nad trhem a oddělení regulačních, normalizačních a certifikačních funkcí v oblasti technické normalizace a postupů prokazování shody.

V oblasti nepřímých daní posudek konstatoval, že systém DPH je vytvořen a Komise ho považovala za solidní základ pro budoucí napojení na *acquis* Společenství v oblasti DPH⁶⁵, ale je ještě třeba zlepšit některé oblasti. V oblasti spotřebních daní podle posudku ještě existovaly značné rozdíly oproti požadavkům *acquis* EU.

V oblasti zemědělských produktů posudek viděl ještě rezervy v zavádění *acquis* ve veterinární a fytosanitární oblasti. Přivítal přípravu veterinárního zákona a celkově konstatoval, že plný soulad s *acquis* bude pravděpodobně dosažen v období před vstupem. Závěrem k tomuto tématu posudek konstatoval, že je ještě nutno vyvinout další úsilí ke zlepšení konkurenceschopnosti českého zemědělsko-potravinářského sektoru, ke zdokonalování veterinárních a fytosanitárních požadavků, tak aby zemědělské a potravinářské podniky vyhověly požadavkům EU a k posilování struktur k uplatňování společné zemědělské politiky po vstupu.

V oblasti ochrany spotřebitele posudek konstatoval ještě nemalé rezervy, ačkoliv přivítal zákon o ochraně spotřebitele, který byl naposledy novelizován v roce 1995. Posudek uvedl, že v této oblasti bude pro plný soulad s *acquis* nutno ještě vyvinout nemalé úsilí.

V oblasti zahraničního obchodu posudek uvedl, že ČR je v dobrém stavu, ačkoliv jí vytkl zavedení systému dovozních depozit, který by měl být zrušen.

V oblasti celní Unie posudek pochválil značné úsilí ČR, ale vyzdvihl nutnost ještě zvýšit úsilí zejména v souvislosti s řízením projektů zaměřených na využívání počítačové techniky v celnictví. Posudek také příznivě hodnotil snahy ČR v oblasti průmyslového a duševního vlastnictví.

Celkově v závěru posudek konstatoval, že ČR je možno pokládat za stát s fungujícím tržním hospodářstvím. Dále posudek uvedl, že pokud bude ČR pokračovat ve svém úsilí zaměřeném na přejímání *acquis* v oblasti jednotného trhu a posílí probíhající práce na jeho implementaci, měla by být schopna ve střednědobém výhledu uplatnit *acquis* v plném rozsahu. Komise zároveň doporučila zahájit s ČR jednání o získání členství.

⁶⁵ Posudek k žádosti ČR o vstup do EU, str. 67

Lucemburský summit Evropské rady v prosinci 1997 učinil několik důležitých kroků k dalšímu rozšiřování Unie. Zaprvé rozhodl, že jednání o vstupu s kandidátskými zeměmi, mezi které patřila i Česká republika, má být zahájeno v březnu 1998 v Londýně (dále to byly Maďarsko, Polsko, Slovinsko, Estonsko a Kypr). Lucemburský summit dále vyjádřil souhlas s programem tzv. posílené předvstupní strategie, který předtím navrhl dokument Agenda 2000, připravený Komisí. Součástí posílené předvstupní strategie byl i požadavek, aby kandidátské země včetně ČR vypracovaly vlastní Národní program pro převzetí legislativy Unie.

4.4.4. Přístupové partnerství mezi ČR a EU

Přístupové partnerství mezi ČR a EU bylo přijato na základě doporučení Agendy 2000. Smyslem přístupového partnerství bylo vyčlenit prioritní oblasti pro další práci na základě posudku Komise na ČR a vyčlenit pro jejich splnění finanční pomoc, kterou měla Česká republika dostat od Unie. Cílem tedy i bylo, aby Česká republika přijala maximum legislativy v oblasti vnitřního trhu potažmo volného pohybu zboží. Dokument zakládající přístupové partnerství mezi ČR a EU byl vydán jako rozhodnutí Komise v roce 1998. Přístupové partnerství stanovilo cíle a priority pro krátkodobé, které měla ČR splnit do konce roku 1998 a na střednědobé, jejichž plnění mělo zabrat déle než jeden rok. V oblasti vnitřního trhu měla Česká republika v krátkodobém období prosadit do praxe legislativu týkající se duševního vlastnictví, dále měla dále sladit opatření v oblasti standardizace a certifikace, doplnit antimonopolní zákon a dále rozvíjet legislativní rámec v oblasti kontroly státní pomoci.⁶⁶ V krátkodobém období měla ČR dále harmonizovat legislativu pro státní zakázky, nepřímé daně, ochranu spotřebitele. Dále měla zlepšovat rozvoj orgánů pro standardizaci a posuzování shody (oddělení funkcí normalizace, certifikace a posuzování shody), založit a podporovat systém pro tržní dohled, dokončit technickou harmonizaci legislativy pro průmyslové výrobky a uvést do souladu *acquis* v oblasti ochrany spotřebitele. V oblasti zemědělských výrobků měla ČR dále zavést a zlepšit legislativu k uspokojení veterinárních a fytosanitárních požadavků EU.

Jako hlavní finanční nástroj pomoci EU České republice byl zvolen program PHARE. Prostředky z tohoto programu měly proudit pro ČR v roce 1998 hlavně do oblastí výstavby institucí (posílení demokratických institucí, právního státu atd.) a do investiční činnosti, která měla za úkol posílit infrastrukturu v ČR. Jednou z priorit této investiční činnosti bylo i splnění norem Společenství mimo jiné i v oblasti průmyslu. Česká republika se měla na financování

⁶⁶ *Partnerství pro vstup České republiky 1998, str. 3*

projektů podílet minimálně 25%. Komise vyzvala ČR k zajištění realizační struktury ke koordinaci finančních zdrojů Unie a národních zdrojů. Dále měla ČR založit Národní fond pro podporu investic a výstavbu institucí a ke konkretizaci financování měla být každý rok vypracována společná finanční memoranda. Monitorování plnění přístupového partnerství bylo vloženo do rukou Rady přidružení a otázky technického rázu Výboru přidružení.

Výsledky přístupového partnerství byly každý rok hodnoceny a samotné přístupové partnerství bylo každý rok přepracovááno podle plnění priorit.

4.4.5. Národní programy přípravy České republiky na členství a hodnotící zprávy Komise v letech 1998 - 2000

V březnu 1998 česká vláda schválila a předložila na základě požadavků Komise **Národní program přípravy ČR na členství v EU 1998**, který obsahoval popis legislativy, kterou je nutno přijmout pro shodu s *acquis* EU a dále finanční náklady na toto přijetí. Národní program byl rozdělen na kapitoly podle jednotlivých oblastí, v každé kapitole definoval krátkodobé (do konce roku 1999) a střednědobé priority (v období do vstupu).

V oblasti volného pohybu zboží byly *krátkodobé priority* následující⁶⁷:

- uzavření Evropské dohody o posuzování shody
- dokončení harmonizace předpisů Bílé knihy – kapitoly 2 a posílení infrastruktury institucí starající se o technickou harmonizaci
- novela zákona o technických požadavcích na výrobky (22/1997)
- novely stávajících nařízení vlády týkající se směrnic nového přístupu (celkem 9 směrnic)
- implementace dosud nezavedených směrnic nového přístupu (zbývajících 10)
- implementace směrnic starého přístupu formou resortních vyhlášek (léčiva a potraviny), u nebezpečných látek zavedení širokého bloku předpisů formou zákona, oblast motorových vozidel byla považována za vysoce slučitelnou

Nejdůležitější *střednědobou prioritou* bylo dokončení implementace předpisů Bílé knihy, odstranění technických překážek dovozu do EU na základě dohody o posuzování shody a dosažení potřebné technické způsobilosti prvků infrastruktury. V roce 1998 skutečně začala jednání o Protokolu o evropském posuzování shody (**PECA**) tak, aby výrobky ČR ani EU nemusely podstupovat duplicitní přezkušování a byla urychlena harmonizace práva ČR s EU v této oblasti. Protokol vstoupil v platnost až v roce 2001 a níže se jím ještě budeme zabývat.

⁶⁷ Národní program přípravy České republiky na členství v EU: str. 3-5

Česká republika obdržela od Evropské Komise komentář k Národnímu programu přípravy a na základě něj připravila jeho aktualizaci pro rok 1999. Národní program přípravy se obnovoval dále v letech 2000 a 2001.

Na základě červnových voleb a opoziční smlouvy byla jmenována nová menšinová sociálnědemokratická vláda Miloše Zemana. Jedním z pěti hlavních cílů vlády bylo podstatné zrychlení přejímání legislativy EU, to se nicméně v prvním roce jejího působení příliš nedařilo. Bylo to i způsobeno nedostatkem času, který tato vláda měla, neboť první polovina roku byla v důsledku nestability politického prostředí (demise Klausovy vlády a jmenování úřednické vlády Josefa Tošovského) aktivitám v oblasti přistupování příznivá. Vyplynulo to i ze závěrů **první hodnotící zprávy Komise o připravenosti ČR z roku 1998**. Tato zpráva vyzněla na adresu ČR velmi kriticky. Zpráva konstatovala, že pokrok, kterého bylo dosaženo, je pouze omezený, v některých oblastech nebylo dosaženo pokroku vůbec. Především kritizovala malý pokrok v oblasti reformy státní správy, nad kterým dokonce vyjádřila své politování.⁶⁸ V oblasti volného pohybu zboží zpráva konstatovala, že nebylo dosaženo žádného výrazného pokroku v oblasti veřejných zakázek, autorských a průmyslových práv a ochraně dat. Dále kritizovala nulový pokrok v oblasti zavádění předpisů EU pro soudní metrologii, obaly a tlakové plynové nádoby. Nově přijatý zákon o odpovědnosti za škody dle Komise plně neodpovídal požadavkům EU. Zpráva přivítala pokrok, který byl dosažen v oblasti protimonopolní legislativy a konsolidace infrastruktury úřadů, které působí v oblasti norem a certifikace. Pochválil také zlepšování institucí v oblasti veterinární kontroly. Zpráva také kritizovala Národní program přípravy ČR na členství v EU, některé kapitoly byly podle ní nedostatečně zpracovány a neobsahovaly dostatek informací. To podle ní platilo v menší míře i o kapitole o volném pohybu zboží. Podle zprávy by nicméně ČR mohla být schopna převzít povinnosti spojené se členstvím, pokud se jí podstatně podaří zrychlit tempo přejímání *acquis* a posílit příslušné administrativní struktury.⁶⁹

Díky této kritice a také spekulacím, že ČR hrozí posun do druhé vlny kandidátských zemí (objevovaly se v první polovině roku 1999) se česká vláda pokusila zrychlit přípravy. Ministerstvo zahraničí vypracovalo dokument *Opatření vyplývající z pravidelné zprávy EK*, ve kterém formulovalo časový harmonogram úkolů, jejichž plněním měla jednotlivá

⁶⁸ *Hodnotící zpráva Komise z r. 1998, str. 28*

⁶⁹ *tamtéž, str. 35*

ministerstva dohnat zpoždění. Vláda přijala ještě v roce program 1998 **Hospodářská strategie vstupu do EU**, který se pokusil zahrnout střednědobou hospodářskou strategii vstupu do EU. Vláda schválila Legislativní plán práce vlády, který na rok 1999 obsahoval celkem 210 návrhů.⁷⁰ V únoru 1999 byl vládou schválen **Časový harmonogram legislativních kroků k zajištění transpozice technických předpisů ES do legislativy ČR**. Zároveň se vláda pokusila změnit Ústavu v souvislosti se vstupem ČR do NATO ale také ve snaze mít otevřenou cestu k urychlenému přijímání nařízení vlády s působností zákona, která by parlament schvaloval až zpětně (právo veta parlamentu). Poslanecká sněmovna však tuto změnu 8.června 1999 odmítla. Vláda také vypracovala a předložila 17.května verzi **Národního programu přípravy ČR 1999**, kde zohledňovala kritiku Komise a střednědobou hospodářskou strategii integrace. Národní program byl tentokrát mnohem strukturovanější a jasněji vymezoval veškeré úkoly. V oblasti volného pohybu zboží program volal po urychleném dokončení negociací ohledně PECA a po zapojení ČR do evropského systému rychlé výměny informací o nebezpečných výrobcích RAPEX.⁷¹ *Krátkodobé priority* v oblasti legislativního rámce v podstatě navazovaly na priority zmíněné už v programu z roku 1998, byla přidána priorita řešení v krátkodobém horizontu přijetí legislativních kroků v oblasti všeobecné bezpečnosti výrobků. Dalšími prioritami bylo kromě jednání o PECA také sladění existující legislativy s články 30-36 Smlouvy⁷² o ES a plnění podmínek rovnoprávného člena evropských normalizačních institucí (což byl trvalý úkol). V oblasti střednědobých priorit se program zaměřil opět na převádění směrnic starého přístupu, na další odstraňování technických i netechnických netarifních bariér a na další posílení infrastruktury v oblasti posuzování shody, akreditace a metrologie. Náklady na splnění všech priorit vyčíslil program na cca 180 mil Kč ročně.⁷³

V dalších oblastech se vztahem ke zboží program také zaváděl nové krátkodobé a střednědobé priority. Například v oblasti hospodářské soutěže počítal se zavedením systému blokových výjimek, v oblasti nepřímých daní počítal s dalším sblížením sazeb daně a úpravou položek, které mohou využívat snížené sazby DPH či ukončení provozu prodejen Duty/Tax free na silničních celních přechodech. V oblasti průmyslové politiky program počítal se zaváděním různých programů na revitalizaci průmyslové výroby a tvorby HDP. U zemědělských výrobků program poukazoval na zavádění systému Hazard Control Critical Point (HACCP). V oblasti veterinární a fytoosanitární legislativy program konstatoval, že

⁷⁰ *Národní program přípravy ČR na členství v EU, r. 1999, str. 31*

⁷¹ *Národní program přípravy ČR na členství v EU, r. 1999, str. 46*

⁷² *odstraňování množstevních omezení v obchodě mezi členskými státy*

⁷³ *Národní program přípravy ČR na členství v EU, r. 1999, str. 51-52*

legislativa je harmonizována v různých oblastech z cca 20% do cca 70%. V oblasti ochrany spotřebitele program počítal s rozsáhlou novelizací v oblasti odpovědnosti za škodu, ochrany ekonomických zájmů spotřebitele, vztazích v cestovním ruchu, regulaci reklamy atd. V oblasti zahraničního obchodu bylo prioritou číslo jedna snižování vnější ekonomické nerovnováhy a nástrojem pro toto řešení byla kromě fiskálních a monetárních nástrojů i koncepce proexportní politiky. Institucionální podpora spočívala v této oblasti nadále na EGAPu, České exportní bance, CzechTrade a CzechInvest, Svazu průmyslu a dopravy a Hospodářské komoře. Legislativní proces v oblasti cel byl téměř u konce, zbývalo jen dokončit nový zákon týkající se zákazu propouštění padělků a nedovolených napodobenin a připravit novelu prováděcí přihlášky k celnímu zákonu.

Ani v roce 1999 se bohužel nepodařilo výrazně urychlit přípravy na členství v oblasti přejímání *acquis* a dalších úkolů. Ani nová **pravidelná zpráva Komise z listopadu 1999** nevyzněla pro Českou republiku příliš pozitivně. V oblasti ekonomické sice Komise prohlásila, že ČR lze dále považovat za fungující tržní ekonomiku a hodnotila kladně přijetí Hospodářské strategie vstupu do EU, ale poukázala na přetrvávající strukturální problémy související s problémy vynutitelnosti práva a hlavně na přetrvávající problémy v bankovním sektoru. Co se týče konkurenceschopnosti ČR, ta by mohla být odpovídající ve střednědobém horizontu za předpokladu, že ČR rychle provede zbývající reformy. V oblasti *acquis* vnitřního trhu zaznamenala Komise pouze částečný pokrok. Komise zároveň pochválila přejímání legislativy v oblasti volného pohybu zboží, které označila za trvalý pokrok. V přejímání směrnic nového přístupu byl učiněn velký pokrok a celkově bylo do ledna 1999 přijato 7700 evropských norem, což představovalo 90% z celkového počtu.⁷⁴ Komise pochvalně přijala i pokrok v oblasti institucí.

Komise konstatovala, že protimonopolní legislativa je z velké části v souladu s *acquis*, ale vyjádřila politování nad neschopností parlamentu přijmout zbývající novely legislativy. Komise také kritizovala nulový nebo jen velmi malý pokrok v oblasti nepřímých daní. V oblasti zemědělské výroby Komise kritizovala některé systémy veterinární a fytosanitární oblasti a oblasti organizace trhu, které nebyly v souladu s *acquis*. V oblasti cel Komise pochválila dobrý pokrok v oblasti legislativy i technické přípravy, vyzdvihla uplatňování celoevropského systému kumulace původu.

⁷⁴ Pravidelná zpráva Komise r. 1999, str. 28

I přes pozitivní ohlasy v naší sledované oblasti celkově Komise kritizovala pomalé tempo přibližování celkové legislativy k *acquis* a výsledek plnění krátkodobých priorit Přístupového partnerství označila jako neuspokojivý. Komise také kritizovala nedostatečné kroky, které ČR učinila k reformě státní správy. Komise také kritizovala nedostatky Národního programu přípravy z roku 1999, jehož kapitoly měly podle ní nestejnou kvalitu a celkově ho nebylo možno považovat za komplexní koordinační nástroj.

Vláda i opozice ČR označily hodnotící zprávu jako v zásadě objektivní, i když kritizovaly některé nepřesnosti a nezohlednění některých informací, které vláda Komisi zaslala.

V roce 2000 se vláda i opozice shodly na nutnosti pokročit v přejímání legislativy Unie a na urychlení požadovaných reforem. Vzhledem k tomu, že v minulém roce bylo častou příčinou pomalého přejímání legislativy nestabilní politické prostředí menšinové vlády, i když s opoziční smlouvou, vypracovaly ČSSD a ODS 26. ledna *Dohodu o přípravě České republiky na vstup do EU*, jako součást opoziční smlouvy. ČSSD a ODS se shodly, že se budou dvakrát ročně setkávat k aktualizaci vládního seznamu nutných legislativních opatření. Vláda urychlila přípravu novelizací a poslanecká sněmovna schválila v březnu 2000 změnu jednacího řádu, aby mohla rychleji projednávat zákony nutné k harmonizaci práva. Vláda 31.5. schválila přepracovaný a v pořadí již třetí **Národní program přípravy ČR na členství v EU z r. 2000**. Tento program navazoval na předchozí programy a také na Partnerství pro vstup a hodnotící zprávy Komise a soustředil se na zrychlení přejímání legislativy EU a zlepšení aplikace práva a na reformy ve státní správě (především reforma soudnictví) a v bankovním sektoru.

V oblasti volného pohybu zboží program shrnoval pokrok, kterého bylo dosaženo a zdůraznil i pokrok v neharmonizované oblasti, která byla dlouho předmětem jednání i kritiky Komise. Program poukazoval na jednání o PECA, úspěšně se chýlící ke konci (PECA byl podepsán v létě 2000) a jako krátkodobou prioritu stanovil co nejrychlejší průběh schvalovacího procesu, ratifikaci a nabytí účinnosti PECA. V oblasti sektorového i nového přístupu program avizoval další novelizace příslušných zákonů. V oblasti institucionální program konstatoval nutnost dalšího posílení struktur v oblasti posuzování shody, metrologie a dozoru nad trhem hlavně v oblasti vybavení a kvalifikace pracovníků. Jako střednědobou

prioritu si program vytyčil dokončení sladování sektorové legislativy. Kapitola byla doplněna podrobnou tabulkou s přehledem úkolů nelegislativního charakteru.⁷⁵

V doprovodných oblastech popisoval program další pokrok. V oblasti daní vstoupila v platnost novela zákona o DPH a o spotřebních daních. Program si vytyčil další priority pro sblížení sazeb s požadavky EU. Celkově byl program propracovanější a delší než předchozí dva, jeho struktura byla přehledná, každá kapitola obsahovala podrobné časové harmonogramy i finanční výhledy. Program byl celkově pochválen v další zprávě Komise o dosaženém pokroku ČR z roku 2000 a byl označen za významné kvalitativní zlepšení oproti programu z roku 1999, který byl také celkově lepší než program z roku 1998.⁷⁶

Pravidelná zpráva Komise z roku 2000 také vyzněla mnohem příznivěji pro Českou republiku než předchozí dvě. Od dvou předchozích zpráv se lišila i svým formálním uspořádáním. Kromě části věnované kodaňským kritériím obsahovala jako dřívější zprávy i část věnovanou schopnosti přijetí *acquis* rozčleněnou podle jednotlivých negociačních kapitol. Zpráva sice nadále nešetřila kritikou především na oblast pomalé reformy soudnictví a státní správy, celkově se však pozitivněji vyjadřovala o ekonomické situaci v ČR. Tentokrát konstatovala, že ČR bude schopna se vypořádat s konkurenčním tlakem a tržními silami v rámci Unie v blízké budoucnosti⁷⁷ (nikoliv ve střednědobém výhledu, jako v dřívějších zprávách). Dále zpráva pochválila zrychlení přejímání legislativy, uvedla, že v oblasti vnitřního trhu bylo dosaženo dobrého pokroku. V hodnocení plnění priorit Přístupového partnerství zpráva konstatovala, že priority týkající se volného pohybu zboží byly splněny.

Zpráva rovněž předložila návrhy na urychlení postupu tak, aby bylo možno uzavřít přístupová jednání ke konci roku 2002.

Reakce ČR na hodnotící zprávu byly spíše zklamané. Nesouhlas panoval zejména z vytvořením srovnání mezi kandidátskými zeměmi v oblasti ekonomické. Zatímco Malta a Kypr dostaly označení „fungující tržní ekonomiky“, Maďarsko, Polsko a Estonsko „tržní ekonomiky“, Česká republika a Slovinsko skončily na nejhorší příčce jako „země, které lze považovat za země s fungující tržní ekonomikou“. Česká strana považovala seřazení kandidátských zemí podle ekonomických kritérií, v nichž ČR obsadila spolu se Slovinskem

⁷⁵ *Národní program přípravy ČR na členství v EU r. 2000, str. 60*

⁷⁶ *Pravidelná zpráva za rok 2000 Evropské komise o pokroku České republiky v procesu přistoupení, str.99*

⁷⁷ *tamtéž, str. 90*

nejhorší místo, za nespravedlivé a neobjektivní. ČR a Slovinsko přitom byly považovány za dvě ekonomicky nejvyspělejší země.⁷⁸

4.4.6. Protokol k Evropské dohodě mezi ČR a EU o posuzování shody a akceptaci průmyslových výrobků (PECA)

Dlouho připravovaný a vyjednávaný (přes dva roky) protokol měl pro vzájemné obchodní vztahy EU a ČR zásadní důležitost, protože upravoval vzájemnou akceptaci průmyslových výrobků, které splňovaly požadavky pro to, aby byly v souladu s právními předpisy uvedeny na trh ČR či EU. Protokol dále upravoval vzájemné uznávání výsledků posuzování shody u průmyslových výrobků, na něž se vztahuje právo Společenství a odpovídající české národní právo. Nezbytným předpokladem sjednání a fungování tohoto protokolu bylo na české straně přejmutí práva EU a související aktivity.

Obě strany se dohodly, že na základě protokolu budou přijímat výrobky, legálně uvedené na trhu jedné ze stran, bez dalších omezení a že si budou vzájemně uznávat výsledky posuzování postupů shody.

Protokol vstoupil v platnost 1.1.2001 a tím odpadlo složité duplicitní ověřování průmyslových výrobků.

4.5. Sbližování legislativy v oblasti volného pohybu zboží – čeho bylo dosaženo

V letech 1997 – 2000 bylo dosaženo zajímavého pokroku v přejímání legislativy Unie týkající se volného pohybu zboží, hlavně díky posílené předvstupní strategii, která vnesla řád a jasné požadavky do přejímání *acquis*. Nutno však připomenout, že ne ve všech oblastech se ČR tak dařilo jako v oblasti volného pohybu zboží, což bylo také předmětem kritiky v prvních zprávách komise z let 1998 a 1999. Přejímání legislativy se značně zrychlilo od roku 2000, v letech 1997, 1998 a 1999 panovala díky politickým změnám a celkové ekonomické i politické nestabilitě spíše jistá rigidnost. Česká republika tak byla nucena čelit kritickým výtkám Komise v jejích každoročních hodnotících zprávách. Dále probíhala jednání o vstupu podle příslušných výše zmíněných kapitol a pro jejich uzavření bylo nutno přijmout příslušnou legislativu. V následujícím výčtu uvádím alespoň některé právní akty, týkající se

⁷⁸ David Müller: *Cesta České republiky do Evropské Unie*, in: *Cesta ČR do EU* (ed. Hynek Fajmon), Centrum pro studium demokracie a kultury, Praha 2004, str. 43

volného pohybu zboží a požadavků EU v této oblasti, nejdůležitější bylo převádění směrnic nového přístupu s jejich základními požadavky na některé skupiny výrobků.

4.5.1. Sbližování legislativy v oblasti volného pohybu zboží⁷⁹

Horizontálními zákony, které ČR v této době přijala a které se vztahují k většímu počtu sledovaných oblastí jsou např. velmi důležitý zákon č. 22/1997 o technických požadavcích na výrobky, který vstoupil v platnost 1.9.1998 a obsahoval mimo jiné i požadavky na posuzování shody a oddělení funkce legislativní, normalizační a certifikační v rámci administrativní infrastruktury. Instituce zodpovědné za technické požadavky zastřešoval Úřad pro normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, který se staral o oblast směrnic nového přístupu. Dalšími nezávislými institucemi byl Český normalizační institut, který se staral o přejímání evropských norem a nahradil UNMZ v úloze českého zástupce v evropských institucích CEN, CENELEC a ETSI, Český institut pro akreditaci, který se staral o akreditaci zkušeben a byl nezávislou institucí, o dohled nad trhem se starala Česká obchodní inspekce a nad českým státním metrologickým systémem bděl Český metrologický institut. Sdružení zkušeben Čecholab bylo členem Evropského sdružení zkušeben. Velké množství směrnic nového přístupu bylo implementováno nařízením vlády o např. strojích, plynových nádob, stavebních produktů, zdravotnických zařízení, prostředků osobní ochrany, jednoduchých tlakových nádob atd. Tento zákon byl v roce 2000 novelizován (jako zákon č. 70/2000 Sb.) a díky němu a řady nařízení přijatých vládou v červenci 2000 se podařilo do českého práva převést v plném rozsahu principy nového přístupu a globálního přístupu o posuzování shody.

1.6.1998 vstoupil v platnost zákon o odpovědnosti za škody způsobené nekvalitními výrobky, tento zákon byl kritizován hodnocením Komise z roku 1998, že neodpovídá plně legislativě Unie. V roce 2000 byl přijat zákon o ochraně veřejného zdraví a zároveň byl novelizován zákon o ochraně spotřebitele, tak aby plně vyhovoval požadavkům Unie především v oblasti různého spotřebního zboží. V oblasti ochrany spotřebitele rovněž začaly provozovat činnost mnohé nevládní spotřebitelské organizace, z nichž ty nejdůležitější v roce 1999 uzavřely Dohodu o koordinovaném postupu ve specifikovaných otázkách ochrany spotřebitele.

V oblasti příprav na sbližování legislativy došlo v roce 1999 ke zřízení Koordinačního a revizního centra, které dohlíželo na překlady platné i nové legislativy EU do češtiny. Jen pro

⁷⁹ data k této kapitole převzata z Pozičního dokumentu České republiky ke kapitole Volný pohyb zboží, www.euroskop.cz

představu uvádím částku, která byla v roce 1999 použita na překlady legislativy z fondu PHARE: jednalo se o 450 000 EUR.⁸⁰

Motorová vozidla

Česká republika se v této oblasti řídila ustanoveními Hospodářské komise OSN pro Evropu, jejímž byla signatářem a do konce roku 1998 transportovala do své legislativy všechny její předpisy týkající se motorových vozidel a traktorů (celkem 105 ks).

Potraviný a léčiva

ČR přijala v této oblasti dva důležité zákony – zákon č. 110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích a zákon č. 79/1997 o lécích. Zodpovědnost za tuto oblast mělo ministerstvo zemědělství a min. zdravotnictví, Česká zemědělská a potravinářská inspekce, Státní veterinární inspekce, Státní fytosanitární správa a Hygienická správa.

Chemikálie a nebezpečné látky

V roce 1998 přijala ČR zákon č. 157/1998 Sb. o chemických látkách a přípravcích, který byl následován třinácti prováděcími předpisy platnými od února 1999. Dále ČR přijala zákon č. 156/1998 Sb. o hnojivech a zákon 167/1998 Sb. o návykových drogách. Tento zákon měl být ještě novelizován k plné kompatibilitě se směrnicemi EU.

Kosmetika

V oblasti kosmetických produktů se postupovalo podle nařízení vlády č. 174/1998 o technických požadavcích na kosmetické produkty a podle zákona o ochraně veřejného zdraví z roku 2000.

Metrologie a zkušebnictví

V této oblasti zbývalo pouze převzít do českého právního řádu cca 20 směrnic starého přístupu, k čemuž bylo přijato několik dodatků k zákonu č. 505/1990 o metrologii.

Cla

V této oblasti probíhaly legislativní práce velmi uspokojivě. Od 1.7.1997 platila v ČR novela celního zákona č. 113/1997a v červenci 1998 vstoupily v platnost dva celní předpisy, které se týkaly osvobození od dovozních cel. V polovině roku 1998 byla přijata legislativa, která měla harmonizovat problematiku celního režimu s hospodářským dopadem (pasivní zušlechťovací styk.), celních hodnot zboží a suspensivních režimů (celní poplatky a kvóty pro obchod se třetími zeměmi). Zároveň Česká republika pokračovala v zavádění výpočetní

⁸⁰ Národní program přípravy ČR na členství v EU r. 1999, str. 32

techniky pro potřeby celní správy a vyjádřila přání účastnit se komunitárního programu Mattheus pro školení celníků.

Stroje a výtahy

Česká republika zavedla příslušné požadavky na stroje vládním nařízením č. 170/1997 Sb. o technických požadavcích na stroje a dále vládním nařízením o požadavcích na výtahy, které bylo v platnosti od 1.4.1999.

Prostředky osobní ochrany

Kromě zákona 22/1997 upravovalo tuto oblast i vládní nařízení č. 172/1997 o technických požadavcích na prostředky osobní ochrany.

Zdravotnické přístroje

K tomuto tématu bylo v roce 1998 přijato vládní nařízení č. 180/1998 o technických požadavcích na zdravotnické přístroje a v roce 2000 zákon o zdravotnických přístrojích.

Plynové spotřebiče

Tato oblast byla pokryta vládním nařízením z roku 1997 o technických požadavcích na plynové spotřebiče a nařízením z roku 1999 o technických požadavcích na teplovodní kotle. V této oblasti byly v účinnosti technické harmonizované normy Unie.

Veřejné zakázky

Zde platil zákon o veřejných zakázkách č. 199/1994, který byl několikrát doplněn a v roce 1999 novelizován a jeho působnost byla rozšířena na společnosti poskytující veřejné služby (vodní hospodářství, energetiku, dopravu a telekomunikace).

Průmyslové vlastnictví

Dne 21.9.1999 byla Česká republika přizvána k přístupu k Evropské patentové úmluvě s účinkem od 1.7.2002 (splnění závazku v článku 67 Evropské dohody). Pro hladký přístup k této úmluvě musela ČR novelizovat svou stávající legislativu, a proto přijala novelu patentového zákona, zákona o ochranných známkách a zákona o užitných vzorech (zákon č. 116/2000 Sb.). Tímto zákonem také zavedla prodloužení doby výlučné ochrany pro léčiva či výrobky pro ochranu rostlin.⁸¹ Problematika ochrany názvu původu a ochrany zeměpisného značení byla v ČR řešena v zákoně č. 451/2001 o ochraně označení původu a zeměpisných označení.

Nepřímé Daně

⁸¹ *Jde o prodloužení doby ochrany po dobu testování, ověřování účinků a bezpečnosti před uvedením výrobku na trh, která je u farmaceutických a fytoosanitárních výrobků značně dlouhá a dříve majitelé patentů neměli možnost realizovat svůj monopol k využití chráněného vynálezu a tím získávat zpět prostředky vložené do výzkumu a vývoje. Více viz: Hana Machková a kol.: České podnikatelské subjekty a vnitřní trh EU, VŠE, Praha 2004*

Dne 1.7.1999 vstoupila v platnost novela zákona o spotřebních daních, na základě které došlo ke:

- změně měrných jednotek pro stanovení daně z uhlovodíkových paliv a maziv z hmotnostních jednotek (1 t) na objemové jednotky (1000 l)
- zvýšení sazeb daně z tabákových výrobků,
- zvýšení sazeb daní z uhlovodíkových paliv a maziv

V roce 2000 vstoupila v platnost novela zákona o DPH, která k 31.12.2001 rušila prodejny Duty/Tax free a upravovala možnost vracet DPH zahraničním osobám fyzickým i právnickým, které podnikají v zahraničí.

4.6. Vývoj přístupových jednání mezi ČR a EU

Jednání o přistoupení byla oficiálně zahájena 31.března 1998. Od dubna probíhal tzv. screening, neboli analytické srovnávání legislativy uchazečských zemí s evropským právem. Odborníci z Komise předávali zástupcům kandidátských zemí podrobné informace o acquis a zároveň zjišťovali, zda má ČR vybudovány potřebnou administrativu pro zavádění acquis a jak je se zaváděním daleko. Výsledky těchto zjištění byly dále podkladem pro identifikaci případných nedostatků a potřebných reforem, popřípadě potřebných přechodných období. Legislativa Unie byla seřazena celkem do 31 kapitol, které se pak projednávaly. O výsledku screeningu vypracovala Komise tzv. screeningovou zprávu, která obsahovala doporučení, zda je možno v daných kapitolách zahájit vlastní přístupová jednání. Po těchto přípravných jednáních se od listopadu 1998 odehrávala vlastní přístupová jednání na úrovni ministrů zahraničí. Do čela českého negociačního týmu byl jmenován náměstek ministra zahraničních věcí Pavel Telička, hlavním vyjednávačem Komise byl jmenován Klaus van der Pas, pro Českou republiku se stal hlavním vyjednávačem nejprve Michael Leigh, od roku 2000 Rutger Wissels.

Česká republika vypracovala na základě žádosti Komise v roce 1998 Národní program přípravy na převzetí acquis a ke všem kapitolám předložila do konce roku 1999 poziční dokumenty, na základě kterých pak Komise předložila Radě návrh společné pozice EU. Obsahem společné pozice byly klíčové úkoly, jejichž splněním bylo podmíněno uzavření kapitoly. První kapitolou byla kapitola Volný pohyb zboží, ale problematiku vztahující se k volnému pohybu zboží obsahovaly i další kapitoly, např. kap.č.7. Zemědělství, č.10. Daně, č.15. Průmyslová politika, č.23. Ochrana zdraví a spotřebitele, č.25. Celní Unie. Jednotlivé kapitoly byly projednávány v rámci mezivládních konferencí na úrovni zástupců v Bruselu a

finálně projednány a jejich uzavření vždy potvrzovala mezivládní konference na úrovni ministrů. Z celkového počtu kapitol bylo do konce roku 1998 uzavřeno sedm, v roce 1999 šestnáct a v roce 2000 zbývajících šest.

Vyjednávání o kapitole Volný pohyb zboží

Česká republika předložila 29.1.1999 poziční dokument ke kapitole Volný pohyb zboží (a dále poziční dokumenty k souvisejícím tématům – Ochrana spotřebitele a Celní Unie), kde popisovala stávající právní dokumenty nutné k transpozici příslušného práva EU a program jejich případné další novelizace, tak aby bylo dosaženo shody s legislativou EU. V tomto dokumentu se předpokládá, že Česká republika zavede maximální množství legislativy do konce roku 2001 a veškeré *acquis* převede do konce roku 2002. Zároveň ČR v tomto dokumentu žádala o přechodné období v oblasti bezpečnosti hraček pro děti do 36 měsíců do konce roku 2007 z důvodu pokračujícího výzkumu v oblasti nebezpečných organických látek, které mohou vniknout do organismu po kontaktu s ústy. Česká republika měla v této oblasti vyšší požadavky, než byly požadavky evropského práva a žádala o zvýšenou spolupráci se zeměmi EU. Požadavek na přechodné období pak ČR sama stáhla spolu s dalšími v roce 2001. Kapitolu Volný pohyb zboží se podařilo uzavřít 7.12.1999 a Česká republika ji uzavřela jako první ze všech kandidátských zemí. Do konce roku 2001 byly uzavřeny všechny významné kapitoly dotýkající se volného pohybu zboží a vnitřního trhu.⁸²

4.7. Shrnutí dosažených výsledků ČR v letech 1997 – 2000

Česká republika v letech 1997 – 2000 urazila velký kus cesty v procesu přistupování k EU. V těchto letech také musela čelit měnové krizi a hospodářské recesi spojené s celkovou vnější ekonomickou nestabilitou a dlouhodobě neřešenými strukturálními problémy. Vnější nerovnováha byla ze značné části zapříčiněna také zvýšením dovozů z Evropské Unie. V roce 1997 a 1998 vláda prosadila balíčky ekonomických opatření a Centrální banka prováděla restriktivní měnovou politiku. V důsledku toho se zlepšil stav veřejných financí, stabilita měny i vnější ekonomické rovnováhy, a v roce 2000 již došlo opět k zrychlení hospodářského růstu. Zároveň s ekonomickými těžkostmi ČR procházela obdobím politické nestability. V oblasti obchodních vztahů s Evropskou unií se objevilo několik sporů, které však většinou

⁸² Kapitola Daně: 28.11.2001, kapitola Ochrana spotřebitele 19.5.1999, Celní Unie 14.6.2000, Volný pohyb služeb 29.3.2001, Volný pohyb osob 26.10.2001, Volný pohyb kapitálu 1.6.2001

byly řešeny smírně s ústupky především na straně ČR. To dokladuje, že ČR ještě na konci devadesátých let neměla dostatečné negociační schopnosti a pozice k vyjednávání s mnohem silnějším partnerem EU.

Stejně jako ostatní kandidátské země ČR přijala na začátku sledovaného období posílenou předvstupní strategii, jejímž nástrojem se stalo mimo jiné Přístupové partnerství a která po několika letech nesla své ovoce. Proces přistupování se stal strukturovanějším a významně se zrychlil. Evropská Komise začala každý rok vypracovávat hodnotící zprávy, dle kterých se začala ČR řídit. První dvě zprávy z roku 1998 a 1999 byly značně kritické, ale již třetí zpráva z roku 2000 vyzněla pozitivněji a svědčila o kladném obratu v procesu přistupování. Ve sledované oblasti volného pohybu zboží a přidružených oblastí (nepřímé daně, ochrana spotřebitele, ochrana hospodářské soutěže, ochrana průmyslového vlastnictví) bylo dosaženo obrovského pokroku, kapitolu Volný pohyb zboží ČR uzavřela již v roce 1999 jako první z kandidátských zemí.

5. Období 2001 – 2004

5.1. Nový růst ekonomiky

Růst nastartovaný v roce 2000 pokračoval i v následujících letech se stále zvýšenou intenzitou. V roce 2001 se Česká republika těšila růstu 2,5%, jehož dynamika se sice poněkud snížila v roce 2002 (1,9%), ale již v letech 2003 a 2004 dosahoval růst hospodářství hodnot nad 3%.⁸³ Hospodářský růst byl tažen především hrubou tvorbou fixního kapitálu, která doprovázela vysoký příliv zahraničních investic. Díky balíčku investičních pobídek, který už v roce 1998 zavedla vláda, proudily do České republiky v obnovené síle zahraniční investice, které reagovaly také na stabilizaci ekonomického a politického prostředí a výhledový vstup ČR do EU. V roce 2000 pocházelo 81% přímých zahraničních investic v České republice z EU.⁸⁴

Začala se zvyšovat nezaměstnanost, která byla v období měnové krize ještě jednou z nejnižších v Evropě, a to hlavně díky pokračující restrukturalizaci v průmyslu a odstraňování problému přezaměstnanosti. Dalším poněkud znepokojujícím problémem se stala platební bilance, schodky jejíhož běžného účtu opět začaly narůstat až nad hodnoty 5% HDP a také schodek veřejných financí, který v roce po odečtení příjmů z privatizace dosáhl neuvěřitelných 9% HDP!⁸⁵

tabulka 14: Vývoj HDP a nezaměstnanosti v letech 2001 – 2004 (mld. Kč)

U k a z a t e l	2001	2002	2003	2004
HDP	2 352,2	2 464,4	2 577,1	2 814,8
HDP na 1 obyvatele v PPS	13 891	14 419	15 215	16 257
HDP	2,5	1,9	3,6	4,5
Míra registrované nezaměstnanosti	8,54	9,15	9,90	10,24

zdroj: ČSÚ

5.2. Vývoj zahraničního obchodu se zeměmi EU

Obchod mezi ČR a EU nadále rostl. Od roku 2000 navíc bilance zahraničního obchodu se zeměmi EU zůstávala kladná a neustále se zlepšovala, celková bilance zahraničního obchodu byla sice záporná, ale její schodek se zmenšoval. V roce 2002 se sice vývoz do zemí

⁸³ Data přejata ze statistik ČSÚ z roku 2007, některé starší údaje se liší, hlavně díky použití jiné metodiky.

⁸⁴ CERGE-EI: Czech republic invited to the EU, Praha 2002, str. 11

⁸⁵ tamtéž, str. 12

EU snížil oproti předchozímu roku, ale to bylo způsobeno zpomalením hospodářského růstu v zemích EU, a hlavně v našem největším obchodním partnerovi Německu. I nadále se potvrzoval trend zbožové struktury, která byla v vzájemném obchodě založena v dovoze z EU hlavně na strojírenských a elektrotechnických výrobcích, dopravních prostředcích a základních strojírenské a elektrotechnické výrobky, dopravní zařízení, základní kovy a textilní výrobky.

tabulka 15: Vývoj zahraničního obchodu v letech 2001 – 2004 (mil. Kč)

Ukazatel	2001	2002	2003	2004
Vývoz celkem	1 268 149	1 254 860	1 370 930	1 722 657
EU 15	875 729	858 345	957 436	1 176 412
Dovoz celkem	1 385 564	1 325 671	1 440 723	1 733 776
EU 15	868 294	798 115	853 560	1 028 286
Bilance celkem	-117 415	-70 811	-69 793	-26 438
EU 15	7 435	60 230	103 876	148 126

Zdroj: ČSÚ

5.3. Obchodní vztahy se zeměmi EU

Obchodní vztahy s Evropskou unií se vyvíjely v souvislosti s plněním Evropské dohody. V lednu 2002 Česká republika odstranila poslední dovozní clo na průmyslové výrobky pocházející z Unie (vláda stáhla nařízení z roku 1999, které zvýšilo cla pro silniční tahače návěsů, vyráběné v Unii). V březnu 2001 bylo dosaženo pokroku v oblasti úlev na obchod s rybami a rybnými produkty. Díky vstupu v platnost protokolu PECA v červenci 2001 se mohla stále rozšiřovat oblast uznávání shody a akceptace průmyslových výrobků.

Ovšem v červnu 2001 zahájila EU opět další antidumpingové řízení proti dovozům ocelářských výrobků z České republiky, jednalo se o trubky a dráty z oceli a železa. V srpnu roku 2001 byla uvalena antidumpingová cla na ocelová lana a kabely vyrobené v České republice.

V průběhu roku 2001 se rovněž projednávala připojení dalších sektorových příloh k Protokolu PECA. PECA se tak rozšiřoval na další a další skupiny výrobků. Po technických konzultacích došlo na počátku roku 2001 k zahájení expertních jednání o paralelních dohodách k PECA se státy EHP/ESVO a se Švýcarskou konfederací. Podobná jednání byla rovněž vedena s Maďarskem.

5.4. Přejímání legislativy v oblasti volného pohybu zboží

5.4.1. Strategické dokumenty

V lednu 2001 schválila česká vláda nový akční plán pro vstup ČR do EU, který představil především úkoly pro jednotlivá ministerstva. Česká republika pokračovala v přípravách na členství v rámci Národního programu přípravy i v roce 2001. Národní program přípravy byl schválen 9.května, vycházel především z předchozích národních programů a z hodnotících zpráv Komise. V dalších letech již program nebyl aktualizován, nicméně v dubnu 2002 česká vláda přijala dokument nazvaný Souhrn zbývajících úkolů České republiky pro vstup do EU, který pak ještě aktualizovala. V **Národním programu přípravy ČR 2001** ČR definovala zbývajcí úkoly, které bylo nutno splnit pro přejímání legislativy EU a jejího vynucování. V oblasti volného pohybu zboží ČR zbývalo přejmout některé technické předpisy EU podle aktualizovaného *Harmonogramu legislativních kroků k zajištění transpozice technických předpisů ES do legislativy ČR* schváleného v březnu 2001. Program konstatoval, že mezi další priority patří zejména přejímání směrnic starého přístupu, neboť na horizontální úrovni bylo díky přijetí novel zákona o technických požadavcích na výrobky (71/2000 Sb.) a zákona o ochraně veřejného zdraví (258/2000) dosaženo takového stupně sladění legislativy, že to umožnilo uplatňování PECA.⁸⁶ Dále program konstatoval, že probíhá schvalování dalšího důležitého horizontálního zákona o obecné bezpečnosti výrobků. Jako nejdůležitější střednědobé priority označil Program další posilování institucí, zvyšování jejich personálních a odborných kapacit. Další prioritou bylo vybudování pracoviště pro zajištění výměny informací a notifikací s EU o technických předpisech a opatřeních vedoucích k vytvoření technických překážek.⁸⁷ V oblasti volného pohybu zboží v neharmonizované sféře Program vytyčil priority především v oblasti institucionální.

Konstatoval, že „Hlavní priority dalšího období se týkají jednoznačného a definitivního určení konkrétních orgánů zodpovědných za oblast vnitřního trhu EU tam, kde ještě musí dojít k založení či dobudování funkční infrastruktury např. v oblastech:

⁸⁶ Národní program přípravy ČR na členství v EU r. 2001, str. 48

⁸⁷ Notifikace znamená oznámení znění předpisů státu, které zajistily transpozici směrnic, Evropské komisi.

Povinnost notifikace vyplývá zpravidla ze závěrečných ustanovení každé směrnice. Členské státy jsou dále povinny ohlásit Komisi veškeré připravované technické národní předpisy, které by mohly představovat překážku fungování vnitřního trhu

- Sledování dodržování ustanovení dle čl. 28-30 Smlouvy o ES (zákaz množstevních omezení dovozu a opatření s rovnocenným účinkem), včetně uplatňování principu vzájemného uznávání.
- Výměny informací o národních opatřeních omezujících princip volného pohybu zboží.
- Výměny informací ve vztahu k narušení vnitřního trhu z hlediska omezení pohybu zboží (např. blokády hranic apod.).⁸⁸

Další opatření Program vyžadoval v oblasti kulturních statků nezákonně vyvážených z území členských států (bylo kritizováno v minulé zprávě Komise).

Program pokračoval v zavedené praxi vypracování podrobných tabulek přejímání legislativy a harmonogramu přejímání a rovněž tabulek v oblasti nelegislativních úkolů.

13.listopadu 2001 zveřejnila Komise již svoji čtvrtou pravidelnou **Zprávu o připravenosti České republiky z r. 2001** na vstup. Tato hodnotící zpráva vyzněla opět lépe než všechny předchozí. Kladně hodnotila přijetí Předvstupního hospodářského programu z dubna 2001 a schválení Plánu hospodářského růstu v červnu 2001, tzv. „Plánu velkého třesku“. Komise přivítala obnovený hospodářský růst a zvýšenou dynamiku exportu, ačkoliv upozornila na zvyšující se inflaci, výrazné zhoršení deficitu běžného účtu platební bilance a rozpočtového deficitu. Komise také poprvé jednoznačně prohlásila, že „Česká republika je fungující tržní ekonomikou a v blízké době by měla být schopna vyrovnat se s konkurenčními tlaky a tržními silami v Evropské unii“⁸⁹ V oblasti volného pohybu zboží Komise konstatovala, že „I tento rok může být stejně jako v posledních dvou Pravidelných zprávách zopakováno pozitivní hodnocení zaznamenávající kontinuální pokrok.“⁹⁰ Komise obzvláště pochválila zlepšení legislativního rámce v oblasti horizontálních opatření a legislativy sektorového přístupu, kde bylo dosaženo souladu v mnoha oblastech, od hraček až po léčiva stejně tak jako v oblasti nového přístupu, kde bylo dosaženo dalšího pokroku v přejímání legislativy o rekreačních přístrojích a diagnostických zdravotnických přístrojích *in vitro*. Komise konstatovala, že bylo implementováno 90% harmonizovaných evropských norem. Zpráva dále kladně komentovala pokrok dosažený v oblasti ochrany spotřebitele (broušené sklo a označování obuvi). Zpráva také kladně hodnotila postup ČR v oblasti cel a celní Unie (tato kapitola byla předběžně uzavřena v červnu 2000), ale kritizovala snahy o snížení

⁸⁸ citováno přesně dle Národního programu přípravy z roku 2001, str. 52

⁸⁹ Zpráva Komise z roku 2001, str. 34

⁹⁰ *tamtéž*, str. 37

čekacích dob na hranicích, které zatím nepřinesly pozitivní výsledky. Celkově zpráva konstatovala pokrok ve všech oblastech týkajících se sblížení s *acquis* vnitřního trhu.⁹¹

Rok 2002 se stal posledním rokem vyjednávání o negociačních kapitolách týkajících se vstupu do EU, ČR zbývalo 7 kapitol. Dle sdělení Komise v dokumentu *Na cestě k rozšířené unii* se předmět jednání omezil na veškeré *acquis* přijaté a schválené do 1. listopadu 2002. Samozřejmě i poté pokračovalo v meziobdobí mezi uzavřením všech kapitol a přistoupením kandidátských zemí k Unii více než jednoleté období, kdy byly přijímány nové právní akty *acquis*. Přejímání těchto předpisů mělo být ošetřeno ve smlouvě o přistoupení stejně jako při předchozích rozšířeních. Pokrok v jejich přejímání, ale i v přejímání zbylých nedodělků z minulých let monitorovaly Zprávy Komise z roku 2003 a rovněž např. Internal Market Scoreboard.

V říjnu 2002 vydala Komise poslední **Zprávu o pokroku ČR na cestě k přistoupení 2002** před uzavřením přístupových jednání. Do vydání zprávy měla ČR uzavřeno 25 kapitol. Zpráva celkově vyzněla pozitivně a Komise v ní konstatovala, že Česká republika je schopna převzít závazky spojené se členstvím v souladu s předpokládaným časovým rámcem. Ve zprávách na všech deset kandidátských zemí rovněž Komise navrhla ukončení vstupních rozhovorů do konce roku 2002, podepsání přístupových smluv v průběhu dubna 2003 a vstup do Unie v roce 2004, tak aby se nové země již mohly účastnit voleb do Evropského parlamentu.

V zprávě z roku 2002 Komise přijala pozitivně pokroky v reformě státní správy či reformě soudnictví, nadále jako v předchozích zprávách kritizovala situaci Romů. V oblasti volného pohybu zboží Komise zopakovala pozitivní hodnocení minulých zpráv. Konstatovala, že existuje rámcová legislativa v oblasti horizontálních opatření, dále vyzdvihla přijetí téměř veškeré legislativy starého přístupu. Dále uvedla, že ČR převedla již 99% všech harmonizovaných evropských norem. Pozitivně také hodnotila institucionální zajištění dané oblasti, za jedinou oblast, ve které je stále ještě co zlepšovat, označila dozor nad trhem u některých specifických produktů, jako je kosmetika, potraviny, zdravotnické prostředky. Další zlepšení také podle zprávy vyžadovala oblast veřejných zakázek. Závěrem Komise pochválila Českou republiku za obecně dobrý pokrok v přejímání *acquis* a za dobrou způsobilost příslušných orgánů. Konstatovala, že v této oblasti ČR nepožaduje žádná přechodná období.

⁹¹ Pravidelná zpráva Komise o pokroku ČR na cestě k přistoupení r. 2002, str.35

5.4.2. Aktivity ČR v oblasti volného pohybu zboží⁹²

V letech 2001 – 2004 Česká republika pokračovala v přejímání *acquis* a dobudování institucionálních struktur v oblasti volného pohybu zboží. Jak konstatovala již zpráva Komise z roku 2000, v oblasti volného pohybu zboží Česká republika dosahovala trvalého a dobrého pokroku. Přesto zbývalo ještě několik důležitých právních předpisů, které ČR musela přijmout, hlavně v oblasti horizontální a v oblastech sektorového přístupu. V následující kapitole si ty nejdůležitější z nich připomeneme.

Horizontální opatření

V lednu roku 2001 nabyt účinnosti zákon o ochraně veřejného zdraví č. 258/2000, který představoval důležitý krok k sladování legislativy s *acquis* v této oblasti. Dalším důležitým předpisem byl zákon o všeobecné bezpečnosti výrobků z července 2001, který poskytl rámec pro bezpečnostní kontroly na vnějších hranicích v souladu s *acquis* k bezpečnosti výrobků dovážených ze třetích zemí. Zákon mj. klade na výrobce, dovozce a distributory odpovědnost za uvádění bezpečného zboží na trh a dále je zavazuje k poskytování dostačujících informací spotřebitelům.

Také byla přijata novela zákona o technických požadavcích na výrobky.

Předpisy nového přístupu

V roce 2001 nabylo účinnosti nařízení vlády o technických požadavcích a posuzování shody u koncových radiových a telekomunikačních zařízení a dále nařízení vlády o domácích spotřebičích a vahách s neautomatickou činností (NAWI). Ošetření oblastí výbušnin pro civilní použití zajistila novelizace zákona o hornické činnosti, výbušninách a státní báňské správě.

Předpisy starého přístupu

V roce 2001 nabyt účinnosti novela zákona o hnojivech, která tak transponovala příslušné *acquis*. Od ledna 2002 nabyt účinnosti nařízení vlády, kterými byly stanoveny technické požadavky na tlakové nádoby na plyny a aerosolové rozprašovače.

Kosmetika

⁹² Data v této kapitole převzata z pravidelných hodnotících zpráv Komise z let 2001 a 2002 a z Národního plánu přípravy ČR z roku 2001

Díky novému zákonu o ochraně veřejného zdraví mohlo být zrušeno schvalování kosmetických výrobků hlavním hygienikem před jejich uvedením na trh, což dříve značně komplikovalo proces uvádění na trh.

Motorová vozidla

V červenci 2001 nabyl účinnosti nový zákon o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích.

Potraviny

V roce 2001 dále nabyla účinnosti novela zákona o potravinách a tabákových výrobcích a během roku 2001 také ČR transponovala větší část *acquis* v oblasti označování potravin.

Cla a celní problematika

V březnu 2001 byl schválen zákon o navrácení kulturních statků a zákon o vývozu kulturních statků za hranice EU. Oba zákony měly nabýt účinnosti až dnem vstupu do EU. V červnu 2002 vstoupila v platnost novela celního zákona. Novela zákona o opatřeních týkajících se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího určitá práva duševního vlastnictví vstoupila v platnost v září 2002 zavedla nová oprávnění pro celní úředníky v oblasti paděláních a pirátství, včetně pravomoci informovat držitele práv o totožnosti deklarantů a pravomoci prohlásit zboží za padělané nebo pirátské v rámci právního řízení. Přijetím těchto právních aktů ČR dokončila sladování *acquis*.⁹³ K 31.12.2001 ČR uzavřela Duty/Tax free obchody na hraničních přechodech.

Ochrana spotřebitele

Zákon na ochranu spotřebitele byl novelizován v roce 2000. V lednu 2001 nabyla účinnosti novela občanského zákoníku, která převáděla směrnice o ochraně spotřebitelů v oblastech smluv uzavřených mimo obchodní prostory, smluv na uzavřených na dálku a nekalých podmínek ve spotřebitelských smlouvách. V roce 2001 také Česká obchodní inspekce významně zasáhla proti praktikám „dvojích cen“, totiž případů, kdy cizinci za stejné služby musí platit více, než čeští občané. Tím přispěla výrazně ke snížení výskytu tohoto jevu.

⁹³ Pravidelná zpráva Komise o pokroku ČR na cestě k přistoupení r. 2002, str. 109

V roce 2002 nabyl účinnosti zákon o spotřebitelském úvěru a novela zákona o regulaci reklamy. Česká republika se rovněž stala účastníkem systému RAPEX (systému rychlé výměny informací o nebezpečných výrobcích)

5.5. Přístupová jednání

V průběhu roku 2001 probíhala jednání o dalších důležitých kapitolách vnitřního trhu. V únoru se Česká republika rozhodla o stažení některých svých žádostí na přechodná období. Šlo o oblasti daní, energetiky a ochrany životního prostředí. K našemu tématu se vztahuje blížeji oblast DPH a spotřební daně. Česká republika se rozhodla stáhnout žádost o přechodné období v dočasném používání nižší sazby DPH na telekomunikační služby. Dále se rozhodla zvýšit sazbu spotřební daně na pohonné hmoty a také netrvala na nižší sazbě DPH u stavebních prací jako celku.⁹⁴ Ustoupení od svých požadavků ohlásily i další kandidátské země, motivem mohla být snaha získat lepší vyjednávací pozici ve srovnání s ostatními kandidátskými zeměmi.⁹⁵

V průběhu března byla uzavřena kapitola volný pohyb služeb a v říjnu 2001 byla uzavřena jedna z nejproblematictějších kapitol – volný pohyb osob. V dalším kole jednání, které probíhalo v listopadu 2001, se podařilo uzavřít kapitolu Daně. Česká republika požadovala v oblasti daní některá přechodná období a také trvalé výjimky. Jednalo se o tato přechodná období:

- zachování snížené sazby DPH u dodávek tepelné energie do 31.12.2007, u dodávek stavebních prací pro účely bydlení do 31.12.2007
- zachování nižších sazeb spotřební daně u cigaret a tabákových výrobků do 31.12.2006 pro dosažení 57% zdanění, přizpůsobování se této oblasti do konce roku 2007
- trvalá výjimka: osoby s obratem nižším než 35 tisíc euro jsou osvobozeny od registrace plátce DPH
- trvalá výjimka: zvláštní úprava spotřební daně z lihu u domácích pěstitelů (z cílem zachovat tradiční domácí výrobu ovocných destilátů)⁹⁶

Ve dnech 14.-15.prosince 2001 se konal summit v Laekenu, kde bylo Evropskou radou rozhodnuto, že pokud budou přípravy na členství postupovat stejným tempem jako

⁹⁴ Luděk Urban: *Evropský vnitřní trh a příprava ČR na začlenění*, Praha Linde 2002, str. 222

⁹⁵ Hynek Fajmon (ed.): *Cesta ČR do Evropské Unie*, str. 44

⁹⁶ Petr König a kol.: *Učebnice evropské integrace, Barrister & Principal, Praha 2006, str. 329*

dosud, bude možno za země schopné uzavřít do konce roku 2002 vstupní pohovory považovat: Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Českou republiku, Slovensko, Estonsko, Litvu, Lotyšsko, Maltu a Kypr. Poprvé tak bylo všech těchto deset zemí jmenováno najednou. Tyto kandidátské země se také poprvé účastnily pracovních jednání dalšího zasedání Evropské rady na jaře 2002 v Barceloně. Na dalším summitu, který se konal v červnu 2002 v Seville, Evropská rada potvrdila záměr Unie přijmout všech deset kandidátů najednou a jako časový výhled na ukončení jednání o finančních podmínkách přistoupení uvedla listopad 2002. V roce 2002 zbývalo České republice uzavřít 7 kapitol, přičemž kapitoly rozpočet, instituce, zemědělství, doprava a různé byly ponechány až na prosincový summit v Kodani.

5.5.1. Závěrečná jednání o vstupu – summit v Kodani a smlouva o přistoupení

Poslední fáze vyjednávacího procesu probíhala na summitu Evropské rady v Kodani 12. a 13. prosince 2002. Tato náročná vyjednávání se soustředila na uzavření posledních kapitol a hlavně na finanční podmínky přistoupení. Problematika volného pohybu zboží se neřešila. Finanční a rozpočtová ustanovení vycházela z původního finančního rámce pro rozšíření, který byl schválen Evropskou radou v Berlíně v březnu 1999 a vymezil finanční prostředky na rozšíření do konce roku 2006 na 58 070 milionů eur, pro období 2004 – 2006 to mělo být 42 590 milionů eur. Tato částka byla výsledkem náročného kompromisu mezi rozdílnými zájmy v rámci členských zemí. Výsledky jednání o rozpočtu totiž musí být schváleny jednomyslně. Důležitým aspektem rozpočtu byl i limit pro maximální odvody do rozpočtu stanovený stejně jako v předchozím období na 1,27% HDP členské země a zájmy zemí v pozicích čistých plátců, které se obávaly další zátěže svých národních rozpočtů, pokud budou muset díky přistoupení nových zemí více. Velkým problémem byly i finanční náklady společné zemědělské republiky, neboť přiznání stejných finančních podmínek novým členským zemím by znamenalo navýšení rozpočtu o 50%. Ujednání z Berlína proto původně vůbec nepočítala se zavedením přímých plateb pro zemědělce z nových zemí. Proti tomu se ale všechny kandidátské země ohradily, a proto byly nakonec v Kodani odsouhlaseny postupně se zvyšující platby – v roce 2004 to mělo být 25% z plné sazby, v roce 2005 30% a v roce 2006 35%. Od roku 2007 (40%) měl být roční přírůstek platby až do roku 2013 10%. (Evropská Unie doufala, že do té doby už bude společná zemědělská politika dávno reformována.) Tyto platby svým zemědělcům mohly kandidátské země doplnit až o 30% z národních rozpočtů.

Původní finanční rámec schválený v Berlíně předpokládal rozšíření o 6 zemí v roce 2002, a protože nakonec mělo dojít k rozšíření o 10 zemí až v roce 2004, předložila Komise v lednu 2002 nový finanční rámec, který již nepočítal s prostředky pro roky 2002 a 2003. Celková částka na roky 2004 – 2006 se poněkud zmenšila, šlo o 40 852 milionů eur o který se mělo podělit všech deset kandidátských zemí a částky pro jednotlivé země závisely na jejich vyjednávacím umu. Nové země ale z rozpočtu mohly získat pro roky 2004-2006 nárok na rozpočtové kompenzace (dosud je mělo pouze Spojené království). Z důvodů vzniku nového finančního zatížení, které by vzniklo pro nové země z titulu povinnosti přispívat do rozpočtu, navrhlo dánské předsednictví v průběhu summitu jako pomoc *zvláštní nástroj pro paušální hotovostní toky*, které získaly všechny nové členské země. Na summitu v Kodani bylo dodatečně rozděleno 300 mil eur, z nichž ČR získala největší částku – 83,1 milionů eur. ČR si také vyjednala převod části peněz ze strukturálních fondů do rozpočtových kompenzací, šlo o 100 milionů eur. To zajistilo ČR jistotu v čerpání těchto peněz, protože strukturální závazky nejsou nárokové a jejich čerpání závisí na předkládání dostatečného počtu kvalitních projektů v členské zemi. Česká republika získala v rámci paušálních hotovostních toků na roky 2004 – 2006 tyto sumy: 174,7 mil eur, 91,55 mil eur, 91,55 mil eur.⁹⁷ ČR, Kypr, Malta a Slovinsko ještě získaly tzv. *dočasné rozpočtové náhrady*, protože by jim i po započtení paušálních hotovostních plateb vznikla čistá rozpočtová pozice horší než v roce 2003. Česká republika získala celkem za roky 2004 – 2006 roční sumy: 125,4 mil eur, 178 mil eur, 85,1 mil eur.⁹⁸ Česká republika se po započítání všech plateb stala v letech 2004 – 2006 čistým příjemcem, to však nebylo garantované vzhledem ke zmiňovanému charakteru peněz ze strukturálních fondů. Odhadovaná čistá pozice ČR v přepočtu na jednoho obyvatele však vyšla nejnižší ze všech nových členských států. Musíme ale zohlednit finanční výhody, které ČR plynou z přechodných období a jsou těžko finančně vyčíslitelné, rozhodně však čistou rozpočtovou pozici ČR zlepšují.

Na summitu v Kodani bylo také schváleno datum podpisu přístupové smlouvy na 16.4.2003 a datum přistoupení na 1.5.2004. Do té doby měla proběhnout ratifikace přístupové smlouvy. ČR stanovila ratifikaci smlouvy o přistoupení v referendu 13.-14. června 2003.

⁹⁷ *Akt o podmínkách přistoupení ČRz roku 2003 (AA2003/ACT/cs), str. 36*

⁹⁸ *Akt o podmínkách přistoupení ČRz roku 2003 (AA2003/ACT/cs), str. 35*

5.6. *Shrnutí dosažených výsledků ČR v období 2001-2004*

Česká republika se v letech 2001 – 2004 těšila poměrně příznivému růstu ekonomiky, poté co se vzpamatovala z recese v předchozích letech. Česká republika v letech 2001 – 2004 dokončila proces přistupování k EU. Samotná jednání o vstupu byla zakončena již na konci roku 2002, proces zapojování se do vnitřního trhu však pokračoval až do roku 2004 a pokračuje vlastně dodnes. Kapitola volný pohyb zboží byla uzavřena již v roce 1999, přesto měla však ČR v této oblasti až do vstupu ještě mnoho práce v oblasti sblížení práva, posilování infrastruktury institucí a zapojování se do evropských certifikačních a normalizačních institucí. Snahy České republiky v oblasti volného pohybu zboží stejně jako v jiných oblastech hodnotily pravidelné každoroční zprávy Komise. Převážně díky i těmto zprávám, které byly zpočátku velmi kritické a nelítostné, se úsilí ČR na cestě k přistoupení v letech 2000 – 2002 velmi zvýšilo, ačkoliv je nutno připomenout, že v oblasti volného pohybu zboží, technické normalizace, certifikace a akreditace dosahovala Česká republika stabilně velmi dobrých výsledků již v prvních letech přístupových jednání. Česká republika podepsala přístupovou smlouvu s EU 16.4.2003 a stala se členem 1.5.2004.

6. Česká republika po vstupu – dopady plného zapojení do vnitřního trhu Unie

Česká republika se okamžikem vstupu plně zapojila do vnitřního trhu Unie, což pro ni znamenalo oficiální vstup do třetího stádia ekonomické integrace s EU. Jaký měl tento přechod na ČR vliv? Znamenalo to, že se občané České republiky probudili ráno 1.5.2004 a museli čelit nové ekonomické realitě? Zajisté ne. Jak je patrné z předchozích kapitol diplomové práce, začleňování do struktur vnitřního trhu EU (v oblasti zboží) se dělo postupně, postupně byly odstraňovány překážky vzájemného obchodu se zbožím, což zahrnuje cla, kvóty a licence a během těchto let příprav také ČR odstraňovala další netarifní překážky přejímáním evropského práva v oblasti technických, hygienických, zdravotních a dalších požadavků na výrobky. Přesto však zbývalo ke dni vstupu několik bariér především v oblasti zemědělských výrobků, které jsou EU považovány za nejcitlivější a jejich obchod podléhá pravidlům Společné zemědělské politiky. Tyto bariéry ve vzájemném obchodě (především kvóty a dovozní přírážky) byly ke dni vstupu odstraněny a jak se to projevilo na vzájemném obchodě se zemědělskými výrobky, ukáží dále.

V následující kapitole budu analyzovat vliv vstupu ČR do EU z hlediska makroekonomického (HDP, cenová stabilita, zahraniční obchod) i mikroekonomického (především vliv na ekonomické subjekty v ČR) a také z hlediska volného pohybu zboží. ČR je od května 2004 sice plnoprávným členem EU, ale to neznamená, že může polevit ve svých aktivitách v oblasti přejímání *acquis* vnitřního trhu atd. Komise sleduje pečlivě všechny členské státy a v rámci zpráv Internal Market Scoreboard zveřejňuje výsledky implementace směrnic vnitřního trhu. Tyto zprávy v prvních letech členství ČR v EU ukázaly, že ČR byla mezi členskými státy v přejímání legislativy jedna z nejhorších, pak se ale její pozice výrazně zlepšila, když zvýšila své úsilí, jak ukáží dále.

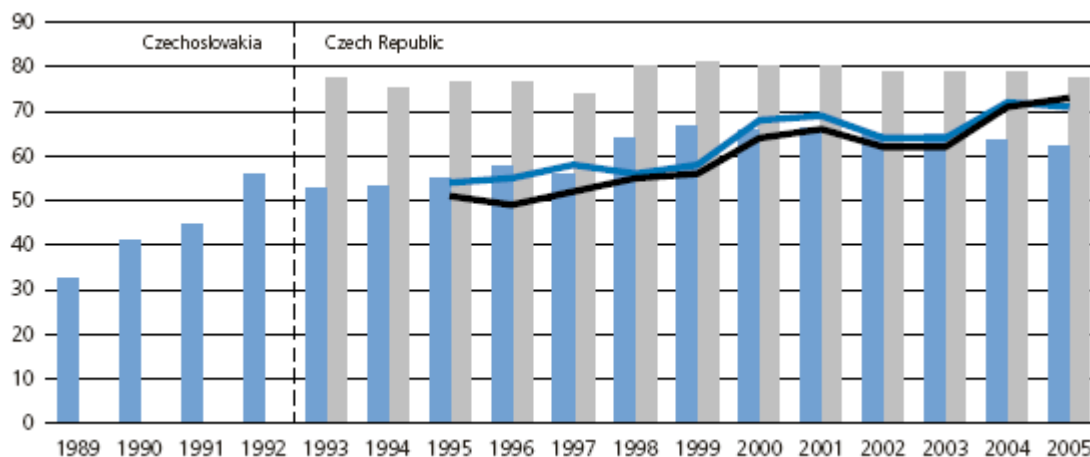
6.1. Makroekonomické dopady vstupu

Růst HDP, zahraniční investice, otevřenost ekonomiky

V letech 2004 – 2006 rostl HDP velmi uspokojivými tempy. V roce rostl HDP tempem 4,5%, v dalších letech již tempy 6,4% (v roce 2007 byl růst podobný – kolem 6,2%, což byl velmi dobrý výsledek v rámci průměru EU-25, lépe si vedly jen pobaltské státy s tempy růstu až 9%). Jak se na tomto růstu projevil vliv vstupu ČR do Unie? Předně musíme zdůraznit, že vliv vstupu ČR do EU na HDP se bude projevovat jen postupně, v souvislosti

s mnoha faktory. Nejdůležitějším z nich je podíl zahraničního obchodu na HDP, který v ČR dosahuje výšky přes 70% HDP⁹⁹, Česká republika je typickým příkladem malé otevřené ekonomiky a její otevřenost se neustále zvětšuje, jak ukazuje níže přiložený graf. Česká republika se vstupem do EU vstoupila na vnitřní trh o síle 457 milionů obyvatel a otevřely se jí zcela nejen trhy starých, ale i nových členských zemí, čímž se pro české výrobce otevřely další exportní příležitosti. Nutno ovšem dodat, že bylo dosaženo značné obchodní integrace již před vstupem. Členské země EU-15 se podílely na dovozu a vývozu ČR v době vstupu již cca 60%, po započtení EU-25 tento podíl vzrostl na téměř 80%. Tato čísla ukazují, že ČR s jistou mírou nadsázky s nikým jiným než s EU neobchoduje a proto bylo zapojení do vnitřního trhu EU v oblasti zboží pro ni velice výhodné. Celkový vývoz zboží se za dané období zvýšil o 23,8 % a dovoz zboží o 17,5 %¹⁰⁰, což byla naprosto bezprecedentní tempa. (v předchozích letech se jednalo o tempa kolem deseti procent.) Pokud vezmeme v úvahu pouze dovoz a vývoz s EU25, pak dojdeme k ještě o něco vyšším číslům, např. dovoz z EU25 se v roce 2004 oproti roku 2003 zvýšil přibližně o 26%. Podobný trend vykázal i vývoz do EU25. Příčinu můžeme skutečně vidět ve vstupu do vnitřního trhu EU, neboť ačkoliv obchod s EU15 byl téměř zcela liberalizován již před vstupem, v obchodě s novými členskými státy přetrvávaly ještě některá omezení až do vstupu všech těchto zemí do EU.

Graf 1: Míra otevřenosti ČR v letech 1993 – 2005, v % HDP

Zdroj: CERGE-EI: Czech republic in the EU 2006 – Two years after, Praha 2006, str. 75

vysvětlivky:

- - podíl EU-15 v celkovém obchodu se zbožím
- - podíl EU-25 v celkovém obchodu se zbožím
- - podíl importů na HDP
- - podíl exportů na HDP

⁹⁹ CERGE-EI: Czech republic in the EU 2006 – Two years after, Praha 2006, str. 75

¹⁰⁰ ČNB: Vývoj zahraničního obchodu v prvním roce po vstupu ČR do EU,

http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2005/2005_cervenec/boxy_a_prilohy/c_05_cervenec_b2.html

Celková bilance zahraničního obchodu je pro ČR s EU-15 i EU-25 od roku 2005 výrazně kladná. Schodek se koncentroval pouze v obchodě s třetími zeměmi. České výrobky se však na trzích třetích zemí začaly uplatňovat mnohem výrazněji – v roce 2004 ve srovnání s rokem předchozím vývoz vzrostl o více než 26 %. Např. vývoz do rozvojových zemí zaznamenal nárůst o 33,8 % a pasivní saldo se snížilo o téměř 14 mld. Kč na 52,6 mld. Kč.¹⁰¹

tabulka 16: Vývoj zahraničního obchodu v letech 2004 – 2006, mil Kč

Ukazatel	2004	2005	2006
Vývoz celkem	1 722 657	1 868 586	2 144 005
EU 25	1 480 621	1 570 719	1 798 824
EU 15	1 176 412	1 233 123	1 405 576
Dovoz celkem	1 749 095	1 829 962	2 101 038
EU 25	1 256 205	1 298 688	1 471 602
EU 15	1 028 286	1 055 996	1 173 846
Bilance celkem	-26 438	38 624	42 967
EU 25	224 416	272 031	327 222
EU 15	148 126	177 127	231 730

zdroj: ČSU + vlastní výpočty

Na růstu HDP se podílely i nepřímé vlivy vstupu do EU, jako vyšší důvěryhodnost ČR pro zahraniční investory, což se projevilo ve zvýšení zahraničních a následně i domácích soukromých investic. Nicméně je nutno konstatovat, že v posledních letech se růst zahraničních investic v ČR konal hlavně díky prodeji velkých státních podílů v některých podnicích. Například v roce 2005 vláda prodala 51% státního podílu v Českém Telecomu společnosti Telefónica za cca 3,5 mld. USD, což značně ovlivnilo obraz zahraničních investic v ČR. Dále bylo privatizováno 63% státní společnosti Unipetrol. Celkově tyto privatizace navýšily FDI¹⁰² o přibližně 11 mld. USD. Toky FDI v letech 2000 – 2005 do České republiky byly mezi nejvyššími mezi všemi členskými státy Unie.¹⁰³

Inflace byla v ČR udržována díky politice cílování Centrální banky na poměrně solidní úrovni, ceny se nejvýznamněji zvyšovaly v souvislosti se změnami v DPH, v roce 2004 například proběhlo zvýšení DPH u telekomunikačních služeb, očekává se další zvýšení

¹⁰¹ http://www.euroskop.cz/40443/119186/clanek/spolecna-obchodni-politika-evropske-unie/ceska-republika-ve-spolecne-obchodni-politice-eu/#po_vstupu#po_vstupu

¹⁰² = foreign direct investments – přímé zahraniční investice

¹⁰³ Convergence report 2006, str. 54

inflace v souvislosti se sblíživáním sazeb DPH s požadavky EU od 1.1.2008 – snížená sazba DPH se zvýší z 5 na 9% a to už ke konci roku 2007 vyvolalo v ČR inflační tlaky. Ceny importu a exportu stále závisí na měnovém kurzu

tabulka 17: Hlavní makroekonomické ukazatele v ČR v letech 2004 - 2006

U k a z a t e l		2004	2005	2006
HDP	mld. Kč, b. c.	2 814,8	2 987,7	3 231,6
HDP na 1 obyvatele v PPS	PPS/obyv., b. c.	16 257	17 155	18 504
HDP roční růst	%, r/r, reálně	4,5	6,4	6,4
Míra nezaměstnanosti	%, průměr	9,19	8,97	8,13
Míra inflace	%, r/r, průměr	2,8	1,9	2,5
Ceny průmyslových výrobců	%, r/r, průměr	5,7	3,0	1,6
Ceny stavebních prací	%, r/r, průměr	3,7	3,0	2,9
Ceny tržních služeb	%, r/r, průměr	2,3	-0,3	3,3
Ceny zemědělských výrobců	%, r/r, průměr	8,1	-9,4	1,1
Ceny vývozu zboží	%, r/r, průměr	3,7	-1,5	-1,2
Ceny dovozu zboží	%, r/r, průměr	1,6	-0,5	0,3

zdroj: ČSÚ

Závěrem můžeme říci, že vstup do vnitřního trhu měl na ČR spíše pozitivní vliv, makroekonomické ukazatele se po tři roky vyvíjí poměrně příznivě, ačkoli je nutno zdůraznit, že na ně působí více faktorů, než jen samotné přistoupení ČR k EU.

6.2. Vliv vstupu na obchod se zbožím

Jak již bylo řečeno, vstup do třetí fáze ekonomické integrace, tedy plné zapojení do vnitřního trhu EU znamenalo pro ČR uvolnění režimu obchodu některých dosud vázaných výrobků, a to především výrobků zemědělských. Přímé dopady na celkový obchod se zbožím mezi ČR a EU nebyly příliš vysoké, ačkoliv jistý vliv mělo zjednodušení administrativních procedur na hranicích a změna celních pravidel. Česká republika začala uplatňovat zásady společné obchodní politiky EU, což znamenalo úpravu celního sazebníku vůči třetím zemím i změnu některých smluvních závazků. Konkrétně došlo k přenesení části zákonodárné iniciativy vlády na Evropskou komisi a zákonodárné rozhodovací pravomoci z parlamentu na Radu EU a Evropský parlament. Dále došlo k převzetí a provádění komunitárních obchodně politických právních předpisů a ukončení platnosti všech relevantních národních právních předpisů, k přistoupení k mezinárodním smlouvám uzavřeným EU třetími zeměmi a ukončení

aplikace smluv s EU a jakýchkoli dalších mezinárodních smluv s třetími státy, které nejsou kompatibilní s členstvím v EU.¹⁰⁴

6.2.1. Vliv na některé skupiny zboží

Poslední skupiny zboží, jejichž obchodní toky mezi ČR a EU byly uvolněny, jsou agrární výrobky. Jak ukazuje následující tabulka, vliv vstupu do EU na některé položky zemědělských produktů byl přímo ohromující. V některých případech se vývoz agrárních výrobků z ČR do EU zvýšil v objemovém vyjádření až o 400%. Již nižší je růst vývozu v cenovém vyjádření, což naznačuje nepříznivý trend snížení vývozních cen, zřejmě pod vlivem aplikovaných zemědělských dotací a velké konkurence na vnitřním trhu EU.

tabulka 18: Vývoz některých českých výrobků do EU 15 v letech 2001-2006

Období	Název zboží	Netto (kg)	Stat. hodnota CZK (tis.)	Index růstu, předcházející rok = 100%	
				objem (kg)	hodnota (CZK)
2001	Živá zvířata	8 613 768	705 190		
2002	Živá zvířata	9 757 233	721 204	113%	102%
2003	Živá zvířata	9 658 293	719 106	99%	100%
2004	Živá zvířata	40 715 645	1 738 862	422%	242%
2005	Živá zvířata	44 677 225	2 408 919	110%	139%
2006	Živá zvířata		2 538 803		105%
2001	Maso a masné výrobky	9 580 946	997 721		
2002	Maso a masné výrobky	8 399 210	665 841	88%	67%
2003	Maso a masné výrobky	7 644 289	672 806	91%	101%
2004	Maso a masné výrobky	29 092 071	1 488 913	381%	221%
2005	Maso a masné výrobky	17 592 189	1 169 236	60%	79%
2006	Maso a masné výrobky		1 119 141		96%
2001	Mléčné výrobky a vejce	42 445 658	1 861 172		
2002	Mléčné výrobky a vejce	47 321 620	1 330 948	111%	72%
2003	Mléčné výrobky a vejce	38 003 733	1 406 933	80%	106%
2004	Mléčné výrobky a vejce	107 170 423	3 547 408	282%	252%
2005	Mléčné výrobky a vejce	329 663 032	5 079 184	308%	143%
2006	Mléčné výrobky a vejce		6 922 433		136%
2001	Zelenina a ovoce	99 094 820	1 434 754		
2002	Zelenina a ovoce	122 375 081	1 275 243	123%	89%
2003	Zelenina a ovoce	86 020 106	1 379 145	70%	108%
2004	Zelenina a ovoce	168 797 271	1 678 818	196%	122%
2005	Zelenina a ovoce	128 570 657	2 105 454	76%	125%
2006	Zelenina a ovoce		1 605 539		76%

Zdroj: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ + vlastní výpočty

¹⁰⁴ http://www.euroskop.cz/40443/119186/clanek/spolecna-obchodni-politika-evropske-unie/ceska-republika-ve-spolecne-obchodni-politice-eu/#po_vstupu#po_vstupu

U dovozů agrárních výrobků se prosazuje po vstupu podobný trend. Pokud se však podíváme na vliv, který měl tento růst vývozu na celkovou hodnotu vývozu, dojdeme ke zcela zanedbatelným hodnotám. Například podíl hodnoty vývozu živých zvířat činil na celkové hodnotě vývozu do zemí EU 15 v roce 2004 pouhé 0,15%. U ostatních skupin zboží se vývozy i dovozy se zvýšily v souladu s celkovým trendem (viz kapitola 6.1.). Například u nejvýznamnější skupiny výrobků strojů, dopravních prostředků a dopravních zařízení se vývozy z ČR do EU 15 zvýšily o cca 24% v roce 2004 oproti roku 2003, v roce 2005 oproti roku 2004 však již jen o 5%. Je nutno vidět tyto posuny v celkových mezinárodních souvislostech, především ve vývoji světové ekonomiky a ekonomiky zemí EU.

A jakým způsobem ovlivnil vstup do EU specializační profil České republiky, tedy strukturu dovozu a vývozu zboží v souvislosti s komparativními výhodami ČR?

Podrobnější analýza (pro sledování trendu jsem zvolila roky 2001-2006) komoditní struktury dovozu a vývozu nejvýznamnějších výrobků ukázala, že mezi nejvýznamnějšími skupinami figurovaly víceméně stále tytéž výrobky. K analýze jsem použila data ČSÚ. Sledované období zahrnuje roky 2001 – 2006, sledovala jsem podíl výrobků na peněžní hodnotě dovozu a vývozu z ČR do EU25. Mezi nimi jsem vybrala skupinu, která svou hodnotou představovala 75% peněžní hodnoty dovozů a vývozů a sledovala změny v podskupinách.

Nejzastoupenější skupinou v rámci dovozů i vývozů je již známá skupina SITC 78 – silniční vozidla. Automobilový průmysl se již řadu let držel mezi nejkonkurenceschopnějšími a nejúspěšnějšími odvětvími v ČR. Automobilový průmysl, vykázal roce 1997 ztrátu přesahující 5,2 mld. korun, z čehož 4,9 mld. korun představoval negativní hospodářský výsledek domácích soukromých firem. V roce 2004 však již dosáhlo toto odvětví 15,6 mld. zisku, z čehož na domácí soukromé firmy připadalo 1,1 mld. korun.¹⁰⁵ Skupina silničních vozidel si v podílu na dovozech i vývozech ponechávala prvenství po celé sledované období od roku 2001, její podíl na celkovém vývozu do EU25 se zvyšoval vysoko nad 17%. Zajímavý je nárůst v roce 2004, který však koresponduje s celkovým nárůstem vývozu ve všech produktových skupinách.

Vysoký podíl dovozu skupiny 78 však neznamená, že občané ČR kupovali nadměrně automobily, vysoký podíl na této skupině má podskupina díly a příslušenství motorových vozidel, které jsou montovány do vozidel vyráběných v ČR.

¹⁰⁵ *Strukturální změny přinesly firmám v české ekonomice stamiliardové zisky, krátká tematická analýza ČSÚ, dostupné z www.czso.cz*

tabulka 19: Podíl skupiny 78 na celkovém vývozu do EU25

Období	Kód zboží	Název zboží	Netto (kg)	Stat. hodnota CZK (tis.)	Podíl na celkovém vývozu do EU25	Index růstu, předcházející rok=100%
2001	78	Silniční vozidla	902 322 995	178 865 459	16,449%	
2002	78	Silniční vozidla	895 461 797	175 072 750	16,461%	98%
2003	78	Silniční vozidla	976 033 998	195 154 233	16,495%	111%
2004	78	Silniční vozidla	1 264 990 517	232 132 386	15,678%	119%
2005	78	Silniční vozidla	1 357 569 763	271 184 603	17,265%	117%
2006	78	Silniční vozidla		320 686 352	17,791%	118%

Zdroj: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ + vlastní výpočty

Jak je patrné z následující tabulky, stejný vývoj se prosazoval i u dovozu silničních vozidel.

tabulka 20: Podíl skupiny 78 na celkovém dovozu z EU25

Období	Kód zboží	Název zboží	Netto (kg)	Stat. hodnota CZK (tis.)	Podíl na celkovém dovozu z EU25	Index růstu, předcházející rok=100%
2001	78	Silniční vozidla	593 739 749	101 509 022	9,842%	
2002	78	Silniční vozidla	635 680 574	105 087 400	10,978%	104%
2003	78	Silniční vozidla	666 817 209	111 927 708	10,881%	107%
2004	78	Silniční vozidla	917 011 540	138 494 086	11,025%	124%
2005	78	Silniční vozidla	876 269 522	134 661 159	10,374%	97%
2006	78	Silniční vozidla		157 663 575	10,695%	117%

Zdroj: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ + vlastní výpočty

Co se týče ostatních významných výrobních skupin, tak po celé sledované období (2001-2006) se mezi výrobky, které znamenaly 75% vývozu z ČR do EU25, pohybovaly stejné skupiny produktů na víceméně stejných pozicích významnosti (počítáno dle podílu na celkové hodnotě vývozu do EU25). Všechny tyto výrobky náleží do komoditních skupin 6, 7, a 8. Po silničních vozidlech jsou druhou nejdůležitější skupinou elektrická zařízení, přístroje a spotřebiče, dále stroje všeobecně používané v průmyslu, kancelářské stroje a zařízení ke zpracování dat, kovové výrobky, železo a ocel, telekomunikační zařízení, stroje a zařízení k výrobě energie, nábytek, textilní tkaniny, oděvní výrobky, výrobky z pryže a výrobky z papíru a lepenky. Po vstupu do EU některé skupiny nabývaly většího významu, i když jejich posun nebyl příliš výrazný.

I tato analýza dokazuje, že specializační profil ČR byl v podstatě vytvořen již před vstupem do EU a vstup jej nijak výrazně neovlivnil. Česká republika se i nadále specializuje na strojírenské výrobky s vysokou přidanou hodnotou a na hutnické výrobky. Zajímavý je i podíl textilního průmyslu, který byl po celé předvstupní období v útlumu, trpěl ztrátou konkurenceschopnosti a jeho objem se zmenšil. V textilním průmyslu došlo od roku 1997 k významné změně náplně a v roce 2004 se poprvé přehoupl do zisku.

6.3. Mikroekonomické dopady vstupu, vliv na spotřebitele

Vstup a celé přístupové období mělo výrazný vliv hlavně na podniky v České republice. Vzhledem k otevření vzájemného obchodu mezi ČR a Unií a dlouhému a postupnému přístupovému procesu však byly tyto vlivy rozloženy do mnoha let a na české podniky měly paradoxně dopad spíše v průběhu devadesátých let než okamžikem vstupu. Okamžik vstupu z tohoto pohledu neznamenal pro české podniky žádný velký šok. Podle Zahradníka lze za nepřímý dopad vstupu do EU označit „pročištění podnikové sféry, zvýšení podnikatelské etiky, zvýšení důvěry mezi podnikatelskými subjekty.“¹⁰⁶ Nicméně české podniky budou muset i v budoucnu zvyšovat konkurenceschopnost svých výrobků hlavně v oblasti kvality, poskytování servisu, různých záruk a všestranných vztahů se zákazníkem. Jejich konkurenční výhoda v oblasti relativně nižších nákladů na mzdy se s konvergencí ČR s ekonomikou EU začne snižovat. Navíc musí počítat i nadále se zvýšenými náklady na dodržování přísných standardů ochrany životního prostředí či ochrany spotřebitele.

Pro další ekonomické subjekty vnitřního trhu, jako jsou například domácnosti či spotřebitel všeobecně byl vstup do EU spojen s mnoha výhodami ale i obavami. Výhody pramení z velké nabídky zboží, která se vstupem do vnitřního trhu neustále zvyšuje a kvalita výrobků se zvýšenou konkurencí zlepšuje společně s požadavky v oblasti zdravotní nezávadnosti atd. Nutno opět poznamenat, že tyto vlivy byly z velké části absorbovány již před vstupem v souvislosti s přístupovým procesem. Obavy se týkaly převážně zvyšování cenové hladiny v České republice hlavně v souvislosti se změnami v DPH a zvyšováním cen potravin. Rok před přistoupením odpovídala cenová hladina zboží a služeb v ČR úrovni 46% EU-15. V období po vstupu bylo možno v obchodech v ČR zaznamenat zvýšení cen například u cukru o 23%, pekárenských výrobků a obilovin o 10,6%, olejů a tuků o 4,1%, mléka, sýrů a vajec v průměru o 3,9%, masa o 2,8%.¹⁰⁷ Nicméně je nutné zdůraznit, že díky tomuto zvýšení se celková inflace navýšila jen asi o 0,6%.¹⁰⁸

Určité zvyšování cen pokračovalo i v dalších letech, například markantní růst je vidět v cenách bílého pečiva – z 25,40 Kč za kilogram v roce 2002 na 43 Kč v roce 2006.¹⁰⁹ Uvedené zvyšování cen potravin však ne vždy lze přičíst zvyšování cen zemědělských prvoproduktů, jak by se nabízelo. Zvýšení cen například u pečiva ve velké míře absorbovaly maloobchody a zpracovatelé. Za 1kg pšenice v roce 2006 zemědělec utržil pouhé 3 Kč. U

¹⁰⁶ Zahradník Petr: *Vstup do Evropské Unie – přínosy a náklady konvergence*, Praha: C.H.Beck, 2003, str. 340

¹⁰⁷ Petr Kōnig a kol.: *Učebnice evropské integrace*, Barrister & Principal, Praha 2006, str. 348

¹⁰⁸ *tamtéž*

¹⁰⁹ Josef Seják: *Kudy tečou peníze*, *Ekonom*, číslo 10, 8.-14.3.2007, str. 10

hovězího masa se zemědělství výrobci podíleli v letech 2003-2005 na ceně pouze z 26%.¹¹⁰ Důvodem ke zvyšování cen potravin je tak spíše vyjednávací síla maloobchodních řetězců, které v České republice opanovaly trh a v současnosti mají více než 65% trhu. Prodejní ceny českých zemědělcům jim často nekryjí ani výrobní náklady a tak přežívají jen díky dotacím od EU a z českého rozpočtu. Dotace v rámci společné zemědělské politiky tak pokřívují trh, protože na cenách profitují v nadbytečné míře řetězce a zpracovatelé, kteří výkupní ceny nemusí zvyšovat, protože je za ně dorovná společný rozpočet. Je vidět, že společná zemědělská politika značně deformuje vnitřní trh a musí být co nejrychleji reformována.

6.4. Přejímání nové legislativy vnitřního trhu

I po svém vstupu do Unie musela Česká republika pokračovat v přejímání platné legislativy vnitřního trhu a nově vydaných předpisů. Od chvíle vstupu ji k tomu nutila i hrozba zahájení řízení Evropskou Komisí pro liknavost v přejímání směrnic. Evropská Komise také zahrnovala nové členské země do svých zpráv Internal Market Scoreboard, konkrétně od 13.edice z července 2004. Komise konstatovala, že průměrný transpoziční deficit EU 15, tedy počet směrnic v účinnosti, které měly být (a nebyly) do daného data implementovány do národního práva, byla 2,2 % (přičemž cílem bylo maximálně 1,5%). Mezi novými členskými státy byly velké rozdíly s tím, že Česká republika se objevila na nelichotivém předposledním místě s 23,6% nepřevedeného práva (to je 360 směrnic). Tento výsledek byl podle Komise vysoce neuspokojivý. Česká republika byla naopak nejlepší ze všech členských států v přejímání evropských standardů.

V další zprávě, která vyšla v listopadu 2004, byla Česká republika v přejímání směrnic bezkonkurenčně nejhorší s 9,6% nepřevedených směrnic (151 ks). ČR byla nejhorší i v počtu směrnic starších než dva roky, kde Komise zavedla nulovou toleranci (bylo to 85 směrnic).

Zato v červenci 2005 bylo přejímání směrnic v rámci celé Unie díky zvýšenému úsilí všech států mnohem lepší. Průměrný transpoziční deficit za EU-25 byl pouze 1,9%, což se téměř blížilo hranici 1,5%. Česká republika byla s deficitem 3,6% stále nejhorší z nových států, ale ne už z celé EU. Ke konci roku 2005 došlo vůbec k nejlepším výsledkům v historii, kdy byl průměr transpozičního deficitu EU-25 pouhých 1,6%. Česká republika se bohužel opět držela v zadní části voje s nepřevedenými 2,5% směrnic. V červenci 2006 se naděje na prolomení 1,5% hranice bohužel nenaplnily, průměr EU se dokonce zhoršil na 1,9%. Česká republika si pohoršila z 2,5% na 3%.

¹¹⁰ *tamtéž*

Na konci roku 2006 měla Evropská komise konečně důvod k oslavám. Průměrný transpoziční deficit v EU-25 klesl pod hranici 1,5%, členské země dosáhly v průměru 1,2% transpozičního deficitu. Česká republika se sice stále držela na posledním místě, ale s 1,6% (26 nezavedených směrnic) transpozičního deficitu patřila ke státům, který ho od minulé zprávy snížily nejvíce – o 22 směrnic. Zato v polovině roku 2007 se opět dostavilo zklamání, když Komise musela reportovat zhoršení výsledků, průměrný transformační deficit EU-25 se zhoršil na 1,6% (v EU-27 to bylo ještě více – 1,8% díky Bulharsku a Rumunsku, které měly vysoké transpoziční deficity kolem 5,6%). Česká republika se rovněž zhoršila se svými 2,3%. Za ní však ještě figurovaly horší výsledky Řecko, Itálie, Lucemburska, Portugalska

V oblasti porušování práva (nesprávné provádění směrnic) se ČR pohybovala spíše na horším průměru nových členských zemí se sedmi otevřenými případy v roce 2006 (nejhorší Polsko mělo 18 otevřených případů).

Celkově můžeme konstatovat, že Česká republika má ještě v oblasti implementování směrnic vnitřního trhu co dohánět. Od počátku členství je mezi nejhoršími členskými státy, zatímco většina ostatních nových států si vede o poznání lépe. Česká republika sice výrazně snížila svůj deficit, ale bude muset vyvíjet konstantní úsilí k jeho dalšímu snižování. Zatím se jí ani jednou nepodařilo dosáhnout hranice 1,5%. Navíc nedávno Evropská rada snížila limit na 1%, což se pro ČR zdá prozatím jako nedosažitelný cíl.

6.5. Shrnutí vlivů vstupu do EU na ČR

Cílem této kapitoly bylo ozřejmit, jakým způsobem ovlivnil ČR její vstup do EU. Můžeme konstatovat, že ČR se svým vstupem zapojila současně do druhé i třetí fáze ekonomické integrace – tedy do celní unie i vnitřního trhu EU. Zapojení do celní unie pro ČR znamenalo sjednotit svou obchodní politiku s obchodní politikou EU, a přizpůsobit tak své obchodní vztahy se třetími zeměmi požadavkům EU. V žádném případě to však neznamená pasivitu ČR v této oblasti. ČR může jako právoplatný člen vývoj obchodní politiky EU ovlivňovat. Vstup do celní unie měl také dalekosáhlé dopady na celní správu, sjednocení legislativy a činnosti české celní správy však probíhalo již dávno před vstupem (již od roku 1997, roku 2000 byla uzavřena kapitola Celní unie bez přechodných období). Od prvního dne členství však byly zrušeny na hranicích všechny celní kontroly. Statisticky se také snížil zahraniční obchod, neboť obchod na vnitřním trhu EU není považován za zahraniční obchod. V okamžiku svého vstupu do EU byla ČR již téměř plně zapojena do vnitřního trhu se zbožím,

takže vstup neznamenal žádnou výraznou kvalitativní změnu směrem ke starým členským státům, kde se pouze odstranily překážky obchodu na některé agrární výrobky. Avšak uvolnění obchodu s novými členskými státy, který se předtím řídil pouze regionálními dohodami jako je např. CEFTA, bylo mnohem výraznější. Celkově se obrat obchodu se zeměmi EU po vstupu ČR výrazně zvýšil. Vstup ČR do EU lze sice zaznamenat jako určitý milník v kalendáři, ve smyslu fází ekonomické integrace však zas tak výrazným milníkem nebyl, neboť znamenal jisté dokončení liberalizace, která již hladce probíhala dávno před ním. Pokud bychom měli kvalifikovat vnitřní trh jako oblast všech čtyř známých svobod, nejen pohybu zboží, tak bylo plné zapojení ČR dokončeno až datem jejího vstupu do Schengenského prostoru. Pokud bychom měli zhodnotit, jak vstup do EU ovlivnil skladbu výrobků obchodovaných ČR s členskými státy EU, pak můžeme konstatovat, že se specializační profil ČR (skladba dovozu a vývozu) nijak výrazně nezměnil oproti předcházejícím rokům, spíše sledoval trend. Hodnocení dopadů na makrosféru vyznívá velice kladně, mimo přímých dopadů je však nutno hodnotit především nepřímé dopady vstupu, které měly vliv na důvěryhodnost a prestiž ČR jakožto nového člena Evropské Unie. A konečně můžeme zdůraznit skutečnost, že vnitřní trhu EU je stále se vyvíjejícím a živoucím organismem, který se neustále přetváří, a členské státy se musí flexibilně přizpůsobovat jeho požadavkům. ČR si ve sledovaném období v plnění povinností zavádění nových směrnic a norem vnitřního trhu nevedla příliš dobře, jak je vidět, má v této oblasti ještě rezervy.

Závěr

Smyslem mé práce bylo splnit cíle, které jsem si vytyčila v úvodu, tedy analyzovat a zhodnotit proces uvolňování zboží mezi kandidátskou zemí a EU na případové studii České republiky. V práci si kladu otázky, zda byl proces uvolňování zboží mezi ČR a EU kontinuální, či jej lze rozdělit na zřetelně oddělené fáze ohraničené časovými milníky (např. přijetí mezinárodních smluv, ukončení negociací o vstupu či vstup do EU), které lze zarámovat například teoreticky vymezenými stádii ekonomické integrace – dají se tato stádia výrazně odlišit nebo se prolínala a nelze je jasně identifikovat? Další otázky, které navazují na první otázku, zda byl tento proces bezproblémový, či zda se během něj ČR musela potýkat s nějakými výraznými problémy, a jak se tyto problémy konkrétně projeví. Poslední otázka se týká způsobu, jakým ovlivnilo přistoupení ČR k vnitřnímu trhu EU její obchod se zbožím s členskými státy EU.

Zvolila jsem chronologickou strukturu práce proto, aby kontinuita resp. případná diskontinuita procesu jasně vyplynula a aby bylo možno rozlišit případná stádia procesu. V práci jsem vycházela z teorie integrace, která nastiňuje stádia integračního procesu v souvislosti s odstraňováním překážek vzájemného obchodu zúčastněných zemí, a dále z teorie zahraničního obchodu, která se mimo jiné snaží odpovědět na otázku, jakým způsobem ovlivňuje liberalizace zahraničního obchodu se zbožím specializační profil země, tj. strukturu zboží vyváženého a dováženého.

Česká republika prošla během svého začleňování do struktur vnitřního trhu třemi stádii (tak, jak je definuje teorie ekonomické integrace) – zóna volného obchodu, celní unie a vnitřní trh, která znamenají odstraňování překážek obchodu se zbožím na různých úrovních. (neuvažují obchod se službami). Východiska pro principy vnitřního trhu odstraňování překážek vnitřního trhu byla definována již před započítáním přístupového procesu ČR v zakládacích a pozměňovacích smlouvách Evropských společenství. Jako nejdůležitější z nich lze jmenovat Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství a Jednotný evropský akt – a dále velmi důležitý dokument zpracovaný Komisí – Bílou knihu o dokončení vnitřního trhu ES.

Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství stanovuje cíle k vybudování **celní Unie** a vnitřního trhu se zbožím především **odstraněním cel, všech daňových a kvantitativních překážek dovozu a vývozu** (jakož i překážek s obdobným účinkem). Tato opatření lze definovat jako opatření, která vedla k vytvoření nejprve zóny volného obchodu a poté celní unie (1968), avšak vnitřní trh nebyl dokončen a v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let vznikaly na vnitřním trhu mnohé další překážky a

protekcionalistické zásahy členských států (např. různé technické a daňové překážky). Bílá kniha o dokončení vnitřního trhu z roku 1985 definovala existující fyzické, technické a daňové překážky volného pohybu zboží a možnosti jejich odstranění s novým termínem plného zavedení vnitřního trhu do 1.1.1993. Její návrhy závazně potvrdil Jednotný evropský akt pozměňující zakládací smlouvu, který poprvé definoval vnitřní trh jako „oblast bez vnitřních hranic, v níž je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu“ a zavedl procesy k jeho dokončení. Na počátku 90.let, kdy ČR a další post-komunistické země započaly přibližovací proces k EU, byl tedy již vnitřní trh konsolidován.

Prvním závažným krokem k uvolnění vzájemných hospodářských vztahů (a především trhu se zbožím) byla Evropská dohoda o přidružení z roku 1991, která v podstatě zakládala zónu volného obchodu s průmyslovými výrobky mezi ČR a zeměmi EU. Zde by se nabízelo jednoduché řešení spojit v jedno datum vstupu smlouvy v platnost a počátek první integrační fáze (zóna volného obchodu). Ustanovení ve smlouvě nezakládala totální liberalizaci všech výrobků, ale jejich postupné uvolňování dle citlivosti (viz kapitola 3.2.1.). Proto nelze hovořit o zóně volného obchodu. Navíc byla smlouva postavena jako asymetrická, tj. dovozy z ČR do EU se uvolňovaly rychleji než dovozy z EU do ČR. Dlužno připomenout, že toto ne zcela totální uvolnění vývozu výrobků z transformačních zemí do EU bylo ze strany těchto zemí dosti kritizováno a lze ho hodnotit, jako jistý druh protekcionalismu prosazený členskými státy EU na ochranu jejich odvětví s problémy.¹¹¹ (textilní, hutnické a kovozpracující výroby v členských státech, uhelné výrobky hlavně ve Španělsku a Německu)

Období 1989 – 1992 je také charakteristické rozsáhlou teritoriální přeorientací českého dovozu a vývozu zboží právě k zemím ES (kvůli rozpadu struktur RVHP). Tato teritoriální přeorientace měla vliv jak na samotnou komoditní strukturu zboží, tak na snížené příjmy českých exportérů a zvýšené výdaje importérů (viz kapitola 2.1.1.1.). Negativní posun ve změně komoditní struktury znamenal pokles vývozu vysoce technologicky náročných (a tudíž konkurenceschopných) výrobků. Kladný dopad přeorientace spočívá ve stabilizaci zahraničně obchodních vztahů ČR. V této době také započalo sblížování českých technických norem a legislativy týkající se výrobků, což lze hodnotit jako posun na cestě k vnitřnímu trhu, neboť rozdílnost těchto norem znamená pro obchodní integraci překážku.

V období 1993 – 1996 již samostatná ČR překonala největší transformační potíže a její ekonomika začala růst. Přejít v zahraničním obchodě se udál velmi rychle a většina českých dovozů i vývozu se odehrávala s nyní již Evropskou unií, vzniklou díky reformě ES

¹¹¹ srov. např. *polské reakce*, Kucia M.: *Towards an association agreement between Poland and the EC and beyond*, dostupné z: <http://www.ces.uj.edu.pl/kucia/agreement.doc>

Maastrichtskou smlouvou. Tento trend se během devadesátých let prohluboval a v současnosti cca 80% zahraničního obchodu ČR představují členské státy EU a dále se prohlubuje provázání i ve zbožové struktuře, která se stále více přibližuje zbožové struktuře EU, což je kladný jev. Vzájemný obchod byl podporován novou Evropskou dohodou o přidružení, která byla přijata pro samostatnou ČR a vstoupila v platnost v roce 1995. ČR projevila přání stát se členem EU a v roce 1996 podala oficiální přihlášku. Zároveň s postupným nabíháním Evropské dohody a díky závazkům v ní zapojeným začala začleňovat do své legislativy evropské právní a technické normy týkající se výrobků. V tomto období lze zaznamenat větší systematičnost v aktivitách EU, která nabídla kandidátským zemím pomoc například v podobě přístupového partnerství s EU, jehož prvkem byla i *Bílá kniha Komise - příprava přidružených zemí střední a východní Evropy na začlenění do vnitřního trhu unie*, která měla pomoci kandidátským zemím sblížovat své právo a technické normy s normami unie a lépe se tak připravit na finální začlenění do vnitřního trhu.

Při průzkumu tohoto období také vykrytalizovaly odpovědi na druhou a třetí otázku z úvodu, týkající se problémů v přístupovém procesu. V tomto období se projeví problémy v obchodních vztazích mezi ČR a EU v podobě antidumpingových řízení, která zavedla Komise proti dovozům z ČR. Tato řízení se týkala hlavně českých výrobců cementu a oceli a většinou skončila uvalením antidumpingového cla. Tato řízení nepovažuji za příliš závažná ve smyslu ovlivnění celkových obchodních toků z ČR do EU, ale spíše mají význam v uvědomění si, že i při liberálním obchodním režimu si EU ponechávala některé nástroje k ochraně svých výrobců a zkomplikování konkurenčních dovozů z partnerských zemí. Mnohem závažnější byly problémy v celkové obchodní bilanci, která skončila v letech 1993 – 1996 stále se prohlubujícími a alarmujícími schodky, a to především v obchodě se zeměmi EU. Nabízí se otázka, zda tyto schodky nebyly způsobeny právě liberalizací obchodu na základě Evropské dohody. V kapitole 3.2.2. jsem analyzovala možné příčiny těchto schodků a dospěla k závěru, že byly způsobeny několika faktory působící na dovozy i vývozy. Na zvýšení vývozu působila především potřeba transformující se ekonomiky větších nákupů investičních celků, strojů a zařízení nutných pro obnovení provozů či vytvoření nových. Tento jev je zcela přirozený a lze jej pozorovat i v jiných transformačních ekonomikách. Nepříznivý vliv na bilanci mají i přímé zahraniční investice, které plynou do země. Tyto nákupy však generují výrobu a tudíž i vývozy v budoucnu. Zvážit je nutno i roli měnové politiky Centrální banky, která způsobila nadměrný růst peněz v ekonomice, což generovalo další importy. (pro bližší vysvětlení viz kap.3.2.2.1.). Vliv na snížení růstu exportů mělo i zpomalení ekonomik partnerských zemí (hlavně Německa) a tudíž snížení jejich poptávky. Druhým důvodem je dle

mého názoru nedostatečná proexportní politika ČR v inkriminovaném období. ČR v této době neměla dostatečně promyšlenou koncepci podpory exportu, čeští exportéři konkurovali na zahraničních trzích hlavně cenou. Jejich podpora ze strany státu, například v podobě obchodní diplomacie, nebyla rozvinutá. ČR navíc již od počátku patřila k zemím s velmi liberálním dovozním režimem, její cla byla nižší než průměr zemí OECD. ČR téměř nevyužívala netarifní nástroje ochrany. Evropská dohoda dávala ČR možnost využít například institut antidumpingu, či mimořádná opatření při ochraně nových či zranitelných odvětví (kap. 3.2.1.2.). ČR však vůbec neměla zákon o antidumpingu až do roku 1997 a využití mimořádných opatření by bylo možné, pokud by země měla promyšlenou strukturální politiku, jež by definovala základní priority vývoje mikrosféry.¹¹²

Další vliv mají obchodní vztahy mezi českými a evropskými podniky, jejichž vývoj není možné mezinárodními smlouvami příliš ovlivnit. Ustanovení v Evropské dohodě však pravděpodobně ovlivnila prosazení typu sub-dodavatelských vztahů, známého jako dovoz k aktivnímu zušlechtění (viz kap. 3.2.2.4.), který se silně rozvinul v ČR, ale i dalších transformačních zemích. Tento typ sub-dodavatelského vztahu není příliš příznivý vzhledem k nízké přidané hodnotě, kterou „v aktivním zušlechtění“ generuje. Vliv ED vidím právě v omezení obchodu s textilními a hutnickými výrobky, kde byl následně nejvíce využíván zušlechťovací styk podléhající odlišnému režimu.

Domnívám se tedy, že problém vysokého schodku v obchodech se zbožím s EU nebyl způsoben liberalizací vzájemných vztahů, ale spíše součinností několika výše uvedených faktorů. Obrat k lepšímu (snižování schodků) od roku 1997 lze také vidět ve zlepšení proměnných těchto vlivů, například v provádění promyšlené hospodářské a proexportní politiky ČR (novou vládou), dále v devalvací koruny a nové měnové politice ČNB, v zahraničních investicích, které později generovaly exporty, či v celkové restrukturalizaci českého průmyslu a zlepšení jeho konkurenceschopnosti.

Pokud bychom měli sledovat linii ekonomické integrace, v uvedeném období (1993-1996) pokračovala liberalizace některých výrobků (textilní, hutnické, uhelné) a rozšiřování zóny volného obchodu.

Úroveň českých technických norem byla již na počátku devadesátých let velmi vysoká, což dokazuje i to, že se Úřad pro normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví stal v roce 1997 členem evropských normalizačních institucí CEN, CENELEC a ETSI jako první z kandidátských zemí.

¹¹² Hřích, J. *Obchodní politika Evropské unie a obchodní vztahy ČR s unií*. Praha: ÚMV, 2001, str. 33

V prvních letech období 1997 – 2001 se Česká republika potýkala s hospodářskou recesí související z měnovou krizí z května 1997 a následnou přísnou fiskální a monetární politikou. Nicméně přístupový proces nabral plných obrátek a ČR otevřela formálně přístupová jednání v roce 1998. Již při screeningu (analytickém srovnávání) české legislativy v oblasti volného pohybu zboží se ČR dostalo od Komise pozitivní odezvy na poměrně dobrý stav české legislativy a hlavně technických norem. V oblasti horizontálních opatření pro vnitřní trh kritizovala Komise například státní pomoc ztrátovým podnikům v ČR. Komise od roku 1997 vypracovávala na ČR pravidelné hodnotící zprávy, ve kterých od roku 2000 hodnotila stav v oblasti volného pohybu zboží jako dobrý pokrok. ČR pokračovala v harmonizaci své legislativy a na tomto poli odvedla hodně práce. Kapitola Volný pohyb zboží byla uzavřena v roce 1999. Uzavření této kapitoly znamenalo dokončení příprav na vstup do vnitřního trhu v oblasti sbližování legislativy.

V novém tisíciletí vyvíjela Unie mnoho aktivit v oblasti vnitřního trhu, vypracovala dvě strategie vnitřního trhu v letech 1999 a 2003 a také Lisabonskou strategii, která obsahovala rovněž cíle pro vnitřní trh. Na počátek nového tisíciletí (rok 2001) lze také zařadit dokončení zóny volného obchodu s průmyslovými výrobky, neboť odstraněním cel na osobní automobily dovážené do ČR se trh obousměrně zcela liberalizoval. Neliberální zůstával režim agrárních výrobků, který souvisí s prováděním společné zemědělské politiky EU.

Česká republika uzavřela vyjednávání o vstupu do EU v prosinci 2002 v Kodani. V oblasti volného pohybu zboží nepožadovala konkrétně žádná přechodná období, ale v doprovodných oblastech, jako DPH či spotřební daně si některá přechodná období a výjimky vyjednala. ČR vstoupila do EU 1.5.2004.

A jaké dopady měl plný vstup ČR do vnitřního trhu? Domnívám se, že v oblasti makroekonomické i mikroekonomické nepředstavoval vstup do EU žádný velký šok, vzhledem k tomu, že se ČR na vstup připravovala již dlouho. Oblast volného obchodu prakticky fungovala již několik let před vstupem a proto se české podniky s konkurencí z EU již částečně vyrovnaly. V makroekonomické oblasti působí na základní sledované proměnné (HDP, inflace, nezaměstnanost, atd.) mnohem více faktorů, než jen vstup do EU, a proto se také vstup do vnitřního trhu na české ekonomice nijak zvlášť nepodepsal, spíše se dá s uspokojením konstatovat, že ekonomická situace ČR se po vstupu vyvíjí velice příznivě. ČR je v současné době velmi silně obchodně propojena s trhem EU.

Můžeme konstatovat, že ČR se svým vstupem zapojila současně do druhé i třetí fáze ekonomické integrace – tedy do celní unie i vnitřního trhu EU. Dokončena byla i první fáze

ekonomické integrace – zóna volného obchodu, kdy byl liberalizován obchod s agrárními výrobky. Zapojení do celní unie pro ČR znamenalo sjednotit svou obchodní politiku s obchodní politikou EU, a přizpůsobit tak své obchodní vztahy se třetími zeměmi požadavkům EU. V žádném případě to však neznamená pasivitu ČR v této oblasti. ČR může jako plnoprávný člen vývoj obchodní politiky EU ovlivňovat. Vstup do celní unie měl také dalekosáhlé dopady na celní správu, sjednocení legislativy a činnosti české celní správy však probíhalo již dávno před vstupem (již od roku 1997, roku 2000 byla uzavřena kapitola Celní unie bez přechodných období). Od prvního dne členství však byly zrušeny na hranicích všechny celní kontroly. Změna nastala po vstupu do EU v souvislosti se zahraničním obchodem a jeho sledováním. Obchod s členskými zeměmi EU (tj. starými i novými) již není obchodem zahraničním, ale obchodem vnitřním. V souvislosti s dalším zapojováním do vnitřního trhu je důležité zmínit i to, jak si ČR vede při zavádění nové legislativy vnitřního trhu již po svém vstupu. Bohužel se zdá, že s menší horlivostí než před vstupem. ČR pravidelně figuruje v zprávách Komise mezi nejhoršími členy ohledně implementace směrnic vnitřního trhu. Je ale spravedlivé říci, že svůj počáteční deficit již hodně snížila a vyvíjí další snahy ke zlepšení situace.

Pokud bychom měli zhodnotit, jak vstup do EU ovlivnil skladbu výrobků obchodovaných ČR s členskými státy EU, pak můžeme konstatovat, že se specializační profil ČR (skladba dovozu a vývozu) nijak výrazně nezměnil oproti předcházejícím rokům, spíše sledoval trend.

A konečně můžeme zdůraznit skutečnost, že vnitřní trhu EU je stále se vyvíjejícím a živoucím organismem, který se neustále přetváří, a členské státy se musí flexibilně přizpůsobovat jeho požadavkům. Je tedy možno konstatovat, že proces uvolňování pohybu zboží mezi ČR a EU byl kontinuální po celou dobu sledování. Lze sice vysledovat některé významné milníky, ty však neznamenají jednoznačné ohraničení jednotlivých stádií procesu. Mezi ně patří vstup Evropské dohody v platnost, který započal fázi zóny volného obchodu, tato fáze se postupně prohlubovala s další liberalizací různých skupin výrobků a ke svému konci dospěla až vstupem do EU. Celní unie byla završena vstupem do EU stejně jako plné zapojení do vnitřního trhu EU. Tyto fáze však taktéž probíhaly již před vstupem, neboť ČR již v průběhu devadesátých let sbližovala svou legislativu i technické normy. A konečně vnitřní trh se dále prohlubuje s odstraňováním dalších překážek a zlepšováním celkového prostředí vnitřního trhu a prohlubováním integrace zúčastněných zemí.

Použitá literatura a zdroje

Prameny:

Agenda 2000

<http://www.euroskop.cz/files/2/0DAA8005-ED5F-4499-AE47-93449870C38D.pdf>

Amsterdamská smlouva

<http://www.euroskop.cz/admin/gallery/30/c806d497885d44734369896c40543f35.pdf>

ČSU, Makroekonomické údaje.

[http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje/\\$File/76789428.xls](http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje/$File/76789428.xls)

Evropská dohoda zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé

<http://www.euroskop.cz/files/10/EC078FE7-58B7-4481-B5BF-B8B35EB0246D.pdf>

Free Movement of Goods, Position of the Czech Republic.

<http://www.euroskop.cz/41640/clanek/>

Jednotný evropský akt

<http://www.euroskop.cz/admin/gallery/30/cfbf4da11eb727c76c0609d834222e01.pdf>

Komise Evropských Společenství: Bílá kniha – příprava přidružených zemí střední a východní Evropy na začlenění do vnitřního trhu Unie. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1995

Komise Evropských Společenství: Bílá kniha – příprava přidružených zemí střední a východní Evropy na začlenění do vnitřního trhu Unie. Příloha. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1995

Komise Evropských společenství: Bílá kniha - Dokončení vnitřního trhu. Miláno 1985

Nicejská smlouva

<http://www.euroskop.cz/admin/gallery/30/ba6ff956f1528e0587869520ce5edd48.pdf>

Česká republika: Přístupové partnerství mezi ČR a EU 1998

Česká republika: Přístupové partnerství mezi ČR a EU 1999

OECD: Economic Survey of Europe 2002, No.1

Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství

<http://www.euroskop.cz/admin/gallery/30/35fc36d567fd5ebe11b2f3fbbb31c43d.pdf>

Smlouva o založení Evropské Unie

<http://www.euroskop.cz/admin/gallery/30/6207d6a7a778b98387a4c41360de3477.pdf>

Smlouva o přistoupení České republiky k Evropské unii

<http://www.euroskop.cz/files/4/A433A376-7AC0-4998-B594-4100A8C9805F.pdf>

Akt o podmínkách přistoupení České republiky a úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie

<http://www.euroskop.cz/files/4/D1B8341C-9C5B-429D-8DF6-E8266394A4AE.pdf>

Závěrečný akt smlouvy o přistoupení ČR k EU

<http://www.euroskop.cz/files/4/F7A4037B-59DF-4282-9958-BA04CA337C9F.pdf>

The Strategy for Europe's Internal Market, European Commission 1999

http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/docs/strat2_en.pdf

Závěry portugalského předsednictví, 23.-24.3.2000 – Lisabonská strategie

http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm

Národní programy ČR:

Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii 1998

Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii 1999

http://www.vlada.cz/files/eu/dokumenty/narodni_program_99.pdf

Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii 2000

http://www.vlada.cz/files/eu/dokumenty/narodni_program_00.pdf

Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii 2001

http://www.vlada.cz/files/eu/dokumenty/narodni_program_01.pdf

Pravidelné zprávy Komise:

Posudek Komise k žádosti ČR o přijetí do EU

<http://www.euroskop.cz/files/10/E0E8689C-B4F9-49CE-A436-9603C894F6F6.pdf>

Pravidelná zpráva Evropské komise o pokroku České republiky v procesu přistoupení 1998

<http://www.euroskop.cz/files/10/36EF4DBE-BC99-405F-A669-876DA2B06C06.pdf>

Pravidelná zpráva Evropské komise o pokroku České republiky v procesu přistoupení 1999

<http://www.euroskop.cz/files/10/6B002790-EB46-4E37-8573-3307D6424483.pdf>

Souhrnný dokument: zpráva o pokroku v procesu přistoupení 1999

<http://www.euroskop.cz/files/10/A1C4EF18-8E11-4B93-AF6D-EC7B5065FF13.pdf>

Pravidelná zpráva Evropské komise o pokroku České republiky v procesu přistoupení 2000

<http://www.euroskop.cz/files/10/784487F8-39A0-4D35-9038-AEE22A816245.pdf>

Strategie rozšíření. Zpráva o pokroku, jehož na cestě k přistoupení dosáhly jednotlivé kandidátské země

<http://www.euroskop.cz/files/10/88761B06-3914-41FE-812D-F3B4DA0E6A75.pdf>

Pravidelná zpráva Evropské komise o pokroku České republiky v procesu přistoupení 2001

<http://www.euroskop.cz/files/10/61AF0B8F-A1CA-4118-B3E8-DB56B07E4B1D.pdf>

Pravidelná zpráva Evropské komise o pokroku České republiky v procesu přistoupení 2002
<http://www.euroskop.cz/files/10/0FFC9F8C-FA2A-402A-BF56-AF85413BDE95.pdf>

Comprehensive monitoring report on the Czech Republic's preparations for membership 2003
<http://www.euroskop.cz/files/8/3A448D19-1FC2-466E-B87E-D68DED25C87F.pdf>

Literatura:

CERGE-EI: Czech Republic 1996: Basic Socio-Economic Indicators
http://www.cerge-ei.cz/publications/books/contents_96_pdf.asp

CERGE-EI: Czech Republic 1997: The Year of Crises
http://www.cerge-ei.cz/publications/books/contents_97_pdf.asp

CERGE-EI: Czech Republic 1998: Facing Reality
http://www.cerge-ei.cz/publications/books/contents_98_pdf.asp

CERGE-EI: Czech Republic 1999: Back to the Drawing Board
http://www.cerge-ei.cz/publications/books/contents_99_pdf.asp

CERGE-EI: Czech Republic 2000: Quo Vadis?
http://www.cerge-ei.cz/publications/books/contents_00_pdf.asp

CERGE-EI: Czech Republic 2001: Mixed Blessings
http://www.cerge-ei.cz/publications/books/contents_01_pdf.asp

CERGE-EI: Czech Republic 2002: Invited to the EU
<http://www.cerge-ei.cz/pdf/books/CR2002.pdf>

CERGE-EI: Czech Republic 2003/2004: Entering the EU
http://www.cerge-ei.cz/publications/books/contents_0304_pdf.asp

CERGE-EI: Czech Republic 2005: Year After
<http://www.cerge-ei.cz/pdf/books/CR2005.pdf>

CERGE-EI: Czech Republic 2006: Accelerated Growth
<http://www.cerge-ei.cz/pdf/books/CR2006.pdf>

Cesta do Evropské unie. Svazek č. 1, Sbližování právních předpisů ČR a ES v působnosti MH ČR. Praha: Ministerstvo hospodářství 1995

Cesta do Evropské unie. Svazek č. 2, Institucionální zabezpečení integrace České republiky do Evropské unie. Praha: Ministerstvo hospodářství 1996

Cesta do Evropské unie. Svazek č. 3, Principy technické harmonizace. Praha: Ministerstvo hospodářství 1996

Cesta do Evropské unie. Svazek č. 4, Technická harmonizace. Praha: Ministerstvo hospodářství 1996

Cesta do Evropské unie. Svazek č. 21, Kandidátské země tzv. první vlny ze střední a východní Evropy na cestě do Evropské unie. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj 2000

Cesta do Evropské unie. Svazek č. 27, Posílení institucionálních a administrativních kapacit pro implementaci *acquis communautaire*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj 2000

ADÁMKOVÁ Vlasta, CIHELKOVÁ Eva: Vnitřní trh Evropské Unie. Praha: Vysoká škola ekonomická 2000

ARTIS Michael, BANERJEE Anindya, MARCELLINO Massimiliano: The Central and Eastern European Countries and the European Union. Cambridge: Cambridge University Press 2006

ARTIS Mike, NIXSON Frederick: The Economics of the European Union. 4. vyd. Oxford: Oxford University Press 2007

BALASSA, B. Teorie ekonomické integrace. Praha, Svoboda 1966.

CIHELKOVÁ Eva a kol.: Některé otázky předvstupní strategie České republiky do Evropské Unie. Praha: Vysoká škola ekonomická 1999

CIHELKOVÁ Eva, GREGER Petr, JAKŠ Jaroslav, KLÍMA Michal, MÍTKOVÁ Veronika: Amsterdamská smlouva a transformace Evropské Unie. Praha: Vysoká škola ekonomická 1998

CIHELKOVÁ Eva: Vnější ekonomické vztahy Evropské unie. Praha: C.H.Beck 2003

ČERNOHUBÝ Milan: Jednotný trh Evropských společenství po roce 1992. Praha: Československá obchodní komora 1990

DRULÁK, Petr a kol.: Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Praha: Portál 2008

FAJMON Hynek: Cesta České republiky do Evropské unie. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury 2004

HAD Miroslav, URBAN Luděk: Evropská společenství. První pilíř Evropské unie. Praha: Ústav mezinárodních vztahů 1997

HAMARNEHOVÁ Iveta a kol., Aktuální otázky zahraničního obchodu České republiky po vstupu do Evropské unie. Praha: Professional Publishing 2005

HOLUB Alois a kol.: Zapojení české ekonomiky do EU: Dynamika, restrukturalizace a mezinárodní ekonomické vztahy. Praha: Vysoká škola ekonomická 2001

- HŘÍCH Jan: Obchodní politika Evropské unie a obchodní vztahy České republiky s unií, 1. vyd. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2001. 63 s. (Studijní sešity ; č. 2/2001)
- HŘÍCH Jan: Vliv rozšíření Evropské Unie a ratifikace Evropské dohody na český zahraniční obchod. Praha: Centrum vnějších ekonomických vztahů 1995
- INDRA Martin: Vývoj vnitřního trhu Evropské unie od roku 1993 včetně východního rozšíření. Diplomová práce, Vysoká škola ekonomická 2006
- JAKŠ Jaroslav: Quo vadis Evropská Unie. Praha: Manager podnikatel 1998
- JUNG Zdeněk, PRŮŠA Miroslav: Výsledky Uruguayského kola a jejich význam pro Českou republiku. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994
- KÖNIG Petr, LACINA Lubor, PŘENOSIL Jan: Učebnice Evropské Integrace. 1. vyd. Praha: Barrister & Principal 2006.
- KREJZA Michal: Asociace mezi Evropským společenstvím a Českou republikou. Praha: Delegation Evropské komise v České republice 1994
- LANDESMANN, Michael: Structural change in the transition economies, 1989 to 1999. Vienna : Vienna Institute for Comparative Economic Studies, 2000, 60 s.
- MACHKOVÁ Hana a kol.: České podnikatelské subjekty a vnitřní trh EU. Praha: Vysoká škola ekonomická 2004
- MANDEL Martin, TOMŠÍK Vladimír: Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice. Praha: Management Press 2003.
- MAREK Dan: Od Moskvy k Bruselu, Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou Unií v období 1957 – 2004. Praha: Společnost pro odbornou literaturu 2006
- POLÁČKOVÁ Ivana: Vnitřní trh Evropské unie po východním rozšíření. Diplomová práce, Vysoká škola ekonomická 2006
- PLCHOVÁ, LUKÁŠ, HRADOVÁ: Česká republika a Evropská unie. Praha: Vysoká škola ekonomická 2002
- TANG, Helena (ed.): Winners and Losers of EU Integration (Policy Issues for Central and Eastern Europe) 1. vydání. Washington: World Bank, 2000, 326 s. ISBN 0-8213-4427-7
- TISOŇOVÁ Kristina: Harmonizace daní v EU. Diplomová práce, Vysoká škola ekonomická 2007
- URBAN Luděk: Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění. Praha: Linde 2002
- Úřad pro normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví: Příručka pro zavádění směrnic založených na novém přístupu a globálním přístupu. Sborník dokumentů technické harmonizace, svazek 14. Praha 2000

WOODS Lorna: Free Movement of Goods and Services within the European Community. Aldershot 2003

World Bank: Czech Republic. Toward EU Accession. Summary Report. Washington, D.C. 1999

ZAHRADNÍK Petr: Vstup do Evropské Unie – přínosy a náklady konvergence. 1. vyd. Praha: C.H. Beck 2003

Institute of Integration of the Czech Republic into European and World Economy – Working papers:

IČRE Working paper no.1, Jaroslav Jakš: Evropská unie a transformační výzvy 90. let, Praha 1997, dostupné z: <http://nb.vse.cz/icre/wp/1997/wp-1997-0001.pdf>

IČRE Working paper no.38, Jiří Chlumský: The Character of the Integration of the Czech Republic in the Economy of the European Union, Praha 2001, dostupné z: <http://nb.vse.cz/icre/wp/2001/wp-2001-0038.pdf>

IČRE Working paper no.31, Božena Plchová: Zahraničněobchodní politika ČR v procesu přidružení k EU, dostupné z: <http://nb.vse.cz/icre/wp/2001/wp-2001-0031.pdf>

IČRE Working paper no.25, Sereghyová, J.: Subkontraktace jako prostředek integrování podnikové sféry transformčních zemí do evropských podnikatelských struktur, IČRE, Praha 2001, dostupné z: <http://nb.vse.cz/icre/wp/2001/wp-2001-0025.pdf>

Články:

LIBÁNSKÝ Václav. Do Evropy bez iluzí. Harmonizací k evropskému právu, *Ekonom*, 1993, č. 32, str. 9-10

SCHMIED Oldřich. Obchodní vztahy ČR a ES, *Ekonom*, 1993, č. 32, str. 16-17

KUCIA Marek: Towards an association agreement between Poland and the EC and beyond, dostupné z: <http://www.ces.uj.edu.pl/kucia/agreement.doc>

Časopisy a noviny:

Ekonom www.ekonom.cz

Hospodářské noviny www.ihned.cz

Internal Market Scoreboard http://ec.europa.eu/internal_market/score/index_en.htm

Single Market News http://ec.europa.eu/internal_market/smn/index_en.htm#smn_online

Mezinárodní politika

Euroskop: Česká republika ve společné obchodní politice EU, dostupné z:

http://www.euroskop.cz/40443/119186/clanek/spolecna-obchodni-politika-evropske-unie/ceska-republika-ve-spolecne-obchodni-politice-eu/#po_vstupu#po_vstupu

Seznam Tabulek

tabulka 1: ČR a vybrané středoevropské státy: Indexy růstu HDP 1989-1992 v %	30
tabulka 2: Absolutní pokles exportů a importů ČSR v prvních letech transformace v běžných cenách v bil. USD.....	31
tabulka 3: Teritoriální změna českého zahraničního obchodu	32
tabulka 4: Reálné směnné relace (1980 = 100)	33
tabulka 5: Zbožová struktura zahraničního obchodu ČR – změna v prvních letech transformace	34
tabulka 6: Vývoj podílu EU-15 na zahraničním obchodu ČR (v %)	45
tabulka 7: Teritoriální struktura zahraničního obchodu ČR v letech 1993-1996 (v mil Kč) 100=předcházející rok	46
tabulka 8: Krytí dovozu vývozem v letech 1993-1996 v %.....	46
tabulka 9: Dovozy a vývozy ČR/EU 15 v letech 1993-1996 v mil Kč a % (předcházející rok =100)	49
tabulka 10: Využití kvót na některé textilní výrobky (dovoz z ČR do EU), v %	52
tabulka 11: Využití kvót na některé hutnické výrobky (dovoz z ČR do EU), v %	52
tabulka 12: Počet antidumpingových řízení proti ČR v letech '93 - '99.....	54
tabulka 13: Bilance zahraničního obchodu ČR v mld. Kč	60
tabulka 14: Vývoj HDP a nezaměstnanosti v letech 2001 – 2004 (mld. Kč).....	81
tabulka 15: Vývoj zahraničního obchodu v letech 2001 – 2004 (mil. Kč)	82
tabulka 16: Vývoj zahraničního obchodu v letech 2004 – 2006, mil Kč.....	94
tabulka 17: Hlavní makroekonomické ukazatele v ČR v letech 2004 - 2006	95
tabulka 18: Vývoz některých českých výrobků do EU 15 v letech 2001-2006	96
tabulka 19: Podíl skupiny 78 na celkovém vývozu do EU25	98
tabulka 20: Podíl skupiny 78 na celkovém dovozu z EU25.....	98